

A P O S T R O F

• Sala Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor în ziua sărbătoririi

• Marta Petreu și Irina Petraș

APOSTROF-UL A ajuns la numărul 200 și a intrat, așa cum ne lăudam și în numărul trecut, în al 18-lea an de existență. La serbarea lui de majorat, organizată vineri, 9 februarie, la Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor, nu au curs rîuri de șampanie, dar țuica și vinul au fost din belșug. Pentru că din belșug au venit și prietenii și colaboratorii revistei, să și-o sărbătorească.

Ceremonia a fost deschisă – în mod vrăjitoresc – de Irina Petraș, președintele Filialei Cluj a US și, altfel, apostrof de vază, care a hotărît că ziua mohorîtă se va lumina taman în cinstea sărbătorii... Apoi, prof. Maria Dulcă a salutat revista și filiala din partea sa și a Consiliului Local Cluj-Napoca.

CU GLEZNELE ude ca de-o inefabilă rouă, trece prin literatura română, stîrnind admirații, mirări și uimiri. Stă pe muchie de durere și, justițiar, cere recuperarea „corolei de minuni a lumii“, pentru a o așeza definitiv pe fruntea Marelui Anonim.

(pentru Marta Petreu)

DESPRE FEMINITATEA limbii române, cu o doză mirabilă de androginie, se poate scrie doar din perspectiva unei lucidități asumate și exersate îndelung. Definind omul românesc prin matricea protectoare a limbii române, constată că existența tragică este o dimensiune categoric feminină, căci „doar femeia poate simți ce înseamnă să rupi din tine o altă viață care ești tu, fără a fi întru totul“.

(pentru Irina Petraș)

Prof. MARIA DULCĂ,
consilier local, Cluj-Napoca

Marta Petreu a vorbit despre filiația echinoxistă a *Apostrof*-ului și despre extraordinarul impuls al lui Mircea Dinescu, de a-i încredința, în primăvara de grație a anului 1990, înființarea unei reviste. Apoi a „strigat catalogul“ apostrofic, adică al tuturor celor care, de la redactor la contabil, au lucrat sau lucrează în vreun fel în redacția *Apostrof*-ului. Ei sînt:

Liviu Malița, Ioan Milea, Ovidiu Pecican, Mircea Țicudean, Ion Vartic, Virgil Leon, Horváth Sándor, Octavian Soviany, Mihai Barbu, Ștefan Borbély, Ștefan Melancu, Florin V. Vlădescu, Ana Cornea, Lukács József, Adrian Moldovanu, Claudiu Groza, Dora Pavel, Irina Petraș, Dan Craioveanu, Nicolae Turcan, Adriana Pop, Péter Árpád, Octavian Bour, Călin Stegorean, Oana Pughineanu, Fogarasi Edith, Alina Maria Fînar, Ana Pop, Mihai Maga, Marika Damian.

„În cultura română nu e greu să începi, ci să continui, să durezi“, a spus Marta Petreu, recunoscînd că dorința ei a fost ca această revistă să dureze, să existe suficientă vreme pentru a putea intra în istoria literară...

Liviu Malița, „botezătorul“ *Apostrof*-ului, s-a spălat pe mîini spunînd că, de fapt, nu el a fost acela care a ales numele de *Apostrof*, dar a lăsat în mister cine a fost cu adevărat „nașul“... Apoi a povestit ce senzație s-a creat în cancelaria liceului devenă cînd a fost chemat de urgență la... Mircea Dinescu... una din farsele – reușite – ale Maestrului... Tot el a evocat în treacăt cum erau „tolerați“ apostrofii în primul „sediu“ provizoriu al revistei, adică în chiar sala unde se desfășura acum sărbătorirea... Ovidiu Pecican a vorbit audienței despre cum a ajuns și el, chemat de exact același Mircea Dinescu ce îl convocase pe Malița, redactor la *Apostrof*, fîndosindu-se că nu știe pentru care anume merite. Cred că e timpul s-o afle: pentru că îl intervievase pe Nicolae Breban... Sanda Cordoș a caracterizat, ca un istoric literar sobru, nu numai atmosfera rezervată și de neasumare pe care Clujul a avut-o, prea mulți ani, față de revistă, ci și deschiderea largă a *Apostrof*-ului spre literatura românească din exil și din țară, precum și structura de Ianus bifrons a publicației, care acceptă/cultivă și tradiția, și inovația. Ruxandra Cesereanu, căreia Irina Petraș i-o luase înainte cu vrăjile, a trebuit să se limiteze a vorbi despre aspectul „hîtru“ al anchetelor revistei, care nu se feresc să vorbească/să întrebe nici despre foame, nici despre trup. Iar Ștefan Borbély a evocat sediile „pitorești“, să spunem, ale *Apostrof*-ului, de la acela de pe Eroilor la acela de pe Iașilor, cu găini și cu viță-

APOSTROF

revistă a uniunii scriitorilor

la aniversare

de-vie... „Mie mi-a plăcut pe Iașilor“, a recunoscut nostalgic Ștefan, „erau struguri și tot plănuiam să facem vin... Erau și găini...“.

DA. SEDIILE *Apostrof*-ului. „Sînteți ca-n secolul al XIX-lea“, a remarcat Andrei Marga cînd a ajuns, prima și ultima dată, în redacția de pe Iașilor. Noroc cu vizita aceea – altfel am fi ajuns la un moment dat și-n uliță... la vreme de iarnă... Dar sediul de pe Iașilor nu era rău, aveam colegi buni, adică revistele *Helikon* și *Korunk*, aveam iarbă și buruieni din belșug. Iar Marta Petreu, tot alergînd între universitate și redacție, mai că se transformase într-un cal de curse...

Cronicarul acestei întîlniri e obligat că consemneze că din cuvîntările mai vechilor „apostrofi“ n-au lipsit nici otrăviarele, nici afirmațiile cu subtext, nici insinuările, nici pretențiile. Au fost de toate... cum se pare că se cuvine cînd o miniinstituție este condusă de-o femeie. Complexul Chiajnei nu era să se dezmință chiar acum. Cît despre pretențiile de tip universitar ale vechilor – deci eternilor – „apostrofi“ față de o revistă totuși a scriitorilor... o să mai vorbim noi, după ce suplicanții vor veni și vor întocmi ei înșiși dosare de acreditare CNCIS...

ÎN ROMÂNIA nu e greu să începi, e greu să durezi... Mai ales dacă e vorba despre cultură: cultura costă. Costă timp. Costă bani. Iar dacă cei cîțiva „apostrofi“ își dau timpul, banii trebuie să îi dea altcineva... La nobila sărbătoare nu s-a vorbit deloc, dar deloc despre bani: revista, sprijinită semnificativ în ultimii ani de către Consiliul Local Cluj-Napoca și de către Primăria Municipiului, a apărut regulat și substanțial tocmai datorită acestui suport. Și, poate, acum, ca revistă adultă, va mai apărea...

La petrecerea cu țuică, vin și chifteluțe – sponsorizarea „Instituției Ioan Noja“ și a Filialei Cluj a US – , cu tort și cu flori (trandafiri, lalele, zambile, „maci“, ba chiar un coș uriaș și paradiziac, adus taman din Satu Mare de George Vulturescu), au participat: Dana Țăranu și Cornel Țăranu, spirituali și mondeni; dna Carmen Vlad, care aducea și salutul dlui prof. Ion Vlad; Ion Pop, cu un aer suveran de triumvir echinoxist; Diana Adamek, promițînd surîzătoare o proză; părintele Ioan Pinte, venit tocmai de la Bistrița; Anca Măniuțiu, cu aer sorbonard; Doina Cetea, filmînd, Radu Constantinescu, surîzînd; Horia Bădescu, cu un aer parizian; Adrian Popescu, purtîndu-și cu modestie premiul „Eminescu“; doamna și domnul Domițian Cesereanu; Szilágyi István, venit pur și simplu de dragul nostru și-n amintirea anilor comuni din ghetou; Petru Poantă, amenințînd în mod glumeț cu un portret; Eugen Pop, cu un aer grăbit; Aurel Codoban, ironic ca de obicei; profesorul Mircioiu, tînăr și curios; Alexandru Vlad, neobișnuit de discret, deoarece fără faimoasa-i pălărie; Ioan Noja, supraveghînd ca totul să fie bine; Amalia Pecican, Letiția Ilea, în taior negru, de universitară prosperă!!; Molnos Lajos, cu proiectul unei antologii de proză maghiară în română; Virgil Stanciu, cu un aer insular, care l-ar fi impresionat cu siguranță pe Cioran; Dumitru Cerna, cu reînnoite declarații de simpatie; Mihai Dragolea, încîntat de prezența echipei de televiziune, o victorie personală uriașă; Laura Pavel, în cel mai modern costum de tricot plisat, vegheată de Călin Teuțișan, foarte sobru de cînd i-a ieșit o nouă carte; Eugen Pavel, cu indicații bibliografice la zi; Minerva Chira, preocupată de soarta unui volum; Călin Stegorean, cu un proiect parizian, de data asta, și cu promi-

→

• Anca Măniuțiu și Liviu Malița

• Dana Țăranu și Cornel Țăranu

• Ovidiu Pecican, Amalia Pecican și Ruxandra Cesereanu

• Sanda Cordoș

• Adrian Popescu și Ion Pop

• Molnos Lajos

• Dumitru Cerna

• Stéfan Borbély. În fundal: Horváth Sándor și Dan Craioveanu

• Laura Pavel, Călin Teuțișan, Maria Dulcă, Virgil Stanciu, Sanda Cordoș. În fundal: Maria Pal

→

siunea că ne va face un desen aniversar; Maria Ghitta, Florina Ilis, Maria Pal, Teodor Tanco, Rodica Marian, Mariana Bojan; Nicolae Turcan, scăpat pentru o clipă de la seminar; un admirator al Ruxandrei Cesereanu, care îi povestea Martei Petreu cum s-a dus Ruxandra la Moscova; Adrian Grănescu, cu ideea traducerii unui volum despre Cluj.

O, da, erau de față apostrofii clujeni. Veniseră Ana Cornea, Dan Craioveanu, Horváth Sándor, Virgil Leon, Ștefan Melancu, Fogarasi Edith, Alina Maria Fînar, Ana Pop, venise, frumoasă, Toroczky Erika, și nu-i mai pomenim încă o dată pe apostrofii care au vorbit. Mai puțin doi: lipseau Dora și Doru, unul singur avînd scutire medicală...

Dragii noștri,

CALDE FELICITĂRI pentru „majoratul“ vostru. Așa am aflat și noi ce vîrstă are partea luminoasă a culturii românești post-decembriste. Este un miracol? Este semnul înnobilării noastre ca nație (in)conștientă de destinul ei cultural? Este o poveste sau poate o șăgălnicie a voastră spre a ne mai trezi din amorțeala repausului gîndirii creatoare în care ne aruncă, adesea, instabilitatea economică, socială și politică a României? Este, nu încapе îndoială, vîrsta trudei voastre, în ani, altfel nemăsurabilă, drumul străbătut în metanoia damască a iubirii voastre pentru noi, cititorii, pentru noi, pofticioșii, care visăm să ne vedem numele într-o revistă parte a istoriei civilizației și culturii lumii. Vom fi prezenți alături de voi și nu vom fi „cruzi“ prin absență, pentru că de la voi am învățat să ne eliberăm de acest blestem de care nu poate fi vindecat încă, în întregime, neamul românesc. Este și șansa noastră, pentru că dacă nu atunci, vineri, 9 februarie 2007, altcîndva cînd vom avea șansa de a vă îmbrățișa și de a vă cere iertare pentru greșalele noastre cele de voie sau fără de voie care au stîrnit, de atîtea ori, plînsul vostru apostrofic. Este șansa noastră să-i mai spunem încă o dată Martei Voastre cît de mult o iubim. Vom fi alături de voi ca să ne bucurăm împreună la aniversarea unui vis care a devenit realitate. Și asta pentru că *Apostrof*-ul este Edenul în care voi ați semănat Rai, iar acolo, în Raiul atît de generos al vostru, toate visele se împlinesc.

La Mulți Ani, Apostrofilor iubiți!

Al vostru și de dincolo de moarte,

Dumitru Cerna

A fost oare o serbare de majorat perfectă? Nu, nici pomeneală. Dar o serbare tot a fost...

ps La 23 de ore și 40 de minute de la sărbătoarea *Apostrof*-ului, unul din cei mai dragi colaboratori ai noștri ne-a sunat să ne felicite și să se scuze că nu poate să vină, deoarece se află undeva în Nord...

„Cu sufletul sînt alături de dvs.“, ne-a declarat acesta, afectuos. Chiar dacă a încurcat vinerea cu sîmbăta și s-a gîndit la noi cu o întîrziere de 23 de ore și 40 de minute, noi îl credem. ■

• Redacția la zi a revistei *Apostrof*: Lukács József, Marta Petreu (cu trofeul adus de George Vulturescu), Alina Maria Fînar, Virgil Leon, Fogarasi Edith. Foto: Irina Petraș

Fotografiile de la Café *Apostrof* sînt realizate de Lukács József.

L-am întâlnit pentru ultima oară...

SPRINT

ÎN SEARA zilei de marți, 30 ianuarie 2007, a murit la București prozatorul și esei-stul Gheorghe Crăciun, profesor al Facultății de Litere din Brașov, fost redactor al Editurii Paralela 45, inițiatorul volumului colectiv *Competiția continuă: Generația '80 în texte teoretice*. A avea – e aproape dureros s-o spui – doar 56 de ani, multe cărți nescrise, unele la care doar visa, altele deja începute, cum este aceea despre consumism și postmodernism, pe care am putut-o parcurge în foileton în recente numere ale *Observatorului cultural*, cu observații întotdeauna adânci, gândite pe-ndelete, puse în balanța experienței personale și a bibliotecii.

A fost, în tot ceea ce a întreprins, un profesionist. Cultiva literatura cu o tensiune lăuntrică elevată, responsabilă, pe care o prelungea în viață, chiar și-n discuțiile cele mai anodine. I-am fost alături de câteva ori – de mai puține, din păcate, decât mi-aș fi dorit – și de fiecare dată l-am simțit întors în sine, cumpănind cuvintele în adânc înainte de a le da drumul în lume. A avut vocația prieteniei: nu a celei epidermice, superficiale, ci a celei adânci, pornite din respect pentru valoarea și singurătatea celorlalți. A fost un luptător: pentru propria sa supraviețuire literară, atunci când făcea naveta după repartiție, întâlnindu-se cu brașovenii doar cu oboseala acumulată a „persoanei de după-amiază“, luptător pentru ASPRO, când ostilitățile o îngenuncheau, pentru optzeciști, când alții își dădeau demisia din generație, luptător pentru demnitatea, responsabilitatea și frumusețea scrisului.

A avea, cred, conștiința propriei sale valori umane și literare, pe care o suporta pragmatic, confirmând-o prin opere de referință. Nu numai prin *Compunere cu paralele inegale*, *Acte originale/copii legalizate*, *Frumoasa fână corp* sau *Pupa russa*, ci și prin lucrări temeinice, erudite de teorie literară: *Aisbergul poeziei moderne*, *Introducere în teoria literaturii*, *În căutarea referinței*. A izbutit să treacă, prin notorietate, granițele țării: *Compunere cu paralele inegale* a fost publicată în traducere la Maurice Nadeau, fiind nominalizată și pentru un important premiu.

A fost – așa l-am simțit dintotdeauna – liderul tacit al generației noastre, mai altruist decât Mircea Cărtărescu, mai puțin orgolios decât Lefter și mai implicat decât Dan C. Mihăilescu. Se-nsingurase în ultima vreme, izolare care i-a fost benefică: romanul *Pupa russa*, unanim laudat, aducea, dincolo de câteva soluții tehnice inovatoare, îndelung gândite, șansa unei introspecții proiective indirecte, consumate în exasperare. În general, romancierii își iubesc personajele, le moșesc destinul și se identifică cu ele. Dimpotrivă, Crăciun a vrut să încerce, la modul declarat, cum e să scrii despre un protagonist care se înstrăinează de tine din chiar

• Gheorghe Crăciun. Foto: Letiția Ilea

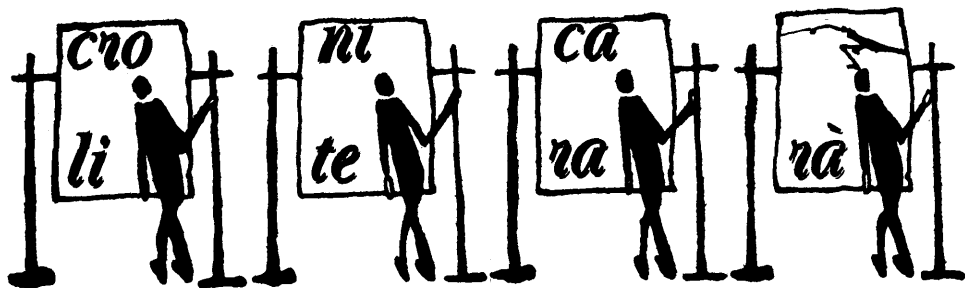
clipa în care îl plămuești și te privește oarecum de *dincolo*, ca printr-o oglindă opacă. Cum e să rămâi *aici*, fiind totodată *un altul*.

L-am întâlnit pentru ultima oară la o clinică de urologie clujeană, unde fusese adus cu elicopterul. Interiorizat, urmărea spectral evoluția bolii, ca un om care învață să se desprindă de trupul care l-a trădat, îndepărtându-l de la masa de lucru. Tandru și curtenitor, ne-a dus pe mine și pe Mihai Dragolea pe un soi de terasă insalubră, interioară, unde puteam găsi soare. Căuta – se vedea bine – să ne protejeze de clădire, de

vederea vecinilor de salon, de întrebările, încă nelămurite, ale propriei sale metamorfoze interioare. Ne împingea către viață, îndepărtându-ne de toți cei din jur – și-n primul rând de sine însuși.

A fost, pentru noi toți, un reper colegial de profesionalism și un om pe-al cărui sfat puteai conta. A devenit foarte firesc, fără să forțeze poarta, unul de-ai noștri.

Dumnezeu să-l ia în pază și să-l ocrotească!

(Dez)integrările eului

Jana Filip

CÂND SCRIAM, în 1990, despre romanul *Eu și mămușa mea*, subliniam anume o calitate a foarte tânărului, atunci, prozator: nu se oprește la suprafața strict socială, datată și databilă a lucrurilor și întâmplărilor omeneste (oricât de multe ar fi detaliiile la zi detectabile în și printre rânduri), ci străbate *dincolo*. Amănunțită, calitatea cu pricina însemna hipersensibilitate și livresc, exersare cu rost a „temei mimicului”, într-un „exercițiu util de disperare dresată”, ezitări cu miez, tatonări în straturile crepusculare ale existenței, crispări expresive în traversarea „zonei problematice a ființei”, copilărire perpetuă în speranța forțării Aventurii care să învingă sau să valoreze „gelatina dospind de idei” a vieții. Instrument predilect: comparația, cea lucrând după regula consolatoare și nesăbuită a lui *ca și cum*, îndrăznind conexiuni interzise, căutând înlocuitori suportabili ai necunoscutului, efervescentă, capricioasă și cumplit de neliniștită.

Textul-escortă informează că *Imberia*, cea mai nouă carte de proză a lui Ovidiu Pecican (București: Editura Cartea Românească, 2006, 238 de pagini), „surprinde, într-o manieră neconcesivă, răscrucea existențială a protagonistului, consumată între silă, speranță, tembelism și degradare, pe fondul contradictoriu al tranziției românești. Acest roman abrupt, lipsit de eroi și eroism ori de personaje *pozitive*, respiră o ciudată autenticitate”. Rețin din toate astea doar *ciudata autenticitate*. *Ciudățenia*, oricum, e superficială și se datorează, cred, mai degrabă titlului. Nu știu de unde l-a cules prozatorul, dar e pe cât de exotic, pe atât de larg interpretabil și înfinit legitim. Poate fi o variantă fonetică la *imperia*, nume potrivit, așadar, unor întâmplări ardeleneste, dar trimite și la zone turistice picante. *Imberia* e și numele unor jocuri și turniri germanice, oferite cu zgârcenie și sub multe pecetei pe internet. Infruntări legendare cu dragoni și domnițe, cu cavaleri prinți în lupte pe viață și pe moarte. Nu-i exclus, apoi, ca istoricul specialist în „evii medii” să-l fi descoperit în lecturile sale fără legătură cu toate astea și să-l fi șoptit prozatorului. Important e că sună bine și se uită greu.

„Cred că romanul e un cosmos compensator, o uriașă revanșă la mediocritatea existenței, a cărei frumusețe se destramă în timpi exasperant de descompuși, ce se lasă reconstituiți cu greu și numai câteodată. Cred, de asemenea, că romanul îți taie respirația, te întoarce pe dos și te face să visezi la el multă vreme.” Aripa copertei nu spune dacă e vorba despre roman în general ori Ovidiu Pecican își descrie aici propria carte. Din trăsăturile enumerate se hrănește însă *autenticitatea*

romanului. Ea se obține prin adoptarea formulei pseudoautobiografice. Naratorul se confesează sieși, în cele din urmă: „Pentru a lupta eficient cu singurătatea, ai nevoie de un armament cizelat ani în șir: de un sistem de oglinzi părelnice, conectate prin sute de deviații la toate canalele imaginației”. Beției și drogului, profesorul de istorie le preferă lectura. Oglinzile părelnice sunt *texte*, iar canalele imaginației nu au altă cale decât cea a *cuvintelor*. „Aglomerarea bolovănoasă de gânduri” se prăvale în pagină, viața e făcută din cuvinte, din variante inepuizabile de interpretare, de unde și puzderia de euri neintegrate („mi se pare că suntem alcătuiți cu toții dintr-o suprapunere continuă și numai parțială de *plăci de personalitate*”), dar și „puzderia de Români”. Istoricul știe prea bine cât valorează documentele scrise, dar mai știe și cât de labil și manipulabil e adevărul lor. Discuția din tren pe tema națiunii, nu neapărat a naționalismului, e construită anume în tradiție ardelenescă, introdusă ca morală și punct de fugă precum discuția din tren a *Răscoalei* rebreniene. Un fel de a lăsa să intre în monologul eroului mai multe voci ale istoriei comunitare.

Plăcile de personalitate nu despre „silă, speranță, tembelism și degradare, pe fondul contradictoriu al tranziției românești” vorbesc în primul rând, chiar dacă o fac, desigur, cu inserții eseistice abile, secondate de privirea istoricului în stare să vadă și plăci tectonice „globale”, ca să zic așa, ci despre nevoia de integrare a eului. Cel care poate scrie două CV-uri diferite, amândouă reprezentându-l, care duce simultan și perfect paralele mai multe vieți, care are ceva din fugile lui Bach. Încercarea de a se eschiva de la condiționări exterioare nu-i urmată de consistența imediată a personalității sale: „În fiecare elan al meu zace câte o modestă paralizie și chiar acum, când recapitulez toate acestea, dintr-un colț de zare îmi face cu ochiul o cuviincioasă lehamite. Ce rămâne atunci cu adevărat important? Poate singur exercițiul sincerității – ca o mărturie față de tine însuși că nu ai încetat nici o clipă să fii prezent, că, deși fugind la nesfârșit, continui să-ți urmezi calea”.

Calea e șerpuită și nu exclude reveniri mentale pe același drum. „Partea feminină din el” agravează, profitabil pentru valențele deschise de roman, plierea pe secvențe care ar putea face sens, dar întârzie să facă. Dependențele sunt asumate și respinse în chiar aceeași frază autoreflexivă: „Familia mea pătrunde tot mai mult în mine, în cazemata mea ambulată și inexpugnabilă, cu orice preț inexpugnabilă. Țara mea se întinde și ea până la orizontul de sub pleoapă, de sub cearcăn, de sub tâmpla aburită de revoltă”. Cuvintele se bulucesc dinăuntru („ca de obicei, spuneam mai mult decât era cazul”) și din afară (zilele sunt un slalom printre „înși a căror singură ocupație părea să fie pălăvrăgeala”), fundalul fiind și el incert, schimbător, ambiguu, fie la scară mică (vezi „amestecul de măreție și derizoriu” din Transilvania,

amestec care mi-l aduce în minte pe Paul Watzlawick cu bestsellerul *Cum să-ți faci singur nefericirea*, o parodie spumoasă și gravă la situații și psihologii contemporane; tonul ușor, în aparență, umorul cu tușe negre sunt motivate, într-o prefață, prin apartenența autorului la zona cea mai densă în atitudini absurde a lumii: fostul Imperiu Habsburgic, cel compus dintr-o mulțime de culturi atât de diferite, încât nicio soluție de bun-simț la vreo problemă nu poate fi sperată vreodată; locuitorii acestei zone paradoxale știu că „viața e disperată, dar nu e gravă”, de aceea problemele cele mai simple îi depășesc, iar pe cele imposibile le rezolvă, stupefiant, ca-ntr-o doară, absurdul fiind pâinea de fiecare zi a minții lor. „Nu mă temeam de orice, numai de necunoscutul banal. Marele necunoscut mă atrăgea cu irezistibilă putere”, spune, la un moment dat, și personajul lui Pecican), fie la una mai mare („dacă într-adevăr Europa există [...] atunci să facă bine să dobândească aerul realității”).

Animal la pândă, personajul își adulmecă trupul-capcană, hăul pulsativ al viselor viscerale (cu surpriza, repetată, de a nu afla în oglindă carcasa fantasmată), încercând să descopere, dincolo de aparență, „gândurile, sentimentele, spaimile, speranțele, visele...”: „Ce mai, sunt un om de spectacol, adeseori entuziasmat de actorul din mine. Cabotin, histrionic, inautentic, o creatură de mucava, un personaj de operetă, de *commedia dell'arte*, de melodramă comică și grotescă”; „Dintr-un anume punct de vedere, viața mea n-a fost (și nu e!) decât o bălăie continuă cu observatorul meu din penumbră” și „trebuie să recunosc, nu sunt decât o permanentă sedimentare de straturi”. Secvențele, mereu fragmentare și dezincântate, se consumă fie în muncă (metodă sigură de a „ține în frâu sentimentele inconfortabile”), fie în iubiri apatice și domestice (Antonia e descrisă sculptural, din muchii și linii, detașat și cu implicare înaltă, ca la Camil Petrescu) ori în mici răzvrătiri erotice de mică, vulnerabilă pradă la discreția vânătorilor întâmplători și suficient de asidui. Marile experiențe se consumă și ele la foc mic. Vederea bătrânului de la azil îi spune brutal, într-o clipă, ce e bătrânețea și moartea (scenă foarte reușită, construită economic și expresiv, cu un vag fior metafizic), tot așa cum boala și moartea tatălui dezintegrează un echilibru deja hărțuit de contexte: „inima mea se fărâmița de la sine, mărunț-mărunț, transformându-se într-o grămăjoară de nisip”.

Cel dintâi martor al nevoii de nefericire a omului este Dostoievski, credea același Paul Watzlawick. Omul nu-i făcut pentru fericire. Oricâte binefaceri ai îngrămădi pe capul lui, „își va pune confortul în pericol și-și va dori cu încăpățănare vreo mizerie dăunătoare, vreun gunoi costisitor”, își va apăra „visele fantasmatiche și această degradantă stupiditate”. În secvența cu prelegerea despre Marele Inchizitor al lui Dostoievski și poemul „nescris” despre Dumnezeu și Șatana, despre credință și necredință, despre realitate și ficțiune, în cele din urmă, „sufletul în dezorganizare” care este personajul lui Ovidiu Pecican dă o nouă adâncime, și ea provizorie, derutei autoreflexive. Tot așa se întâmplă cu epilogul. Trimiterea la *Biblie* mai spune o dată în plus despre cuvânt, ca unic instrument la îndemână, dar și despre derutanta imperfecțiune ivită din chiar bogăția lui.

Romanul lui Ovidiu Pecican îmi confirmă bănuiala că anul 2006 a fost unul al prozatorilor clujeni. Dora Pavel, Florina Ilis, Radu Țuculescu, Radu Mareș, Eugen Uricaru au ieșit pe piață cu cărți remarcabile. ■

„N-am fost niciodată atras de modelul chinez și de China“

Dora Pavel: *Domnule Nicolae Breban, ați făcut parte dintr-o mică delegație de scriitori români care au efectuat, recent, o vizită în China. Se pare că tărîmul chinez este un punct turistic predilect, călătoria în China devenind un fel de modă. Cu ce impresii v-ați întors dumneavoastră, un european pursînge și un bun cunoscător al bătrînei Europe?*

Nicolae Breban: Eu n-am fost niciodată atras de modelul chinez și de China. Am rămas totdeauna impasibil la marile exemple de civilizație, de istorie chineză. Nu știu de ce, e ca și cu o femeie: o chestiune de simpatie sau de antipatie instinctivă. Nu m-a atras nimic. *Par contre*, m-a atras, în extrem-extremul Orient, Japonia. Japonia, pe care o simt de același sînge, de același temperament cu mine. Adică, pe chinezi îi văd ca pe niște flegmatici, iar pe japonezi, ca pe niște colerici. Și eu sînt un coleric. Îmi place elitismul lor, îmi place extremismul lor, îmi place radicalitatea lor istorică, îmi plac eșecurile lor. E-adevărât însă că la chinezi m-a respins, ca pe noi toți, experiența barbară a revoluției culturale. Și mai ales zvonul de la noi că Ceaușescu a rămas influențat de ei ca să întoarcă roata, să ne atragă în cei douăzeci de ani de fundătură penibilă, din care ieșim cu greu și astăzi. În orice caz, nu mă atrăgea nimic la chinezi, deși se pare că excursia aceasta, în China, este cea mai rîvnită de scriitori. Dar eu am mers numai pentru că nu puteam să refuz.

În China, Beijingul nu m-a impresionat prea tare, cu excepția celor două castele, unul, Palatul de Iarnă, și unul, de vară. Cel de vară este fantastic. Mi-a plăcut foarte mult, sînt niște foșoare, o pagodă, într-o pădure, pe malul unui lac splendid. Celălalt, cetatea interzisă, palatul dinastiei Ming, anul 1400, și al celorlalți, are o structură care mi-e străină. Sînt vreo cinci-șase palate unul după altul, mergi într-unul, îl vizitezi, după care treci printr-o curte enormă, intri în altul, vizitezi Sala Tronului, plafoanele pline de aur, coloanele de bazalt, de lemn de santal. În altă parte, am fost duși într-o pădure, să vizităm un templu budist. Foarte interesant, atîtea am citit despre budism, și budismul îmi rămîne străin. Am stat acolo, am văzut preoții cum se roagă, am văzut ceremonialele, am urcat nu știu cîte sute de trepte, am văzut mai multe statui cu Buda, vreo cincisprezece. E ceva străin pentru mine, nu, eu sînt mai mult poet decît romancier, ori îmi place, ori nu-mi place ceva. Însă am ajuns în sud...

Nicolae Breban

Să ne cunoaștem scriitorii

• Cristina și Nicolae Breban sau „drumul la zid“. Foto: M. P.

„Shanghai, centrul
«revoluției culturale»,
este un oraș american“

D. P.: *Este o diferență între nordul și sudul Chinei?*

N. B.: Enormă. Am plecat cu avionul de la Beijing la Shanghai, auzisem foarte mult despre Shanghai. Adică, centrul „revoluției culturale“..., sute de mii de muncitori care ies în stradă, îi tîrsc de bărbi pe profesorii lor, îi bat, îi umilesc în public, îi omoară..., răsturnarea elitelor chineze etc. Or, Shanghaiul este un oraș american. E un fel de San Francisco. În centrul orașului, sînt trei autostrăzi supraetajate, sînt cartiere întregi care dispar în cîteva săptămîni, blocuri de trezeci-patruzeci de etaje, zgîrie-nori. De exemplu, piața din Shanghai este un cartier întreg. Un bulevard și străduțe, ca pe Champs-Élysées, cu pasaje. Un iarmaroc enorm, în care găsești de toate, cu prețuri de necrezut, totu-i o pătrime, o cincime, o șesime din prețurile europene, totul se negociază, e un capitalism naiv și furibund. Dar mai ales oamenii mi-au plăcut aici, colegii pe care i-am cunoscut în aceste orașe, Fuzhou și Shanghai. Pe măsură ce mergeam mai spre sud, erau tot mai latini, tot mai calzi. Le-am și spus: sînteți latini. Am ajuns la Fuzhou, în sudul Chinei, pe coastă, vizavi este Taiwanul, pe care nu l-am văzut, dar se văd insule care țin de Taiwan. Ce mi-a plăcut aici este că, în timp ce la Beijing era frig, plus șase-șapte grade, dincoace erau douăzeci și cinci de grade, toți umblau în cămași, lumea era foarte mediteraneană.

„Aproape nu-i vezi
pe chinezi în China“

D. P.: *Cum vi s-au părut chinezii de pe stradă?*

N. B.: Dacă mă gîndesc bine acum, ceea ce ne respinge pe noi este populația chineză, marea masă de chinezi. Asta ne sperie. Probabil că reacția mea negativă de aici a fost. Și, ce curios, aproape nu-i vezi pe chinezi în China. E-adevărât, îi vezi pe biciclete. Deși acum sînt mult mai multe mașini ca în urmă cu zece-cincisprezece ani. Am văzut cîteva poze, în niște albume, cu mii de bicicliști. De altfel, occidentalii îi admirau pentru asta, e foarte ecologic, nu era poluare etc., etc. Pe chinezi aproape nu-i simți. Nu vorbesc tare, nu se îngîmădesc, circulația este extrem de interesantă, toți amicii mei erau uimiți, cînd mergeam cu microbuzul nostru. În Europa, pietonul este rege. Dacă pietonul a pus piciorul pe zebra și intri cu mașina, polițistul te apostrofează, îți ia imediat carnetul. La chinezi, nu mișcă nimeni, aștia nu contează, stau trezeci de pietoni la zebra, mașina are întîietatea, nu pietonul. Pietonii sînt prea mulți, nu?, s-ar opri circulația. Și e impresionant felul cum manevrează ei mașinile, taxiurile (am mers și cu taxiul), între bicicliști și pietoni. Nu moare nimeni, în ultima clipă toată lumea se ferește, și e o extremă discreție, într-adevăr, peste tot. Am fost, de exemplu, și într-un sat, un sat ca un fel de Veneție rustică. Un sat pe malul unor canale, unde am văzut pentru prima oară cum cineva, o fată, broda un tigru pe mătase, cu mii și mii de împunsături de ac. Am cumpărat și eu un tigru pe mătase, îl am la București, dar l-am cumpărat pe urmă, din oraș, nu de acolo. Am mers și cu o barcă grosolană pe canal.

→

→

D. P.: *Chinezii sînt primitivi?*

N. B.: Sigur, chinezii sînt foarte primitivi, e-adevărat că noi am fost foarte bine primiți, se pare, dintr-o inerție postceaușistă. Ei nu uită nici acum că Ceaușescu a făcut cea mai mare ambasadă chineză din Europa, că el s-a apropiat de ei, de Mao. De altfel, în câteva alocuțiuni – a trebuit să țin multe alocuțiuni, la vreo două era de față și ambasadorul României, domnul Doncu, un om foarte drăguț, un domn care îl știa bine și pe Ivăsiuc, care mă știa și pe mine, ne-a chemat și la ambasadă, a dat o recepție frumoasă –, am spus așa (ei știau că am fost membru al CC, lângă Ceaușescu): Eu m-am apropiat de Ceaușescu cînd el s-a apropiat de voi, de China. Și m-am îndepărtat de el cînd a crezut că deținea adevărul absolut. Mă bucur că voi nu mai credeți că dețineți adevărul absolut și că mergeți pe drumul bunăstării și al bunului-simț. Și asta e adevărul. Ei nu mai cred că dețin adevărul absolut și au găsit, cum zic eu, *cvadratura cercului*. Să rămîi marxist și să faci capitalism, asta este *cvadratura cercului*, nu? Este *coincidentia oppositorum*, este contradicție în termeni, nu? Vor să fie marxiști și să aibă capitalism de piață. Cum adică: să fii marxist, să ai partid unic, un sistem polițienesc destul de rigid, și-n același timp să dai drumul la proprietate, la concurență, la investiții, la tot ce ține de economia de piață?!

D. P.: *Dar mîncarea? Ce mîncăruri vă serveau?*

N. B.: A, mîncarea este execrabilă. Eu am greșit, pentru că am mîncat prea mult în primele două zile, iar pe urmă n-am mai putut mîncă nimic două zile. Am mîncat foarte multă brînză de soia. Se aduc așa, pe-o farfurie, bucățele albe, gelatinoase, foarte plăcute, dar totul este foarte gras. Și alte câteva zeci de farfurioare, cu tot felul de preparate. Fiecare cerea ce dorea, Groșan, de exemplu, vroia carne de porc grasă, eu însă mi-am dat seama, după două-trei zile, că trebuie să aleg ceva ce mi se potrivește. Nu mai suportam mirosul de sosuri chinezești dulcege. Mie îmi place orezul. Ei, orez se dă foarte rar, trebuie să ceri orez sau, uneori, ți se aduce orez doar la sfîrșitul mesei.

D. P.: *În sud era la fel?*

N. B.: Depinde și de calitatea restaurantului. Restaurante mai fine, lucruri mai fine, e-adevărat. Ne dădeau și vin, cite o sticlă-două de vin, dar am aflat că la ei vinul este foarte scump.

D. P.: *Bani ați avut?*

N. B.:USR ne-a dat o sută de dolari, iar ei, chinezii, ne-au dat o sută cincizeci de yuani.

• Dora Pavel. Foto: M. P.

Opt yuani fac un dolar. Deci, o sută cincizeci de yuani nu-s nici douăzeci de dolari. Mai ales că, din ăștia, trebuia să dai nouăzeci la plecare, la aeroport. În rest însă, totul era gratuit: hotel, tot, *di granda...*

D. P.: *Cum sînt îmbrăcați chinezii? Sînt tot așa, cum îi știam noi, în eternul cenușiu?*

N. B.: Sînt cum erau românii, dar nu în ultimii ani ai lui Ceaușescu, ci prin anii '70. Însă există discordanțe. De exemplu, am fost la câteva restaurante, în care apar fete ca aici, cu minijupe, foarte elegante.

D. P.: *Dar mașinile lor?*

N. B.: A, mașinile! Deja Audi e acolo, Citroënul e acolo... La un banchet dat la un hotel de cinci stele, eram serviți de cincisprezece păpuși „de porțelan” fantastice. Groșan, săracul, nici nu putea să mănînce, tot întreba: „Dar n-aveți măcar un salon de masaj estetic aici?” Nu, nu i s-a putut oferi. A venit o tovarășă secretară cu ideologia și propaganda, într-un taior franțuzesc, cu un Audi numai în piele, care a spus: „Eu sînt membră și în trei consilii de administrație americane”. Ei, asta numesc eu *cvadratura cercului*...

„Istoria Chinei e un culoar uriaș”

D. P.: *Ei au găsit un compromis...*

N. B.: Păi, da, sigur, trebuie găsite compromisuri, nu sărit dintr-odată. Sigur că la ei decide și masa enormă, un miliard și trei sute de milioane. Nu te poți juca să zici: mîine dăm

drumul libertății. Pe urmă, ei mai au un argument și mai mare: istoria Chinei este mult mai veche și mai mare decît a oricărei țări europene, decît a Franței, de exemplu. La noi, există orgoliul ăsta, european, o aroganță europeană, care vrea să dea lecții la toată lumea. Eu sînt un european, eu sînt mîndru că sînt european, că sînt jumătate neamț, că m-am format în cultura franceză și rusă. Modelul cultural european este enorm în ultimele secole, dar, dacă te uiți la istoria Chinei... hă, hă (*ride*), e un culoar uriaș! M-am plimbat o zi întreagă pe zidul ăla, al lor, zidul e la șazeci de kilometri de Beijing, în nordul Chinei, făcut ca să-i apere de mongoli...

D. P.: *La chinezi se întrevede ceva, în viitor, vreo liberalizare?*

N. B.: Dar este deja foarte multă!

D. P.: *În afamă de asta, economică.*

N. B.: Dintre noi, Groșan era cu întrebările mai delicate...

D. P.: *El fiind jurnalist...*

N. B.: Da, jurnalist, și încă unul înțepător. La Beijing, am participat la o întîlnire cu scriitorii din Beijing și cu unii dintre secretarii Uniunii Scriitorilor din Beijing, care are doar... șase mii de membri, la un miliard trei sute. România are o populație de douăzeci de milioane și are două mii de membri. Deci șase mii de membri, îți dai seama, o selecție enormă! Șeful era cam prostălău, un activist de-ăsta, de mîna a doua. Ne-a primit foarte bine, cu un banchet după aceea, dar... De-ai mi-a plăcut sudul, cei din sud erau deschiși, calzi, am fi putut merge cu ei la dame. E-adevărat însă că toate cele opt-zece provincii, cite aveau ei, au și ele asociații ale scriitorilor, cu cite treizeci-patruzeci de mii de membri, din care doar cîțiva sînt și în cea centrală. Deci este foarte piramidală toată construcția. Groșan, în vreo două locuri, pe ăștia, mai deschiși, din sud, care erau băieți drăguți, i-a întrebat: „Pe omul ăsta, al vostru, care a luat premiul Nobel, voi îl publicați aici?” De altfel, la Fuzhou, au spus: „Aici a fost, cu noi, pînă în '83 a fost cu noi. Dar nu este cel mai bun scriitor al nostru”. O replică, așa, ca la Goma. Pentru că, de fapt, ce fac ăștia, la Nobel? Încep să aleagă scriitorii dintr-o cultură mare, care trăiesc în altă parte. Milosz în America, chinezul în sudul Franței... Este puțină diversiune aici, dar, mă rog. Poate e o formă și de rezistență la o cultură centralizată și ideologizată. Nobelul face și politică, foarte bine că face. Dar, de fiecare dată, chinezii erau puțin încurcați, nu spuneau prea multe, ne spuneau că-l cunosc, că nu știu ce, la un moment dat unul a zis că premiantului i-au apărut la ei cărțile înainte, dar asta, nu. Probabil că asta, care a apărut

Cărți primite la redacție

• E. Lovinescu, *Confesiunile unui critic*, antologie și studiu introductiv de Ion Simuț, București: Institutul Cultural Român, 2006.

• E. Lovinescu, *Revizurii*, ediție de Ion Simuț, cuvînt-înainte de Mircea Martin, Pitești-București: Paralela 45, 2003.

• Gabriel Chifu, *O sută de poeme*, prefață de Nicolae Manolescu, Craiova: Ramuri, 2006.

• Dan C. Mihăilescu, *Viață literară (II)*, ianuarie-decembrie 2006, București: Editura Fundației PRO, 2007.

în Franța, în China n-a apărut. Nu cred că ei îi fac mare reclamă, pentru că, sigur, există încă sechele comuniste și centraliste.

De altfel, nivelul scriitorilor nu e foarte înalt. Acolo, un Paleologu sau un Pleșu ar fi genii. Nici eu nu mi-am dat drumul, am văzut care este nivelul și am fost puțin fin, convențional. Condeescu a simțit imediat care este atmosfera, că trebuie să fii puțin rigid, și-atunci tipii îți dau tot. Eu m-am enervat, am stat ore întregi la câte o întrunire de-asta, tot veneau fete și ne turnau ceaiuri, mereu ceaiuri foarte bune. Au o cănuță cu capac și vin tot la cinci minute să-ți toarne ceai. M-a enervat convenționalitatea și le-am vorbit doar de istoria României.

„Eu sînt mai bucuros că sînt
bun scriitor decît că sînt
membru al Academiei”

D. P.: *Scriitorii chinezi cu care v-ați întâlnit vă cunoșteau valoarea? Delegația noastră v-a scos în față?*

N. B.: Da, băieții noștri au fost unanimi și au spus, în final, că sînt mîndri că sînt cu mine. Mai ales cînd au văzut că, în sud, titlul de academician este enorm. Chiar și tovarășa asta, cu propaganda, a zis: „Am auzit că sînteți un mare scriitor, dar și membru al Academiei. La noi, Academia este... Am zis: Da, și la noi Academia Română...”, dar, zic, eu sînt mai bucuros că sînt bun scriitor decît că sînt membru al Academiei. Și atunci, și băieții au zis imediat: „Da, și noi sîntem bucuroși că sîntem cu domnul Breban”. A fost o delegație perfectă, a fost și o delegație de rezistență, pentru că a fost foarte obositor. Ne făceau un program foarte consistent. Dimineața, la opt-opt jumate, plecam din acele hoteluri de patru-cinci stele. După aceea, temple, pagode, pe unde eram conduși. În prima zi, la Beijing, am fost și la facultatea de limbi străine, unde se învață și româna. Era un profesor chinez, șeful de catedră, și unul român, fost coleg de facultate cu Ionică Groșan. În seminar, acolo, erau vreo treizeci de studenți chinezi, despre care am aflat ulterior că au fost selectați cu mare acribie. Ca să ajungi acolo, din zecile de milioane... Pe rînd, studenții au făcut un fel de cor vorbit. Mai întîi, cei din primele rînduri au spus, sacadat: „Sîntem-bucuroși-că-avenit-o-delegație-de-mari-scriitori-români”.

D. P.: *În limba română...*

N. B.: Da. Pe urmă, se ridică al treilea rînd de bănci și spunea același lucru. Era un fel de cor vorbit, cum era înainte, sub stalinism. Dar profesorul lor avea un vocabular larg, nuanțat foarte fin.

„E greu să mergi
la o națiune atît de mare
și de comentată și să te mai
și impresioneze ceva”

D. P.: *Ce v-a impresionat la zidul chinezesc?*

N. B.: L-am văzut de-atîtea ori în filme, în poze, încît... E greu să mergi la pomul

• Dora Pavel și Nicolae Breban. Foto: Cristina Breban

lăudat, să mergi la o națiune atît de mare și de comentată, de care toată viața ai auzit, și să te mai și impresioneze ceva. Spre bucuria noastră, într-unul din templele lor – templu înseamnă un palat în marmură de două etaje, fantastic –, ne-au arătat galeria de tablouri. Era un anarhist socialist din anii '30, Lu Sin, scriitor, care a fost prieten și cu prietenul lui Mao, noi l-am tradus la Univers, pe vremuri, au apărut din el vreo trei ediții, la Romul Munteanu. După cum am văzut din poze și după ceea ce ne-au spus ei, era un rural, un fel de Marin Preda al lor, probabil mai naiv decît Preda. Nu, nu-mi fac mari iluzii în legătură cu nivelul lor, nici al poeziei, nici al prozei. De fapt, eu sînt foarte puțin informat cu literatura lor. Știu mai bine ce este la japonezi decît la ei.

D. P.: *Televiziunea lor e cenzurată, cum era la noi pe vremea lui Ceaușescu?*

N. B.: Nu, nu. Televiziunea e liberă, dar fără pornografiile de la noi, fără dame goale noaptea. Sînt însă o grămadă de filme americane. Cam peste tot. La Shanghai, de exemplu, am văzut HBO... Sînt posturi destul de relaxate și au chiar și vreo două posturi în limba engleză.

„Cultura chineză este
profund subvenționată”

D. P.: *Care este situația culturii chineze?*

N. B.: Cultura lor este profund subvenționată, ceea ce nu e cazul la noi. Atmosfera e foarte laxă și nu cred că mai există tipul stalinist de îndoctrinare și de cenzură. Un tip de cenzură sigur că există, dar el poate să existe și la noi, contra pornografiei, obscenității, trivialității invadante.

D. P.: *V-ați putut da seama de nivelul lor de trai? N-ați intrat în casele oamenilor...*

N. B.: Păi, într-un imperiu așa de mare există de toate, probabil că există și sărăcie. Dar sărăcie este și în Franța, și în Germania, și-n America. Nu, problema esențială este ce model iei cînd treci de la un sistem atît de extremist, cum a fost și al comunismului

românesc. Chinezii au ales calea rigoristă. Dacă n-ar fi sudul ăsta, coasta, care merge foarte tare pe stilul american, pe stilul economiei de piață, poate că ar putea fi criticați, dar, așa, ei înaintază cu pași mărunți, cu pași prudenți, în același timp, însă, deschizîndu-se spre lume, primind. Sigur, nu acceptă să li se intervină în viața internă. În orice caz, eu îi admir pentru felul în care trec dintr-un sistem antiuman și negativist într-un sistem bazat pe bunul-simț, pe economia de piață, ținînd în mîna totuși pîrghiile puterii. Ei au la picioare marile țări ale lumii, toate vin și se ploconesc ca să primească comenzi, China fiind piața de desfacere cea mai mare din lume. Și încă ceva interesant: e cea mai curată țară din lume. Oriunde mergi, pe unde am umblat, în sudul Chinei, în cartiere mărginașe, pe oriunde am trecut cu microbuzul, în orice mahala, ai să vezi o chinezoaică, cu un fărăș din ăsta, cu mîner, care curăță. Peste tot sînt chinezoaice care curăță strada. Nu există un muc, nu există nimic aruncat pe stradă. China este un potențial enorm. Eu sînt convins că ei domină azi în Asia, că în douăzeci de ani îi vor domina pe ruși, că s-ar putea ca, într-o sută-o sută cincizeci de ani, să fie una dintre marile puteri ale lumii. Mai ales dacă vor face o joncțiune cu japonezii și vor realiza „monstrul” de care se teme Europa de sute de ani, „monstrul galben”, pericolul galben. E și normal să ajungă și ei o dată să conducă lumea. Europeanii au condus destul, americanii conduc și ei de o sută de ani...

Cluj, martie 2003

Interviu realizat de
DORA PAVEL

Din volumul *Armele seducției*,
în curs de apariție la
Editura Casa Cărții de Știință

Să ne cunoaștem scriitorii

Tren de plăcere

1. Ce ținut de pe alte meridiane n-ați văzut încă și visați să-l atingeți? Există un spațiu anume pe care l-ați văzut deja și vă recheamă? De ce vă recheamă?
2. Spre ce loc v-ați dus cândva în urma unei recomandări (chiar livrești) și v-a dezamăgit?
3. Vă documentați înaintea unei excursii sau vă plac descoperirile spontane, empirice? Doriți să fiți ghidat sau nu?
4. Dacă ați avea oricând posibilitatea acestei opțiuni: ați alege călătoriile de durată sau pe cele scurte?
5. Ce mijloc de transport preferați?
6. Care este pentru dvs. momentul cel mai plăcut al unei călătorii: cel al așteptării ei, al prezentului ei sau al rememorării? Prezentul ei vă relaxează sau vă obosește, vă stresează?
7. Aveți un obiect/o imagine/o senzație-obsesie pe care îl/o căutați obstinat oriunde mergeți?
8. Care este lucrul sau iluzia cea mai de preț pe care le-ați pierdut într-o călătorie?
9. Citiți cărți de călătorie? Considerați literatura de călătorie un gen minor? Ați fructificat și dvs. călătorii prin creație? Cum?
10. Evocați o călătorie de pomină, cu totul ratată. De ce ratată?
11. Vă place să călătoriți solitar sau însoțit? Ce mari/decisive cunoștințe, prietenii (literare sau nu), iubiri ați legat într-o asemenea călătorie? A contat asta pentru destinul dvs.?

Un călător profesionist

Antonesei

1. Deși, din Egipt în Statele Unite, am reușit să ajung, după 1990, într-o mulțime de colțuri ale lumii, desigur că mi-au rămas o mulțime de ținuturi nevăzute, dar pe care aș vrea să le văd. De mic copil, visez la Grecia și Italia și încă nu le-am văzut, deși sînt mai aproape decît ținuturi văzute, unele, cum ar fi Germania ori țările scandinave, cu excepția Finlandei, chiar de prea multe ori. Nutresc nădejdea că voi fi sănătos și voi vedea și nevăzutele! Parisul, Viena și Cracovia de bună seamă că mă recheamă insistent. Din fericire, în cea din urmă reușesc să ajung de două-trei ori pe an și-mi mai ostoiesc alea-nul. De ce mă recheamă? Pentru că sînt orașe perfecte pentru un om cu structura mea, de citadin care, prin oraș, nu înțelege o adunătură de blocuri, fie ele staliniste sau neocapitaliste, ci o localitate așezată temeinic în istorie, orașe în care mi-ar plăcea să trăiesc, dar desigur fără să muncesc, să am o pensie, o bursă, o rentă, o sinecură... Deci, să citesc, să scriu, să mă plimb, să merg la concertele și expoziții, să zac prin cafenele.

2. Mie îmi place foarte mult să călătoresc, am și făcut-o intens în ultimul deceniu și ceva, dar n-am fost dezamăgit nicăieri, după cum îmi amintesc. Chiar dacă nu era ceea ce mă așteptam, era altceva care mă surprindea, iar surprizele nu sînt neapărat neplăcute.

3. Pe cît îmi este posibil, mă documentez, dar nu neapărat la detaliu, ci în ansamblu. Mai degrabă decît ghiduri, citesc cărți despre memoriile altor călători, chiar opere de ficțiune situate în respectivul spațiu. În schimb, odată ajuns într-un loc nou, îmi iau cel mai bun ghid și cea mai bună hartă a zonei. În principiu, nu-mi place să fiu ghidat, prefer să descopăr singur farmecul – sau oroarea! – unui loc nou. Nu merg în ceea ce se cheamă „excursii organizate”. Dar de cîteva ori, la Moscova de pildă, s-a întîmplat să am cîte o foarte frumoasă „ghidă” și asta chiar este de nerefuzat!

4. Cred că nu poți cunoaște cît de cît un oraș în mai puțin de o săptămînă și oricum trebuie să revii. Călătoriile foarte scurte nu mă pasionează excesiv, dar dacă n-am încotro, nu le evit. Îți iau mai mult timp pregătirea pentru călătorie și readaptarea de după decît călătoria. Din acest motiv, prefer să nu dau curs invitațiilor la congrese, dezbateri ș.c.l. dacă programul nu e de măcar o săptămînă. Și așa stai mai mult de jumătate de timp într-o sală. Noroc că dorm foarte puțin și pot face explorări de noapte. Mai și fug de la asemenea manifestări importante, cum am făcut în 1999 la Budapesta! Pentru mine, călătoria ideală e cam de trei săptămîni – așa fac cînd merg la Cracovia.

5. Pentru a ajunge la destinație, avionul, dacă e posibil. Dacă nu, trenul. Acolo însă, dacă nu merg mai tot timpul pe jos, cu aparatul de fotografiat în funcțiune, degeaba m-am mai dus.

6. Așteptarea mă enervează. Îmi place călătoria în sine, care mă relaxează, indiferent de intensitate, de aglomerația din program, chiar mă odihnește. De aproape douăzeci de ani, doar în străinătate reușesc să mă mai odihnesc. Aici, am constatat, nu scap de isteria aborigenă, nici ascuns în creierul munților ori în adîncul pădurilor. Nu e glumă, am încercat și isteria tot m-a ajuns din urmă. Cum sînt o fire, mai degrabă, secundară, desigur că am și plăcute rememorări, iar de cînd fac poze, de vreo cinci ani, am și un bun sprijin pentru acestea.

7. Da, plăcuta senzație că, într-o mare aglomerație, ești singur cu ale tale, nu te cunoaște nimeni, nu te oprește nimeni, nu-ți cere nimeni nimic și nici nu-ți bagă nimeni pliante publicitare pe gît, dacă nu le ceri! Întotdeauna și oriunde, caut casele lui Dumnezeu, așa că m-am recules și în catedrale catolice, și în sinagogi, și în moschei.

→

Despre călătorii și nondemoni

Roxana Popescu

AȘ VREA să ajung în insulele Eoliene (din nordul Siciliei); este vorba de șapte insule, dintre care Lipari, Vulcano și Stromboli sunt cele mai cunoscute. Aș vrea să ajung aici, pentru că pe una din aceste insule mi-am închipuit adesea o întâlnire magistrală, deși imposibilă: aceea dintre Ulise și Cristofor Columb. Și pentru că mă ispitește să scriu un roman despre o asemenea întâlnire.

Altfel, locul unde revin la nesfârșit, pentru că nu mă mai satur de el, este Grecia, mai exact insulele grecești (turcoaz și liniștitoare). Aici mă simt foarte egală cu mine însămi, aici scriu relaxată, aici mă simt în cuib. Am simțământul de *uterus* (dar am vorbit mai pe larg despre așa ceva în ultima parte a romanului meu *Tricephalos*).

La 18 ani am ajuns în insula Capri (evitând, din păcate, vizitarea sitului arheologic de la Pompei), pentru că eram fascinată de casa lui Axel Munthe aflată în Anacapri, pe creștetul insulei (dar, oare, poți să alegi să vezi Pompeiul, și nu insula Capri, atunci când ai 18 ani?). Vizitarea insulei a fost însă dezamăgitoare, din pricina puhoiului de turiști care distrugeau destul de multe în cale. M-am ales doar cu o scoică uriașă și portocalie de acolo.

Mulți ani mai târziu, încercând cu orice preț să ajung pe insula Egina din Grecia, unde se află un celebru templu al zeiței Atena (Afaia), am ratat situl arheologic din pricină că muzeul se închisese cu cinci minute înainte ca eu să ajung acolo. Iar vizitarea insulei, căreia i se dusesse buhul și pe care eu o fantasmam în chip aparte, s-a preschimbat într-un fiasco din multe alte cauze.

→

8. N-am pierdut nimic în nicio călătorie de pînă acum. Nu m-am dus acolo cu iluzii, cu prejudecăți, ci deschis, cu dorința de a vedea, a mirosi, a asculta, a înțelege. Mai degrabă, m-am ales cu iluzii, de pildă aceea că, odată și odată, mă voi muta într-un oraș adevărat, ceea ce în „eterna, fascinanta și mereu surprinzătoare”, cum sună cele două sloganuri turistice naționale, nu prea mai avem. Nici măcar orașele nemțești n-au scăpat de tăvălugul arhitecturii proletcultului.

9. Citesc chiar cu mare plăcere. Nu știu dacă este un gen minor, dar este unul foarte atractiv. Am fructificat, dar nu atât în cărți de călătorie, cât în operele mele de ficțiune. Am povestiri „situate” la Berlin, Paris sau Cracovia, cum am poezii în care apar imagini nordice, scandinave. De bună seamă, n-aș fi putut face asta dacă nu aș fi fost pe acolo.

10. În 1990, am ratat Praga! Și ar fi trebuit s-o văd deja, după cum îmi spune toată lumea care mă aude perorînd îndrăgostit despre Cracovia. Am ratat acea călătorie, în toamna aceluia an, pentru că nu aveam încă deprinderi consolidate de călător profesionist. Aveam o bursă la Paris, care începea pe 15 octombrie, îmi luasem și biletul de avion, viza etc. și, cu câteva săptămîni înainte de

întotdeauna scrutez pe îndelete hărțile, înainte de a porni o călătorie. Uneori scotocirea aceasta începe cu luni de zile înainte. Pe lângă ceea ce scrie în cărți și pe lângă ceea ce știu din auzite, întotdeauna descopăr în călătorii și ceva foarte personal, doar al meu, un obiect magic, o senzație, o stare, o plantă, un golf, o mireasmă.

Nu cred că este utilă clasificarea în călătorii de durată și călătorii scurte. Sunt pur și simplu moartă după călătorii. E o pasiune egală cu cea de a scrie și a citi. Iar de călătorit o fac cu orice îmi iese în cale: avion, tren, vapor, autocar. Nu are importanță. Dacă ar fi să aleg cu orice preț, atunci probabil că aș prefera vapoarele, deci călătoriile pe mare.

Trăiesc călătoriile de trei ori: în așteptare, în desfășurare și apoi în rememorarea lor. Toți acești timpi au o altă funcție emoțională și nu se suprapun nicicum. Așteptarea este un timp prenatal; desfășurarea este timpul activ (*carpe diem*), iar rememorarea este timpul proustian, încetinit, savurat. Călătoriile sunt, de aceea, *tricephalice* (și iată că mă întorc, vrând-nevrând, la deja mai sus pomenitul meu roman).

Întotdeauna caut marea sau măcar amintirea ei, în călătoriile pe care le fac. Caut scoici și covoare țesute de băștinași, caut mirodenii și uleiuri. Nu am pierdut niciodată ceva în călătorii. Timpul în niciun caz nu mi l-am pierdut. Dimpotrivă, m-am reîntâlnit cu mine însămi și a fost bine. De pildă, de câte ori mă duc la Veneția, nu fac altceva decât să mă reîntâlnesc cu mine însămi, rătăcind pe ulicioare și stradele și îmbibându-mă de lagună.

plecare, am fost invitat la o conferință internațională despre societatea civilă în țările postcomuniste. Mai fusesem în primăvară la așa ceva la Copenhaga și, la întoarcere, mă oprisem la Berlin. Mi s-a părut peste puterile mele să zbor la Praga, să mă întorc pentru o zi la București și apoi să plec tot în zbor spre Paris. Eram și eu, așa, un român cam de la țară, proaspăt ieșit din peșteră! Acum, n-aș mai rata, nici dacă ar trebui să fac turul lumii într-o săptămîină. Și Praga – nu scapă!

11. Îmi place să călătoresc în cuplu, însoțit de o femeie vreau să spun!, sau singur. Nu-mi mai plac călătoriile în grupuri mari sau mici. Altădată, îmi plăceau, străbăteam munții Neamțului ori Oltul cu pluta, în bandă. Cum călătoriile mele au fost de mai multe feluri, adică de studiu, scriitoricești, oficiale, pe vremea cînd eram prim-secretar de tip nou în județul meu, de plăcere ori pentru „reunificarea familiei”, am întîlnit foarte multă lume, scriitori, universitari, politicieni, administratori. În 1990, am făcut cunoștință la Paris cu Pierre Bourdieu, iar lui Milan Kundera i-am mărturisit că e unul din romancierii mei preferați. L-am pîndit o jumătate de zi pe Cioran în ploaie, dar cînd a sosit n-am mai simțit nevoia să vorbesc cu el. Am stat însă mult la taifas cu

Nu mai citesc neapărat cărți de călătorie, întrucît nu mai am timp pre cât aș dori. Gen minor? Nici vorba! Cărțile de călătorie sunt singurele care, la maturitate, ne fac să mai avem o memorie a paradisului. Așa se face că am scris eu însămi și o carte de călătorie, dar numai în sens metaforic, pentru că e prea sec să spun că romanul meu *Tricephalos* ar fi o carte de călătorie. Călătoria era aici doar pretextul pentru *questa* de sine.

Îmi place să călătoresc și singură, și cu Corin, și cu prietenii. În tinerețe am călătorit cu părinții mei, în special cu mama. Întotdeauna sensul călătoriei mele a fost dat și de cei alături de care călătoream. Pentru că regăsirea paradisului o făceam singură sau prin comuniune cu alții: și nu era același lucru, era de fiecare dată altceva și altfel. Un alt parfum: nu întotdeauna un acrișor Givenchy, un dens Lancôme ori un sprinten Dolce & Gabbana. Unele călătorii au fost decisive: Paris în 1981, Veneția în 1983, Grecia în 1995, 1996, 1999, 2001, 2003, 2005 și 2006; New York în 1999-2000, Paris în 2000, Arles în 2002, apoi iar Veneția în 2003 și 2004, Moscova în 2005 – ehei, dar este prea mult de înșiriat. Prefer să călătoresc, și nu să înșir ani și orașe. Prefer să trăiesc.

Monica Lovinescu și cu regretatul Virgil Ierunca. În 2005, la Congresul de 25 de ani al Solidarității, la Varșovia și Gdańsk, i-am întîlnit pe Wałesa, Havel, Barroso, Brzezinski, Madeleine Albright ori pe geamănul Kaszczinski, actualul președinte polonez, laolaltă cu o mulțime de alți mari politicieni ai lumii. Cu unii, am și schimbat câteva poziții. Cu cardinalul Lustiger am vorbit mult, i-am și preluat intervenția pentru revistă. Nu știu cît a contat pentru destinul meu, pe cei mai mulți îi „cunoșteam” oricum, eventual îi admiram sau iubeam, cu mult înainte de a-i și vedea. Cred că mai importantă e întîlnirea cu Willy Totok, la Copenhaga și Berlin, pentru că așa ne-am cunoscut și am devenit prieteni. Ori cea cu Volodea Tismăneanu, de la Brașov, pe vremea puciului moscovit din 1991, atunci ne-am cunoscut. Dar, poate cea mai importantă este întîlnirea cu o fostă hippotă cehoaică, în Père Lachaise, lângă mormîntul lui Jim Morrison, pentru că a ieșit de acolo o fulgurantă poveste de dragoste, dar și o povestire care îmi place încă și acum!

Oxfordshire

SPECIAL REPORT

1. Am călătorit relativ puțin, în ciuda faptului că am fost de cinci ori în Statele Unite și am petrecut o lună de hipernormalitate academică în Anglia, la Oxford. Îmi doresc să revăd campusul de la Indiana, din Bloomington, de care mă leagă cea mai susținută documentare de bibliotecă pe care am făcut-o până acum, dar și o brazdă deștelenită pe locul viitoarei baze sportive începute în 1992 (am fost printre *groundbreakers*, cu fotografie în regulă, care să ateste evenimentul...), sau călătoria la Niagara. În mod paradoxal, am văzut foarte puțin din Europa: aș merge la Davos, să simt ceva din atmosfera *Muntelui vrăjtit*, în țările scandinave sau în Germania lui Thomas Mann și Nietzsche (München, Lübeck, Naumburg, Röcken), dar, mai presus de toate, în Elveția sau Italia alpină, să văd Matterhornul, pe care l-am decretat „muntele meu preferat” încă de pe vremea când visam să fac alpinism și să dau o raită prin Himalaya. Mă cheamă, în continuare, New Yorkul, pe care îl știu destul de bine, mă interesează mult Grecia sau Ierusalimul – inclusiv situl de la Qumran –, dar dacă ar fi vorba de o călătorie „de vis”, cred că m-aș opri undeva printr-un sătuc din Anglia – de genul celor care se văd în *Midsummer Murders* – sau prin vreun fiord din Norvegia, aș închiria o căsuță și aș sta acolo un an, cu un câine și o bicicletă.

2. Sunt incapabil să fiu dezamăgit atunci când ies din România. Însă, cu riscul de a oripila milioane de suflete simțitoare, mă văd silit să recunosc că nu am reușit, încă, să intru în rezonanță cu Parisul: feminin, răsfățat, capricios, agresiv și isteric, l-am bătut la pas, dar nu a izbutit să mă cucească, poate și pentru faptul că m-am desantat acolo venind de la Londra, în care m-am simțit ca peștele în apă. În consecință, m-ar bucura să revăd și Parisul, să verific cine a fost de vină: el sau eu...

3. Mă documentez pe îndelete, nu numai din ghiduri, luni întregi. Parcurg apoi traseele obligatorii, după care o pornesc la întâmplare, pentru a descoperi lucruri inedite, forme noi, mirosuri neașteptate. Deși nu fumez, intru în toate magazinele cu tutun, pentru a vedea pipe și a savura arome. Sunt mare amator de puburi, cel mai vechi, în Oxfordshire, în care am fost era din secolul XIV, intrase binișor în pământ sub povara timpului care a trecut, așa că am *coborât*, pentru a intra, să mâncăm un cartof uriaș, rustic, cu coajă, stropit din plin de un *lager* scos atunci din pivniță. Mănânc ce se mănâncă prin partea locului, cer toate exotisme. Nu într-o nicio dată în fast-fooduri. Am participat odată la o conferință ținută la Muncie, în Indiana, unde un profesor ne spunea că americanii, deși sunt mai tot timpul pe drumuri, nu știu să călătorească, pe motivul că oriunde ar fi, ei caută America de acasă: aceleași fast-fooduri ca peste Ocean, aceleași gusturi, aceleași locuri al toaletei (avea dreptate: când te afli în fața unui Wendy's, în orice parte a lumii ai fi, știi prea bine,

înainte chiar de a deschide ușa, unde se află locul cu pricina și unde *salad bar*-ul...). Îmi place să cred că, spre deosebire de yankei, am vocația rătăcitoare a călătoriei...

4. Dacă s-ar putea (un an sabatic??), aș pleca pentru o perioadă foarte lungă. Încep să mă simt bine într-un loc abia din clipa în care singurătatea mea interioară intră în rezonanță cu peisajul și cu oamenii de acolo. Pentru asta, e nevoie de timp, ca și pentru amăgirea că începi să fii de prin partea locului, că intri în peisaj, că la *coffee shop* se știe ce combinație preferi sau că vin vecinii să-ți ceară o șurubelniță, pe care ți-o restituie abia peste o lună, că oricum ești de acolo și nu pleci nicăieri...

5. Avionul. Trenul, fiindcă este întotdeauna o experiență inițiativă. Deși nu este un mijloc de transport, aș merge mult pe jos, așa cum făceau studenții medievali, pe urmele cărora călătorește *magistrul* Knecht din *Jocul cu mărgelile de sticlă*, luând-o pe-ndelețe pe sub liziere de păduri, pe poteci umbroase din codri sau direct peste fânațe, ghidat de turnul câte unei biserici singuratice. Călătoria ține de latura mea romantică, reprezentând, oriunde și întotdeauna, o voluptuoasă imersiune în nevinovăție.

6. Călătoria propriu-zisă, ritmul ei, atmosfera, noutățile. Există o vorbă, care a devenit truism, și anume că precondiția unei expatrieri reușite este renașterea: să nu te uiți înapoi, să nu regreti nimic, să nu ai nostalgii, fiindcă trecutul va ajunge să te mistuie. La o scară mai mică, fenomenul este valabil și pentru o călătorie: mulți o ratează fiindcă se tot gândesc, pe durata ei, la ce se întâmplă acasă, că au plecat lăsând în urmă restanțe, debite deschise, promisiuni neonorate. Într-o călătorie colectivă, tipul acesta de neliniște este cel mai obositor, fiindcă agresează: oamenii vin peste tine, îți împărtășesc zgomotos temerile, fac din socializare un ritual de exorcizare. Popor organic, încă reavăn, românii excelează în acest soi de isterie: am călătorit cu mai multe nații, dintre ei românii fiind cel mai puțin dispuși să te lase în pace, să-ți respecte intimitatea. În consecință, îmi pregătesc foarte bine momentul plecării și morga de drum: închid toate robinetele, blochez gazul, plătesc facturile, îmi predau articolele, predau și pisica, termin capitolele neîncheiate ale cărților pe care le citesc sau scriu, pentru ca nimic să nu tulbure bucuria de a fi *complet altul* pentru o perioadă determinată de timp. Taciturn, tac zămbitor pe drum când sunt provocat sau dau răspunsuri stupefiante, și-nceputul cu încetul ies din peisaj, obțin dreptul de a fi lăsat în pace.

7. Nu, dimpotrivă. Nu sunt nici măcar livresc, nu mă duc la Weimar să îl caut pe Faust. Pe *Frauenplan*, cel mai mult m-a uimit iatacul de noapte al lui Goethe: un pat micuț, cazon, într-o cameră practic goală, priinos meschin adus obligației mult-prea-

umane de a dormi. Patul spune multe despre firea unui om. Sunt de mai multe feluri: fastuoase, austere, rușinoase, senzuale, exuberante, câte și mai câte.... Unele sunt caveri, temple sau deja sanctuare: spune-mi în ce pat dormi ca să îți spun cine ești...

8. Iluzia că România mai are puțin pentru a se normaliza.

9. În *Experiența externă* am publicat un mic-roeseu despre luna de *visiting scholar* petrecută la St. John's, la Oxford. De jurnal m-a ferit până acum îngerul zămbitor al creației, literatură de călătorie citesc cu aviditate, nu numai din cărți, ci și din reviste sau ziare. Afli mereu câte ceva nou, dar este și o formă inocentă de bovarism, specifică unui om care iese rar din țară.

10. Presupunând că și drumeția autohtonă este călătorie, am dat anul trecut, cu mașina mea veche, într-o groapă invizibilă în județul Neamț, pe un drum altminteri ca oglinda (mă rog, mici crăpături din construcție, ca la noi...), și am rămas blocat lângă Bicz. După disperarea primei reacții de neputință, am fost imediat ajutat de către un necunoscut, cu o sollicitudine pe care numai în România o poți găsi: a stat cu noi până noaptea, a cârpi ce a putut cârpi, nu s-a lăsat până când nu ne-a scos la liman, deși era sfârșit de săptămână, fiind așteptat acasă. Când vezi asemenea oameni, care aparțin cu adevărat „României profunde” (nu în accepțiunea peiorativă pe care unii o dau sintagmei), te întrebi cum se face că în jilțurile puterii politice de la București sunt numai escroci, profitori și șmecherași de duzină.

11. Tovarășii de călătorie sunt, în general, de două feluri: unii (puțini...) îți împărtășesc singurătatea, alții (foarte mulți...) ți-o invadează. Mă feresc cum pot de oameni care nu vor decât să „organizeze”, să-și impună voința asupra celorlalți, să-ți spună câte minute poți sta într-un muzeu sau în baie, de ce e bine să îți reglezi pașii după ai lor și că acum trebuie să mănânci pizza, când tu vrei pește-spadă, clătite cu mărar sau doar unt de arahide. Așa că, mă adaptez cum pot, sufăr politicos o vreme și șterg putina la primul colț, făcând pe distratul. Dacă am norocul să nu mă tragă înapoi de mână, fug cât colo și nu mai apar decât seara. ■

La Paris, ca acasă

Ioana Cistelecan

1. Întrebarea, în ce mă privește, ar fi trebuit să sune afirmativ: Ce ați văzut deja?... , căci mi-ar fi fost mult mai lesne să exemplific. Exercițiul imaginativ, pentru mine, cea căreia i s-au tot amînat ieșirile dincolo de spațiul mioritic pînă la 30 de ani, din varii – picanțe și totodată iritante – rezonuri, ar configura o microhartă punctată nucleistic de New York, semnificîndu-mi o Americă trepidantă, energizată, un amalgam de chipuri, coloraturi și – în speță – realuri, al cărei ritm e similar imagistic cu acel cartoon clasic al rășuștelor zburînd deodată, spre dispărarea vîntătorului păcălit a mia oară.

Spațiul de care nu cred că m-aș putea sătura vreodată este cu certitudine Parisul. Clișeistic ca opțiune, și totuși atît de autentic... Ca orice jună (căci m-am înscris și eu în această paradigmă în vremurile bune...), visam să văd Parisul. A dat Dumnezeu și l-am gustat din plin timp de-o săptămînă, mi s-a părut de-a dreptul imperial, însă un imperial extrem de familiar și cald. S-a nîtmplat ca-n prima dimineață a explorării metropolei să ies exact pe gura metroului ce dădea nas în nas cu... L'Opera, înălțîndu-se falnică, izbîndu-mă-n față și provocîndu-mi, bineînțeles, o exclamație de prostănacă sideratucucerică iremediabil. Vîbrez încă organic la retrospectiva acelei vizite. La Paris m-am simțit acasă, cu un zîmbet – cred, timp – înțepenit pe figură, dublat de o plînatate pe care nu o mai experimentasem, dar care era firească.

2. Roma a fost oarecum o decepție. Ca să fiu sinceră, dezamăgirea nu o pot atribui în cauzalitatea ei orașului, care e dezarmant, ci mai degrabă orizontului meu de așteptare ce-și fixase deja un reper apoteotic, adică Parisul, perioadei teribil de neinspirat alese pentru ședere (Paștile catolice: o aglomerație sufocantă!) și sictirului agresivizat, vis-à-vis de turiștii hăbăuci, al locuitorilor urbei.

3. Experiența ghizilor cu limbaj de lemn, care-ți recită inexpresiv date strategice și detalii ușor intrigante în autocarul al cărui sistem de ventilație funcționează și nu prea în toiul verii am consumat-o la prima mea ieșire, în Grecia. Pe a doua am ratat-o milimetric, din pricini de neconcordanțe organizatorice tipic românești, cu ocazia pelerinajului în Italia, și mă declar complet satisfăcută de absența sa. Așadar, vorbăria ghidului îmi dă dureri de cap și-mi știrbește șarmul propriei descoperiri a tărîmului încă virgin pentru mine, iar „documentarea“ e mai mult livrescă, în stadiul unor expectanțe intrinseci, iluzorii, pur personale.

4. Fiind oarecum comodă din fire, ca să nu zic „o putoare ordinară“ care acțează ca o pensionară cînd vine vorba de hachițele sale și de rutina performării lor, prefer călătoriile concentrate temporal, nu mai mult de 3 săptămîni... dar nu în balon.

5. Avionul! Din același confort îndărătnic cultivat, pomenit anterior. Și pentru că

nu-mi cunosc reacțiile la zbor, din moment ce nu m-am îmbarcat pînă acum în niciun Airbus...

6. Deși aparent robustă, sînt în esență o nostalgică incurabilă, ceea ce-nseamnă că momentul rememorării oricărei călătorii e și cel mai reconfortant, căci odată cu decantarea impresiilor mi se activează automat mecanismul protector al selecției dulceașului de amărui ca amprentă a traseului parcurs. Prezentul călătoriei e stresant în măsura în care detaliile sale sînt echivoce și mă agită ca o probă clară a incertitudinii; dar această percepție o pot pune și pe seama naturii mele de „control-freak“, cu o manie a persecuției fragil disimulată și înclin să cred că aceasta e, de fapt, explicația plauzibilă.

7. Nu reacționez sub puterea sindromului cultural al madlenei proustiene, fiindcă nu sînt senzorial sensibilizată îndeajuns; dacă e să caut ceva anume de-a lungul expediției/ilor, ar fi doar familiaritatea impactului sau, din contră, distanțarea impusă de obiceiul cutreierat.

8. Din păcate, m-am vindecat de iluzia că orice colțișor nou-vizitat mi-ar putea instaura o stare de bine cu mine însămi, că disponibilitatea mea la proaspăt ar avea resurse nelimitate și ingenuizate... (am pierdut în autocar o clamă de prins părul, albastră, neplasticată, nesclifosită – găsitoului nu-i ofer nicio recompensă!)

9. Nu prea citesc cărți de călătorie, din simplul motiv că nu mă provoacă intelectual – sună malițios și prețios ce spun, dar asta e o traumă mai veche, a copilăriei mele primar-gimnaziale, cînd aș fi citit orice în afara listei de lecturi obligatorii... printre ele, se număra în fiecare an și cite una bucată Jules

Verne, pe care o fușeam plictisită și pentru care Jules Verne am suportat bravă citeva curele, neștiind să argumentez cum ajunseseră maimuțele pe insulă... Nu tocmai carte de călătorie, veți zice, acest autor... prea bine, fie, însă asta este paradigma în care orgoliul meu rănit l-a inserat atunci și refuză să-l reinstaureze... – Prin urmare, niciun Jules Verne în biblioteca mea, nicio ficționalizare auctorială a vreunei călătorii...

10. ... „cu totul ratată“ n-a fost niciuna din cele 3 magice, în consecință: n-am cum s-o relatez. În pofida oscilării mele între extreme contradictorii, călătoriile s-au mulat unei căi împărătești, echilibrate, cu toate ingredientele care o fac suportabilă și ingurgitabilă peste ani.

11. Tocmai m-am supus unui test de personalitate, la întrebările căruia am răspuns cu toată franchețea și care m-a revelat, evident, așa cum mă știam deja: not-talkative. Prietenii mei ar da acum din cap muștrător, dar confirmînd rezultatul... Nu am acest dar al socializării, dintr-o autocenzură impusă și dintr-o spaimă de penibil duse la extrem; nu mai am dispoziția de a lega alte prietenii, fiind desigur fidelă în a exploata prietenii deja închegate. Acestea fiind zise, călătoresc întotdeauna în compania celor dragi mie, ieșirile de una singură mă debusolează excesiv, însă amiciții semnificative nu încropesc cu astfel de ocazii, căci îmi ia nepermis de mult o deschidere și o implicare esențială vizînd o altă persoană; de iubiri... ce să mai vorbim...

Poeme de ROLF-FRIEDER MARMONT

Cafea piraterească de dimineață

Tare trebuie să fie,
pentru a da
indispensabila
nepărtinire.

Ș-apoi dulce,
amărăciunea s-o alunge,
chiar și dacă numai pentru o clipă.

Neagră pe deasupra,
aidoma pavilionului arborat pe catargul
principal
al acestei zile în străine ape.

Fără sextant
se pornește în larg.

Turistul

Cornulețele de-acasă sînt
definitiv mai fragede,
iar ouăle la micul dejun mai mari.
Ș-apoi omniprezenta
moșmondeală de aici.
Limba – curată boală de gît.
Un staccato grosolan pe masa cafenelei
după o convorbire la celular cu
întreprinderea-i din țară.

Pentru cerul deasupra rîului Tejo
n-are ochi.
În gînd numără stelele
hotelului la care a tras.
Pessoa pe scaunul lui de bronz
rămîne mut, cu mimica nemișcată.
Doar vîrfurile pantofului îi vibrează.
Pe o tăviță chelnerul
aduce nota de plată.

Autotraducere din limba germană

Călătoria este un studiu practic

Marius Chivu

1. Ce crudă întrebare! Dar ce parte a lumii n-aș vrea să văd?! Aș vrea să văd Polul Sud, San Francisco, Rio de Janeiro, Toscana, Provence, Kilimanjaro, Madagascar, Kuala Lumpur, China...

2. Când am ajuns la Zürich prima dată, am alergat la Cabaretul Voltaire, din care însă nu mai rămăsese decât o plăcuță memorială. Locația fusese cumpărată de o bancă și, după câțiva ani, o asociație culturală a reușit s-o răscumpe și s-o transforme într-o cafeterie și s-o transforme într-o galerie de artă avangardistă. Sincer să fiu, am rămas dezamăgit după ambele vizite.

3. Îmi place să știu câte ceva dinainte, dar nimic nu se compară cu satisfacția de a descoperi singur și, mai ales, de a te confrunta cu neprevăzutul. Acum câțiva ani, scriitorul englez Paul Bailey m-a rugat să-l duc la Corcova pentru a vedea conacele familiei Bibescu. Am mers cu trenul pînă la Drobeta-Turnu-Severin, de unde am luat un alt tren pînă la Strehaiia și de acolo am închiriat un țigan cu un IMS să ne ducă la Corcova. Acolo oamenii se fereau să ne vorbească despre Bibești, crezînd că Paul este vreun nepot venit să revendice pămînturi. Povestea e lungă și plină de peripecii (implică un poster cu Harry Potter, un popă beat, un bursier scandinav, bideul lui Anton Bibescu și o biserică orientată spre miazănoapte) și este una dintre cele mai grozave călătorii pe care le-am făcut. La fel de plăcut a fost cînd am luat autobuzul și am plecat în căutarea orașelului în care și-a petre-

• Librăria Stanfords. Foto: Marius Chivu

cut ultimii ani de viață Thomas Mann și cînd, odată ajuns acolo, am întrebat din ușă în ușă pînă am ajuns în fața casei unde locuise scriitorul, apoi și în cimitirul unde era îngropat alături de aproape toată familia (vezi foto). Nu-mi place ghidajul, pentru că, într-o călătorie, nu caut date istorice, explicații arhitecturale etc.; mă interesează poveștile pe care le pot afla de la oamenii locului.

4. Mi-ar plăcea să nu fiu constrîns de timp, să pot sta în fiecare loc suficient pentru a-l cunoaște cît de cît. Urăsc să văd din fugă și ador să am momente de relax pe pămînturi, în culturi străine și în mijlocul străinilor.

• Cimitirul lui Thomas Mann, Kilchberg, Zürich. Foto: Marius Chivu

5. Pe rute lungi și civilizate prefer avionul, pentru a economisi timp. În rest, trenul, căruța, barca, orice îmi permite să văd cît mai mult și să fiu cît mai aproape de natură și de oameni.

6. Când eram mai mic nu puteam dormi în noaptea de dinaintea plecării. Acum nu mai sînt chiar atît de nerăbdător și savurez momentele în care mă aflu față în față cu descoperirea, cu uimirea, cu admirația. Rememorarea este tot o călătorie, dar pe hîrtie sau la o bere cu prietenii, uitîndu-ne pe fotografii. Căci sînt un mic japonez: fotografiez în neștire. Îmi place orice suport și formă a memoriei, mai ales fotografia. Călătoriile mă relaxează și mă obosesc în egală măsură. Căci nu

e ușor să cauți, să descoperi, să iei aminte. Călătoria este un studiu practic, o lectură fizică, o scriere mentală, călătoria este acumulare camuflată în drumeție și lenevie.

7. Caut ineditul în fiecare călătorie, nu tipare, nu obsesii, nu teme comune.

8. După trei călătorii în Elveția, abia am ajuns să înțeleg, să mă obișnuiesc și să mă conformez cu nivelul lor de civilizație care, inițial, mi se părea că frizează absurdul. Nu mai cred că vom ajunge într-un viitor apropiat la nivelul de civilizație occidental.

9. Singura literatură de călătorie pe care am citit-o au fost romanele lui Jules Verne (eu așa le-am citit în copilărie), *Insemnarea călătoriei* lui Dinicu Golescu, *Jurnalul călătoriei în China* al lui Milescu Spătarul și *Jurnalul de bord* al lui Cristofor Columb. Nu o consider un gen minor, dar nici nu am făcut o pasiune. La Londra am intrat în Librăria Stanfords (vezi foto), care deține, pe două etaje, numai cărți de călătorie. De altfel, englezii au o tradiție impresionantă și câteva premii prestigioase dedicate genului. Am scris câteva reportaje din călătoriile mele în *Dilema veche* și în *Dilemateca*, în plus, acțiunea romanului la care scriu se desfășoară prin străinătăți.

10. O călătorie de pomină nu poate fi ratată.

11. Îmi place să călătoresc oricum, dar însoțit e mai bine pentru plăcerea conversației și a schimbului de impresii de la fața locului. Călătoria favorizează și prietenii (literare sau nu) și iubirile. Orice călătorie contează, însă asta depinde de curiozitatea și cultura călătorului.

La capătul lumii

Carmen Firan

DESPRE PATAGONIA am știut la început că nu există. Mi-am imaginat apoi totul altfel: oameni înalți, cu cioc argintiu, costelivi și cu priviri albastre, cu picioare lungi sărind peste mici lacuri purpurii, cu privirea fixată la munții portocalii care se ridică în jurul unui peisaj cafeniu; bărbați deșirați ca niște Don Quijote într-un pustiu de gheață prin care pinguinii se clatină greoi, iar din vârful ascuțite ale munților ies aburi magici.

În sfârșit ajung în Patagonia reală, cea de pe hartă sau din afara ei, Antarctica chiliană, în cel mai de sud punct al emisferei sudice, după un zbor de șase ore cu avionul din Santiago de Chile, orașul înconjurat de Anzi veșnic înzăpeziți.

Un ținut auster și golaș, întinderi monotone – așa arată primul contact cu Punta Arenas, capitala Țării de Foc, un orașel prin care turiștii trec grăbiți spre parcurile și rezervațiile naționale, un nod de întâlnire pentru avioane, autobuze, oceane și oameni. Inevitabil, orice călător în Patagonia în căutarea spectacolului naturii va trece prin Punta Arenas și toți vor conveni că „acolo nu e nimic”. Când ni se promite excepționalul, nu mai suntem dispuși să acceptăm nicio normalitate. Înainte de a ajunge în Punta Arenas, am văzut multe fețe dezamăgite la întrebarea „Ați fost în Patagonia? Ați zburat la Punta Arenas?” Chipul femeilor lua un zâmbet atotștiutor ironic: „Da. Acolo nu e mare lucru. Doar un vânt îngrozitor. De fapt, nu e nimic de văzut acolo”.

În acel nimic văzut de unii la Punta Arenas, anotimpurile se încăleacă în doar câteva ore, strâmtoarea Magellan sclipește, clipește în soarele de noiembrie (în emisfera sudică începe primăvara), fulgi de gheață lovesc fețele încordate în căutarea aventurii, copacii tăiați în forma capetelor de pe Insula Paștelui se îndoaie de vânt. Stratouri de lumină colorată se insinuează între norii groși cu forme greoaie, întinderile au monumentalitate, linia orizontului e mai departe, o liniște gravă și senină în același timp, la fel ca și oamenii, se instaurează, o liniște purificată asemenea consistenței ghețarilor, o liniște de sfârșit de pământ, fără tensiune, fără tragem, asumată, înțeleasă, acceptată, o liniște tonică în care așteptările își slăbesc ambiția, nervozitatea, dlocotul nerăbdării și pregătesc marea călătorie spre locul unde pământul se sfârșește cu adevărat – ghețarii din Antarctica chiliană. E curios că acolo se nasc, îmbătrânesc și mor oameni, că mai există și alți oameni în afară de puținii turiști, și ei în trecere, privind spre altceva. Punta Arenas este cu adevărat un loc de tranziție, de la real la magic, de la ocean la ocean, de la imaginar la fantastic. Drumul spre Puerto Natales e doar un preambul firav a ceea ce va urma: copaci schimonosiți, fără frunze, toți îndoiți în aceeași direcție de vânturile puternice, arbuști și tufe de *califante*, pășuni împremuite de garduri ori păduri-fantomă din care au rămas doar trunchiuri contorsionate ca o aglomerație de sculpturi stranii abandonate la jumătate de un artist obsedat de formele împletite ale unei naturi schimbă-

toare. În Patagonia, într-o singură zi poți trece prin toate cele patru anotimpuri, ne repetă mereu băștinașii cu oarecare mândrie. Femeile înțeleg cel mai bine și zâmbesc satisfăcute: „Ce frumos!”

Apar munții cu câte o coamă de zăpadă, oceanul e gri, acoperișurile caselor și aici intens colorate, nori pufoși, albastrul dominant își filtrează nuanțele în cer, anunțând explozia din faliile ghețarilor. În jur, tufe înflorite galben și roșu, drumul continuă cu cascade, lagune cu apă amară, pășuni cu lame, cârduri de condori și în fine vârful înzăpezit al munților Torres del Paine, cu reflexe portocalii și violet într-o zi clară de primăvară – mare noroc că îi putem vedea, ne explică ghidul, sunt turiști care așteaptă câteva zile să se ridice ceața. Veste de salvare, echipament călduros împotriva frigului, ploii și vântului. Suntem duși în bărci mici până la vaporul ancorat în larg. După numai o jumătate de oră de navigat, ajungem în dreptul blocului uriaș de gheață – bătrânul ghețar Grey satisface așteptările tuturor. Este albastru, cu inflexiuni verzi, imens, patagonez, spectaculos, din care bucăți se desprind mereu spre deliciul turiștilor. Faliile au în dreptul rupturilor o culoare și mai intensă, albastru de metil, de gențiană. Chiar și piatra prețioasă chiliană, lapislazuli, are tot culoarea ghețarilor, un albatru de data asta intens, compact. O lume construită pe albastru.

Patagonia are puterea de a esențializa amintirile, de a purifica impresiile. Când ajungi tocmai acolo, tocmai la capăt de lume (nu știu de ce o asociez doar cu sfârșitul), lucrurile încep să se aleagă, se simplifică, se clarifică, există o luptă pentru supremație între lucrurile care dăinuie și cele ce vor fi eliminate de memorie, de percepție, de senzorial. La sfârșit de lume apele se decantează, au un moment de unificare, așa cum Pacificul și Atlanticul sunt totuna în strâmtoarea lui Magellan, după care natura își sintetizează formele – oceanele se strâng într-un ghețar albastru, care peste câteva sute de ani se va topi și va dispărea și el în aceleași oceane și în alte pământuri.

Îmi imaginez ce ar rămâne după topirea unui ghețar, câte mistere, câte obiecte aparținând altor lumi vor ieși la suprafață. Văd civilizații pietrificate alunecând pe munți la vale, vieți mici, banale, din care nu a mai rămas decât un sâmbure, o bucăciță de os, o piatră inegală pe care unii o vor culege s-o așeze alături de colecția de pietre și scoici adunate de pe plajele lumii. Antarctica este ca ultima parte a unei răsufări ușurate, când în sfârșit te-ai convins că există, te-ai liniștit, după ce ai verificat la fața locului miracolul. Patagonia are o astfel de calitate – de a vindeca de suspiciune, de a anula sfârșitul absolut și de a aduce în schimb evidența trecerii mereu în altceva.

Dormim o noapte în singura cabană din Puerto Natales, în camere mici cu paturi suprapuse, încălzindu-ne de la o sobă cu lemne de pe holul îngust, cu sentimentul că ne aflăm în pustietate, în plină aventură. A doua zi plouă torențial. Vântul puternic ne lipește

stropii de gheață de obraji. „Nu vom vedea nimic”, ne spunem unii altora, încă obsedați de „a vedea” virfurile munților Torres del Paine, peisajul suprealist promis în ghidurile turistice, imaginile fantastice mediatizate prin cărți poștale și filme documentare. Ne îmbrăcăm în salopete groase impermeabile și bocanci; peste noapte, iarna se întorsese în Antarctica chiliană. O barcă de cauciu ne va coborî spre strâmtoarea Magellan, oprindu-ne să vedem ghețarii Serano și Balma-ceda. De acolo nu există altă cale de întoarcere decât navigația șase ore pe râu în jos. Plouă continuu și nu apare nicio barcă. Lângă mal se află rulota unde trăiește, probabil temporar, un pescar chilian. Vântul și ploaia bat amenințător. Suntem singurii turiști în acea zonă, deși acesta este sentimentul fiecăruia ajuns în Patagonia – că s-ar afla singur la capătul lumii sau că ar fi singurul care a ajuns acolo. Ușa e deschisă și ne adăpostim în rulota austeră a presupusului pescar. Cântăm prostește cântece revoluționar-patriotice de pe vremuri, fals și disperat. Într-un târziu apare și barca. Ni se împarte un echipament complicat, care peste hainele noastre și așa groase face să arătăm ca niște cosmonauți ciudați aruncați la întâmplare pe un teritoriu necunoscut. Plouă devastator. Coborâm în viteză mare pe râul Serano, într-un peisaj fabulos, cascade, râuri paralele cu apa de culori diferite, munții acoperiți cu zăpada căzută în noaptea precedentă, ghețari împietriți. Vântul se întezește și valurile sunt tot mai mari, barca ne aruncă violent, sunt speriată, mă uit în ochii comandantului care privește fix în față, zâmbindu-mi încordat. Spiritul de aventură, și așa fragil la mine, dispăre cu totul. Mi-e pur și simplu groază. Mi se pare stupid să te pui într-o barcă în Patagonia și să te lași în voia naturii. Văd un ferpar mic: *Firan dispărută în strâmtoarea Magellan*. Simt în stomac salturile uriașe ale bărcii. Strig, spre amuzamentul celorlalți, și ei probabil speriați, dar eliberați prin țipetele mele. Din vârful unui ghețar se aude un bubuit îngrozitor. Ghidul chilian ne zâmbeste liniștitor: „Nu-i nimic. Aici așa se aude în permanență. Se crapă blocul, dar nu se va întâmpla nimic”. Între timp, afară se face toamnă. Ajungem în sfârșit la țărm, unde ne așteaptă autobuzul. Păstrez fotografia mea în barcă, chipul desfigurat de groază. Țara de Foc defilează înapoi, cu natura bine gradată în spectaculos prin fața ochilor noștri deja obișnuiți cu neobișnuitul. Drumul adună Patagonia la loc – câmpiile cu trunchiuri răsucite de copaci despuiați, câte un struț, lumina filtrându-se în stratouri suprapuse, la marginea lumii, de unde mereu un deget îmi iese afară. ■

Trăiesc clipa

Cătălin Ghiță

1. Singurul meu regret este că nu am reușit să ajung până acum în India. Încă din adolescență, perioadă în care am descoperit textele vedice, filosofia Vedanta și epica sanscrită, mi-am dorit nespuse de mult să pot vedea locurile celebre ale culturii hinduse: Agra, Benares, Delhi, Jodhpur. Sunt însă pe deplin conștient că Hindustanul din mintea mea nu are nicio legătură cu subcontinentul sărac și murdar care se dezvăluie în realitate. Dintre țările vizitate deja, aș merge din nou în Turcia. Constantinopolul posedă un farmec aparte, alimentat, în egală măsură, de bazaruri autentice și de moschei. În plus, mâncarea este absolut fabuloasă: chebapul te îmbie, proaspăt și mustos, iar cele mai apetisante baclavale din lume, pline de miere aurie, se rumenesc tot pe malurile Bosforului.

2. Cea mai clară dezamăgire a fost Marea Britanie, obiect al marilor speranțe turistice, care s-au dovedit a fi pur... dickensiene. Am găsit, în schimb, o țară monotona și inertă, cu oameni reci (dar, din păcate, niciodată *cool*) și lipsiți aproape în totalitate de *humour* (faimosul „umor englezesc” este, din câte am realizat, un alt mit urban, precum „manierele franțuzești”). Când am participat, de pildă, la o conferință pe romantism organizată de Warwick University, m-am plictisit îngrozitor în timpul rămas liber: nu s-au organizat niciun fel de manifestări artistice (singura sursă de „amuzament” era oribilul supermarket Tesco, plin de indivizi obezi), iar campusul era complet rupt de lume. În plus, a plouat toată săptămâna, astfel încât temperatura nu a depășit niciodată cincisprezece grade: a trebuit să umblu în pulovăr în mijlocul lunii iulie!

3. Nu mă documentez aproape niciodată, nici măcar de când am calculatorul la dispoziție; sunt prea leneș (reflex filistin?) ca să fac ceva organizat dincolo de frontierele muncii intelectuale. Mai mult, urăsc ideea de „ghid”; prefer să fiu lăsat „în sucule meu”, vorba lui Mircea Dinescu. Acum, veți intuit, desigur, că sunt constrâns să afirm că-mi plac

descoperirile spontane... Oricum, în vacanțe, nu mă trezesc niciodată mai devreme de unsprezece-douăsprezece (și nu pentru că aș sta să citesc până târziu!), așa că orice tentativă de organizare judicioasă a timpului este sortită, *ab initio*, eșecului. De când merg în vacanțe în cuplu, nu am izbutit niciodată să prind micul dejun.

4. Răspunsul la această întrebare vine în continuarea celui de la întrebarea anterioară. Dat fiind că nu mă pot trezi devreme, am nevoie de foarte mult timp pentru a ajunge să vizitez locurile mai mult sau mai puțin propuse. Astfel, nici nu concep o vacanță mai scurtă de două săptămâni.

5. Prefer doar două mijloace de transport: avionul și mașina (nu are importanță marca atâta vreme cât sunt eu la volan). Toate celelalte opțiuni (trenul, vaporul, autocarul, motocicletă, bicicleta, căruța) îmi sunt, mai mult sau mai puțin, nesuferite; apelez la acestea numai în disperare de cauză sau atunci când, prin absurd, vreun milițian ar decide să-mi confişte permisul.

6. Nu sunt copil, ca să mă bucur de senzația că vine vacanța, nici pensionar, ca să rememorez clipele fericite. Prin urmare, ceea ce mă satisface cu adevărat este prezentul: nu pot trăi cu adevărat decât *hic et nunc* (și precizez că nu trebuie să căutați cine știe ce secrete ontologice în cele spuse de mine).

7. Oricât de mult mi-a plăcut *Călăuza* lui Tarkovski la 16 ani, acum, cel puțin, nu caut nimic în mod special atunci când inițiez o călătorie. Merg undeva pentru a mă relaxa, pentru a descoperi un loc nou, pentru a experimenta delicii culinare. Precum vedeți, argumentele mele nu se deosebesc aproape deloc de cele servite de burghezii din întreaga lume. L-aș ruga totuși pe vechiul meu prieten Heine ca, având în vedere lungile noastre discuții imaginare de acum cincisprezece ani, să nu-mi atașeze infamanta etichetă de „burtă-verde”.

8. Pentru că formulați o disjuncție în interiorul întrebării, aleg să am în vedere doar partea secundă a binomului. Așadar, iluzia cea mai de preț era aceea că oamenii sunt, în esență, diferiți. Am descoperit însă, destul de repede, că diferențele culturale, cel puțin în interiorul continentului european, sunt, adesea, neglijabile și că poți avea sentimentul că n-ai ieșit din România chiar dacă te găsești pe celebra Avenue Montaigne (aceasta fiindcă tot am pomenit „manierele franțuzești” într-unul dintre răspunsurile de mai sus).

9. Îmi plac enorm cărțile de călătorie; am crescut cu *Gulliver's Travels* și cu *Robinson Crusoe*. Astfel, chiar dacă am nesuferita tendință de a le considera un gen minor, eu însumi am publicat articole de gen (conscrute mai ales experienței culturale japoneze). Chiar unul dintre volumele la care lucrez împreună cu Roxana intră, cel puțin parțial, sub zodia generoasă a acestui tip de literatură.

10. Din fericire pentru mine, însă din nefericire pentru suspansul prefigurată de întrebare, nu am avut până în clipa de față o asemenea experiență, poate și datorită faptului că nu mi-am propus niciodată să fac ceva anume în timpul unei excursii. După cum am mai spus, am încercat doar să trăiesc clipa...

11. Nu-mi place să mă duc niciunde singur. Dar nu este mai puțin adevărat că, în excursii, am mers fie cu iubita, fie cu un grup bine sudat de prieteni, astfel încât nu mi s-a întâmplat prea des să interacționez cu persoane necunoscute sau, dacă am făcut-o, nu s-a legat mai nimic la urmă. Îmi pare rău, știu, vă așteptați la un deznodământ cu totul special, însă trebuie să aflați că anticlimaxurile, alături de ciocolata fină și de filmele de groază, sunt punctele mele forte. ■

Frumoasa fără corp

Basarab Nicolescu

1. India. Egiptul, pentru că este sursa Marii Înțelepciuni.

2. Los Angeles.

3. Mă documentez, dar îmi plac descoperirile spontane. Nu doresc să fiu ghidat decât în Brazilia.

4. Depinde de loc.

5. Mersul pe jos.

6. Momentul cel mai plăcut este cel al prezentului. Care mă poate relaxa, pasiona sau plictisi.

7. Frumoasa fără corp.

8. Așteptarea.

9. Citesc puține cărți de călătorii, dar nu consider literatura de călătorie un gen minor. Nu am fructificat călătoriile prin creație. Am fructificat creația prin călătorii.

10. La Las Vegas. Am pierdut câțiva dolari la cazinou.

11. Și solitar, și însoțit. Mari prietenii s-au născut astfel. Marii prieteni fac parte din destin. ■

Trenule, trenuțule...

Michael Finkenthal

SPLENDIDĂ IDEEA de a face o anchetă pe tema călătoriilor. Nu există om care să nu poată să răspundă la întrebări legate de călătorii, de locuri vizitate și niciodată văzute, de așteptări și dezamăgiri legate de călătorii reale sau imaginare. În acest cuvânt, „imaginare“, se află secretul ultim, esența raportării noastre la conceptul de călătorie: chiar și acela care nu călătorește, care refuză ideea de a se despărți de locul în care este ancorat, de rutina sa cotidiană, visează și își imaginează din când în când alte locuri.

O ciudată coincidență a făcut ca tocmai zilele acestea să fi participat la o lungă discuție despre cartea lui Naguib Mahfuz, *Journalul lui Ibn Fatima*. Este vorba de o alegorie, o tentativă a unui neconformist de a se exprima sincer într-o lume care nu acceptă critica nici în plan politic, nici în cel al religiei. Băiatul Fatimei, nelegitim în ochii familiei, reacționează la o mare dezamăgire sentimentală, plecând într-o lungă peregrinare dintr-o țară în alta, un fel de călătorie de studii cum am numi-o astăzi. Eroul lui Mahfuz vrea să învețe rînduieșile unor alte lumi și să reflecteze în lumina lor la cele ce se întâmplă la el acasă. Vrea să înțeleagă natura nedreptăților și a suferinței la care a fost martor pentru a învăța să le îndrepte, la reîntoarcere. Și după ce vede tot ce se poate vedea și trăiește pe propria sa piele cele mai diverse forme de injustiție, dar și de dragoste, dispare în drum spre Gebala, o versiune egipteană a lui Shangri-la. Iată călătoria-arhetip: plecăm să cunoaștem, să ne re-cunoaștem, să descoperim lumea. Și sfârșim prin a nu realiza niciunul din aceste deziderate. Toți rătăcitorii și rătăciții veacurilor au făcut același lucru și au ajuns la aceeași concluzie.

Nu poți să răspunzi la o anchetă despre călătorii fără să te duci gîndul la Ulise. Nici să vorbești despre călătorie fără să te gîndești la *drum*. Există drumuri pe care mergi și există *drumul*. Drumul drept, cel pe care, fără să mergi, ar trebui să mergi. Dar cine este în stare să meargă mereu pe „drumul care deschide ochii“, cum stă scris în *Dhamapada*? De aceea noi „călătorim“. Mergem în excursii, nu înainte însă de a ne documenta, de a ne pregăti, de a studia cultura la locul de destinație. Călătorim pe mare, pe uscat, prin aer, depinde de destinație, important este să ajungem cît mai repede pentru a nu pierde niciun moment, pentru a nu rata „descoperirile spontane, empirice“, pe care sperăm să le facem. Nimic din acel „partir c'est mourir un peu“ al poetului, în aceste călătorii. Dimpotrivă, sperăm să trăim mai mult și mai bine călătorind cît mai des și cît mai departe.

Ajuns aici în călătoria mea, îmi dau seama că dacă voi continua pe această cale, trenul meu nu va fi unul de plăcere. Deci mă întorc la întrebările puse de revistă și încerc să aleg unele la care pot să răspund sincer, politicos și... cuminte. În așa fel, încît să-l fac pe cititor să reflecteze cu folos asupra temei. „Ce ținut de pe alte meridiane n-ai văzut și încă visați să-l atingeți?“, este prima întrebare. Mă gîndesc puțin la ea, mă gîndesc la mine și-mi dau de îndată seama că răspunsul la o asemenea întrebare depinde enorm de vîrsta celui în cauză. Cînd ești tînr vrei să mergi oriunde, peste mări și țări, totul

• Desen de Tudor Banuș

pare interesant, fascinant. Nu știi ce experiențe te așteaptă, dar ești gata să încerci orice. Dacă, tot tînr fiind, ai apucat să treci prin experiențe de viață dificile, tendința de a te pune la încercare persistă, dar domeniul experiențelor căutate devine mai restrîns: încerci doar să uiți și nu toate aventurile au efectul dorit. Mă gîndesc la fascinația călătoriilor în India sau în America de Sud la tinerii israelieni, după anii de serviciu militar obligatoriu. Apoi vine o vreme cînd călătorești în „neutru“, totul se transformă într-o chestiune de prestigiu, vacanța devine o necesitate aproape, călătoriile frecvente și destinațiile exotice reprezintă un semn al reușitei sociale și/sau materiale. În cele din urmă, vine o zi în care răspunsul la întrebarea numărul 8, „care este iluzia cea mai de preț pe care ai pierdut-o într-o călătorie?“, este: „iluzia călătoriei!“

Adevărul este că dacă aș fi liber să călătoresc acum, mîine m-aș duce la Kyoto. Să aud susurul apei în grădinile care înconjoară templele Zen, să mă plimb pe ulițele strîmte ale cartierelor vechi, să întrezăresc peste tot, în oameni și în lucruri, în natură și în tot ceea ce este artificial, acea secretă și în același timp tenace dorință de a atinge o perfecțiune dincolo de puterile omului sau ale naturii. Sau aș pleca înspre Key West, la capătul lumii, pentru a mă lăsa pătruns de torpoarea indusă de clima tropicelor, pentru a atinge acel nivel de pasivitate la care întîlnirea cu un aligator devine o întîmplare hilară. Sau la Cluj, pentru a retrăi ninsoarea aceea grea la miez de noapte, cîndva, după o petrecere de reve-

lion, în fața statuii lui Matei Corvin. Există, așadar, spații care ne recheamă. De ce? Credem că știm de ce – vezi cele de mai sus –, dar așa să fie oare într-adevăr?

Recomandările livrești sunt, fără îndoială, problematice. Am fost la Sintra, în Portugalia, despre care Byron a scris că este locul cel mai minunat din lume, și am fost complet dezamăgit. Am încercat să refac o parte din traseul lui Steinbeck, care a plecat să redescopere America în compania lui Charley, fără succes. Singurul care nu m-a dezamăgit a fost Pinchas Sade, un mare poet și scriitor contemporan israelian mort cu cîțiva ani în urmă, care a descris splendid, în două cărți de călătorie, zeci de locuri faimoase din Țara Sfîntă; l-am urmat și i-am împărtășit entuziasmul la fiecare pas.

Călătoriile contează întotdeauna pentru destinul nostru. Fiindcă destinul unui om, cu foarte puține excepții, este ca și traiectoria unei particule în cărțile de mecanică: o succesiune infinită de minuscule schimbări de direcție. Fiecare călătorie produce o asemenea deviere. Dacă prefer să mă plimb solitar sau însoțit? De cele mai multe ori nu ești liber să alegi. Călătorind fie solitar, fie însoțit, întîlnești adesea oameni cu care legi prietenii de lungă durată, semnificative. La întrebarea legată de mari iubiri descoperite în decursul călătoriilor, multora le va fi însă greu să răspundă: nu fiecare călător este un Ulise și nu fiecare soție care îl așteaptă, o Penelopă...

Columbia, 3 februarie 2007

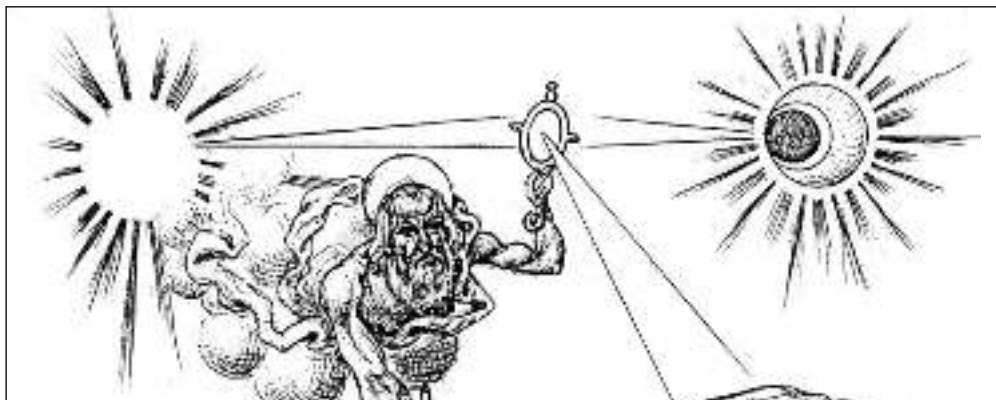
Călătoriile mele

Ioana Petrescu

1. Vai, nici măcar Clujul nu l-am văzut tot, cum, poate, ar merita. Dintre „alte meridiane“, îmi doream, în copilărie, să văd India. Cred că avea legătură cu basmele citite. Poate și cu filmele indiene, foarte la modă pe atunci. Un pic mai târziu, cu Eliade. Într-un timp, îmi ajungea cât știu din cărți.

Anglia însă mi-ar plăcea s-o văd, pe-ndelete. Îmi place, la englezi, iubirea „mlădioasă“ de tradiție, autoironia gravă și pișicheră, căci exploatând verva etimologiilor și a poli-semiei, umorul ca relativizare a acutelor. Îmi plac casele, căminele, grădinile lor. Tabieturile. Limba. Literatura. Filmele. Tot Anglia e și spațiul „văzut“ cel mai adesea în visele mele foarte colorate. Cele de noapte, nu cele cu ochii deschiși. Nici nu știu dacă nu cumva, în cele din urmă, vreau să văd și să revăd această foarte minuțios desenată Anglie „a mea“. Nu cea „în carne și oase“. Bănuială întărită și de felul în care amân mereu o călătorie foarte la îndemână, de nimic împiedicată astăzi.

2. Nu fac (aproape) nimic la recomandarea altuia. Dimpotrivă, așa spune. Dacă mi se laudă un loc, o carte, un film prea insistent, amân sau refuz anume întâlnirea cu el/ea. Unanimitatea ține de uniformă, de toată-lumea-la-fel, de „în rând cu lumea“. Puah!

• Desen de Tudor Banuș (detaliu)

Îmi plac, în schimb, recomandările imprecise, îndoite. Așa se face că îl vizitez mai mult ca altădată pe Vermeer fiindcă am văzut *Pensula destinului*, un film ca o poveste pictată. Dar și fiindcă Lorenzo Renzi vorbește despre zidul din Proust al lui Vermeer, un zid fantasmă – poate fără voie, asta-i frumusețea! –, un zid *esențial*, mai viu decât orice zid real. Și mai vermeerian. Dezamăgiri nu am avut niciodată. Când mă duc spre un loc nou, ceea ce știu deja nu poate fi contrazis de realitate, căci ține de semnalmentele esențiale, neschimbătoare, iar ce urmează să aflu e, de la sine înțeles, câștig net. Valorare în clipă a crochiului prim.

3. Cum se întâmplă că am citit mult despre cam toate locurile din lume, am răsfoit albume, am reținut detalii „turistice“ din cărțile de literatură, am urmărit sute de documentare, călătoriile mele au fost mereu în cunoștință de cauză. La fața locului însă, nu vreau să fiu ghidată și nici „prinsă“ în grupuri de turiști. Cel mai bine cunoști un loc

când îi știi deja, în mare, istoria/povestea și îți rezervi bucuria de adăuga detalii strict personalizate, bătându-l, dacă se poate, la picior. Și excursiile de-o zi sau de câteva ore îmi plac în aceleași condiții. Același tipar îl urmează și călătoriile în circuit cu ai mei, în copilărie. Îmi place să descopăr de una singură ce e de descoperit. Sau să fiu cu cineva cu gusturi și ritmuri apropiate. Cum e fiica mea, Laura. Mă obosește și mă exasperează să fiu nevoită să-mi acomodez pasul de călător după cel al unui străin. Străin de gusturile și tabieturile mele, adică.

4. Călătoriile scurte. Foarte scurte. Îmi place să înfulec pe nerăsuflăte, ore în șir, priveliști, arome, muzici, perspective și pe urmă să ruminez „prada“ acasă, în reverii, visând, decantând, reconstituind emoții. Recunosc că, deși le-am invidiat oarecum, n-am înțeles niciodată călătoriile cu șederi prelungi prin hoteluri. Singurul loc în care am avut vreodată „stare“ mai mult de 2-3 zile a fost marea. Vară de vară, ani în șir, am stat 15 zile la mare fără pofta de a o lua curând spre casă. Dar acolo era de vină legătura mea specială cu soarele. Nu era călătorie, ci varianta plină și pură a lungirii-la-soare, senzuală, erotică. Despre care am mai vorbit.

Într-un fel, sunt și eu un călător fără voce, precum cel descris de Ioana Em. Petrescu în cartea ei postumă *Molestarea fluturilor interzisă*. Unul semănând cu Ariosto, cel fermecat de hărți vechi și gata să se avânte în *carteggiare*, în cartografierea imaginărilor, închipuind universuri nenumărate și seducătoare fără a fi silit să-și părăsească *la sua contrada*. Vreau să spun că, da, firește, mi-au plăcut toate călătoriile mele, dar, hotărât, nu mă (mai) număr printre cei gata în orice clipă să purcedă la drum lung.

5. Dacă lăsăm deoparte pasul și... metafora, îmi place trenul, fiindcă ai oarecare libertate de mișcare. Nu ești prizonier, nu pierzi controlul cu totul asupra deplasării tale în spațiu. Spre deosebire de automobil, care, la drumuri lungi, te obligă la încremenirea în aceeași poziție, incomodă, și la vederi limitate. Sau de avion – călătoria e, în general, mai scurtă, dar așteptatul aiurea prin aerogări poate fi ucigaș. Și nici nu poți trage, la o adică, semnalul de alarmă!

6. Odată pornită la drum, nu mă stresează aproape nimic și fac față, neașteptat de bine, evenimentelor neprevăzute, bune ori rele. Uite un singur mic, exemplu: claustrofobia mă pune într-o relație extrem de neamicală cu ascensoarele, dar când, la Moscova, am rămas blocați între etaje, am fost singura – dintre cei vreo zece (de aici și problema, firește!) inși prezenți – care mi-am păstrat sângele rece și am luat măsuri concrete de rezolvare. Așteptarea nu-mi place, nu am strop de răbdare. Călătoria, oricât de frumoasă ar fi, e o „chestie“ care așteaptă să fie bifată. Firește, nicidecum bifată de dragul de a umple lista-cu-locuri-văzute-spre-invidia-vecinilor, precum în comedia *Dacă e marți, e Belgia!* Prezentul îl degust cu motoarele la maximum, cu un soi de urgență, de spaimă că nu voi vedea tot ce vreau să văd. Dar rememorarea e, parcă, cea mai plăcută. Asta ținând, acum, și de vârstă. Retrăirile se impun, de la o vreme, singure, iar dacă te dedai „cu artă“ jocului lor, e splendid ce poți obține.

7. Nu caut anume, dar se întâmplă să descopăr și să stăruie în fața unui zid vechi, ca de cetate, cu un petec de verdeață în preajmă. Dacă mai adaugi și un fir de apă susurândă, ai imaginea perfectă a „obsesiei“ mele. Ea, această compoziție, îmi place în toate anotimpurile, dar parcă mai ales sub un soare fierbinte și pur, de vară din copilărie, ori într-o lumină de toamnă clujeană (cunoști specia, desigur: sticloasă, mierie, murindă și exuberantă cu discreție).

8. N-am pierdut nicio iluzie fiindcă nu-mi fac iluzii aproape de nimic. Am câștigat de fiecare dată argumente că poți fi *aproape* de un loc și departe fiind de el. Că nu neapărat știi, simți, înțelegi mai multe la fața locului. Poți fi *acolo* și să nu ai instrumentele ori dispoziția necesare pentru receptare/vibrație. Tot așa cum, cu mijloacele azi la îndemână plus experimentarea intensă a cătorva mostre, te poți afla în chiar inima unui loc. Altfel spus, am colecționat toată viața mirosuri, arome, sunete, texturi, am gustat toate fructele pământului la care am avut acces, am inspirat adânc atmosfera unui loc, ungher, a unei încăperi, am adulmecat miasele și parfumurile diferitelor colțuri de lume, am adunat termeni de comparație, cu alte cuvinte. Experimentele lui Huysmans îmi sunt foarte familiare. Un fel de călătorii... *bonsai*, cu avantajul că nu aduc în niciun fel atingere locului, el rămâne întreg și nevătămat, „compendiul“ de ramuri și trunchi se realizează mental. Așadar, din toate călătoriile am câștigat câte ceva.

9. Cel mai cinstit ar fi să spun că nu citesc cărți de călătorie. Adică, am citit destule, am și scris despre unele, dar nu le caut anume. Prefer albumele, ghidurile ilustrate, cu date seci și exacte și cu imagini din care pot culege ce vreau eu. Dintre cele citite, mi-au plăcut impresiile de călătorie ale lui Karel Capek, doldora de umor, libere, deschise. Sau paginile mustind de spirit scrise despre călăto-

rie în general de Jerome K. Jerome. Când e vorba de literatură, îmi plac lucrurile pe care le pot afla despre un ținut din ficțiunile scriitorilor de rangul întâi ai locului. Nu cele scrise anume despre locuri exotice. *Exotice* din punctul de vedere al autorului textului. Cam tot așa cum nu-mi plac, oricât de „meseriaș” ar fi făcute, filmele americane despre ruși, să zicem. Își pierd din fire. Se pare că, prin definiție, călătorul e cel care caută minunile în alte lumi, pornind de la prejudecata, și azi activă, că minunile se întâmplă mereu departe, altora. Când Eliade, Steinbeck, Durrell scriu despre alte locuri, o fac după efortul integrării mentale și al reconstituirii „sufletului” unui loc. În cărțile lor, *departele* acela descris nu mai e exotic, e doar profund și nuanțat. Pentru că instrumentarul lor e de calitate indiscutabilă. De acolo poți învăța că asemenea „minuni” se pot descoperi și la tine în ogradă. Asta e frumusețea. Câte ceva despre călătoriile asumate și, de aceea, molipsitoare știa și Mateiu Caragiale. Dintre relațiile de călătorie, cele foarte vechi îmi plac în ediții îngălbenite, să le răsfoiesc așa cum aș scotoci în podul cu vechituri al bunicii, pentru a descoperi mici secrete, nu mari adevăruri. Îmi plac hărțile vechi și le privesc ca pe niște blazoane ale unor alte priviri asupra lumii. Cărți ale contemporanilor mei care povestesc pe unde au umblat citesc foarte rar. Și n-am scris despre călătoriile mele decât indirect și în trecut.

10. Nu cred despre niciuna dintre călătoriile mele că a fost ratată. Dacă e să povestesc o singură întâmplare, aleg zborul de la Erevan la Kiev. Era în toamna lui '90. La

Erevan am ajuns seara, pe la 6, venind dinspre Tbilisi (splendid oraș, prăvălindu-se dinspre dealurile aspre și verzi-albăstrui din jur spre un centru de un rafinament occidental și oarecum mitteleuropean, decorat ca în glumă cu platani uriași și flori rare) cu un autocar. La recepție, ni s-au spus, pe același ton firesc, două lucruri: că la barul de alături se servește o cafea bună (de altfel, cea mai bună pe care am băut-o vreodată!) și să nu prea ieșim seara că se trage, iar în balcon mai bine să nu ne aventurăm. Semne de război văzusem înspre Azerbaidjan. În plus, deși trecuse o bună bucată de vreme de la cutremur, orașul era încă plin de dărâmături, de șoproane improvizate în fața cărora trăgeau limuzine negre luxoase și care adăposteau oameni îmbrăcați, la orice oră, în haine somptuoase de seară. O femeie elegantă, cu o rochie amplă de mătase, cu multe bijuterii și cu niște pantofi cu toc înalt, scoțea boabele de mazăre din păstăile întinse pe o pătură lângă șopronul într-o rână... După două zile de vizitat muzee (marele muzeu de artă cu splendidele marine ale lui Aivazovski, mari cât un perete), străzi, parcuri, am luat avionul spre Kiev la două noaptea. Un avion mare, rusesc. Ne-am imbarcat sub o ploaie mărunță și rece. În avion, o căldură deasă, umedă, lipicioasă, lume multă, gălăgioasă ca-ntr-o zi de târg, miros iute de usturoi și alte mirodenii grele, de sudoare. Ne-am căutat locurile în indiferența generală a băștinașilor. Avionul s-a ridicat în văzduh. Cineva din grupul nostru ne-a arătat îngrozit că geamul unui hublou avea o fisură pe unde pătrundea un fir de aer înghețat. Nu era nicio îndoială, deși părea incredibil

să zbori la peste 8 mii de metri cu geamul spart. La un moment dat, călătorii, cu mic, cu mare, s-au ridicat de la locurile lor și au început să cânte și să danseze. A apărut și pilotul, a luat un microfon și s-a pus și el pe cântat cu foc. Melodii frumoase, nu-i vorba, cântate din tot sufletul, cu înflorituri înalte. Vacarmul era de nedescris, veselia fără margini, iar țopăiala generală făcea avionul să se legene, să tresalte și să pârâie din toate încheieturile. Însoțitoarea se amuza de îngrijorarea noastră. Ne-a asigurat scurt că nu e nicio problemă, așa fac de obicei armenii când zboară, de avion se ocupă pilotul automat. S-a alăturat și ea pilotului tinere și spilcuit, ținându-i isonul cu legănări din șolduri. Am ajuns cu bine la Kiev, cu urechile țiuind și cu inima cât un purice. A rămas povestea pe care n-o crede nimeni, ascultătorul mă privește de fiecare dată îndoit, mirat de ce minciuni pot îndruga...

11. Fie singură, când e vorba de scurte călătorii, fie, cum am spus deja mai sus, în grupuri mici și perfect armonizate, cu așteptări și ținte asemănătoare. Și cu o condiție fizică bună. Fără moffuri și fandoseli. Să călătorești presupune să accepți pentru o vreme o altă personalitate, ca să zic așa, una care se lipsește de bunăvoie de tot ce înseamnă „locul” ei pe lume.

Firește, am întâlnit multă lume în călătorii, dar am legat doar prietenii (frumoase, plăcute) de scurtă respirație, fără urmări notabile. În care nu m-am angajat. Și au contat fără să fiu în stare să le măsoz impactul. ■

N-am pierdut nimic...

Horia Gârbea

1. Toate locurile mă cheamă și aș dori să le cunosc. Aș începe cu cele cu climă caldă, ieșire la mare sau multe lacuri. Aș lăsa la urmă ținuturile înghețate. Mă recheamă la fel de multe spații văzute cândva și plăcute anume. Aș ține să le revăd. Între ele, Delta Dunării, Vietnamul, Maramureșul, Veneția, valea Topologului, valea Elbei, Timișoara, Huangzhou, Bergamo, Oașul, Manchester, Iașiul, valea Rinului și multe altele. De ce, e greu de spus, pentru fiecare ar însemna să scriu câte o poveste.

2. Nu am trăit, din fericire, o asemenea dezamăgire.

3. Îmi place să mă documentez, să învăț și limba dacă diferă de a mea și să fiu ghidat de oamenii locului. Am avut noroc să mă bucur de acest avantaj mai mereu.

4. Călătoriile sînt plăcute dacă nu ești mînat de grabă, și totuși nu îmi place să tindălesc într-un loc. După ce îl parcurg și îl pricep, prefer să merg mai departe.

5. Pentru distanțe mari – avionul. De plăcere, vaporul sau alte vehicule acvatice, fie și o barcă dusă de vîsle. Pentru locuri unde plutirea nu e posibilă, pasul propriu e cel mai bun. Depinde de loc. Pentru Viena e minunat tramvaiul, pentru București nu e potri-

vit decît mersul pe jos. Nu îmi place să merg cu autoturismul și mai ales să conduc eu.

6. Prezentul călătoriei e mai plăcut decît așteptarea. Rememorarea are farmecul ei, pentru că discofortul se uită. Totuși călătoria e pentru mine chiar clipa în care mergi, vezi, afli.

7. Nu. Chiar nu am prejudecăți și încerc să mă bucur de nouitatea fiecărei priveliști, a fiecărei senzații. În asta intră, firește, și senzațiile gustative. Pentru mine călătoriile au o importantă dimensiune gastronomică.

8. În afară de vreo două aparate de fotografiat, nu am pierdut nimic la drum. Iluzii nu îmi fac dinainte, așa că nu mă simt dezamăgit. Să nu mint, singurul loc care m-a dezamăgit puțin într-o călătorie, prin lipsa lui de măreție pe teren față de imaginea creată artificial, a fost Stonehenge.

9. Sigur că citesc, mai puține decît mi-aș dori. Din păcate, mulți care își descriu călătoriile nu au talent sau nu au reușit să vadă ceva cu adevărat relevant. Am scris câte ceva despre călătorii. Orice loc văzut pe viu poate fi decorul unei ficțiuni potrivite. De la o vreme, public un fel de impresii de turist într-o revistă. Aș vrea să le pot strînge în-

tr-o carte. Am publicat, în colaborare cu trei colegi, o carte despre o călătorie în Vietnam. Se numește *Drumul spre Nghe An*.

10. Ori că nu pot recunoaște nici față de mine însumi, ori că am fost efectiv foarte băftos, dar nu am avut parte de o astfel de călătorie ratată. Chiar și dintr-un banal weekend la Sinaia sau de la o partidă de pescuit fără capturi, m-am întors bucuros și relaxat.

11. Am călătorit și singur, mai rar, dar o călătorie perfectă este cea făcută alături de prietenii cu care ai ce vorbi în legătură cu ceea ce vezi pe drum sau chiar fără legătură cu ceea ce îți înțelegi. Am fost norocos, pentru că am călătorit adesea cu oameni inteligenți, mulți dintre ei scriitori, dar nu numai, și care îmi erau sau mi-au devenit cu acele prilejuri amici, oameni cu care, astfel, la drum, mai ales în țări depărtate, ai ocazia să vorbești mai pe îndelete decît în graba zilelor obișnuite de acasă. Colegi abia zăriți înainte mi-au devenit buni prieteni și îi asociez definitiv cu voluptatea de a descoperi acele locuri împreună. Un peisaj e mult mai frumos sau mai frapant dacă ai cu cine să-l comentezi, cred eu. Și din acest punct de vedere, am fost extrem de norocos, pentru că soția mea este pentru mine cea mai potrivită parteneră de voiaj. ■

Un itinerar propriu

letitior ileo

NU CRED că aş putea să răspund multumitor tuturor întrebărilor anchetei, de aceea îmi voi alege un itinerar propriu.

Mai întâi trebuie să spun că sunt mult mai multe călătoriile pe care aş fi dorit să le fac decât cele pe care le-am făcut. Aş dori să văd multe locuri, sub diverse influențe literare, dar mă tem că s-ar întâmpla ceea ce am pățit de atâtea ori văzând ecranizări ale unor cărți dragi: ar fi altceva și e poate mai bine să rămân cu imaginea mea despre... Macondo, să zicem, sau Quahnahuacul lui Lowry...

Dintre locurile pe care aş dori să le revăd, aş numi mai cu seamă un port pescăresc situat la 20 de kilometri de Marsilia: Cassis. După o după-amiază petrecută acolo, am avut senzația că e genul de loc unde „să-ți sfârșești zilele“, cu mare, soare, făr și bărci pescărești. Și mi-am imaginat cum mi-aș petrece restul vieții acolo, aducându-mi aminte, pescuind și aruncând cu pietre în mare, într-o singurătate împărtășită poate doar de un... labrador sau Saint-Bernard.... Sau un alt loc cu nume magic, un orașel din Camargue, Aigues-Mortes, unde după un drum obositor cu mașina am avut dintr-odată senzația că mă aflu în plin film *Fragii sălbatici*, lipsa doar orologiul fără minutare. Și unde am dat peste singura cafea franceză în care nu a venit nimeni să mă-ntrebe ce doresc timp de trei sferturi de oră, chelnerul ocolind cu insistență masa mea, ca și cum nu aş fi existat sau nu m-ar fi văzut pur și simplu. La Aigues-Mortes, am văzut expoziția lui Monsieur le Maudit, artist desdichado fără nume, pe care l-am îndrăgit de îndată, aflat, culmea, într-o rezidență de creație, un fel de bursă oferită de municipalitate; mi s-a părut nespuse de frumos. Ar mai fi multe altele, poate o excursie în Munții Făgărașului... în Făgăraș, la opt-nouă ani, am hrănit cu franzelă un pui de urs flămând care ieșise în calea turiștilor... nu cred că m-am bucurat de multe ori în viață mai intens

ca atunci. Și apoi, nu călătoriile, ci

hoinărele pur și simplu... duminicile din copilărie, pe care uneori tata la petrecea cu mine în întregime, ca să răscumpere vremea petrecută prin delegații... o duminică în care vedeam trei filme, mergeam să vâslim pe lacul din parc, îmi mergea îndelung despre străzile și casele Clujului, despre câte și mai câte...

Acum prefer călătoriile de una singură, să mă pot opri unde vreau, să stau cât vreau... Ocolesc de obicei muzeele și locurile renumite într-un fel sau altul, acestea lăsându-le de obicei pentru ultima zi sau... pentru altă dată. Prefer strada, cafenelele, piețele, agitația... Îmi place să mă pierd în-

tr-un oraș străin, mă încapățânez să nu întreb drumul... Îmi amintesc de prima călătorie la Paris, în 2001, când mi s-a părut din prima zi că e foarte lesne să te orientezi în oraș, fără hartă, fără planul metroului. În mintea mea românească, între Saint Michel și Champs Élysées era un drum cât din Gheorgheni până la Teatru, pentru că aveam o încredere oarbă în plăcuțele indicatoare pariziene, care nu m-au dezamăgit nicio dată... Așa că, timp de o săptămână, am mers ore nesfârșite pe jos prin Paris, până când cineva mi-a spus amuzat că indicatoarele acelea sunt pentru mașini...

Călătoriile de durată sau cele scurte? Așteptarea, prezentul călătoriei sau rememorarea? Pentru mine cel mai important

Desen de Tudor Banuș

este să pornesc, nu ezit niciodată când am de făcut o călătorie – poate doar datorită banilor –, dar esențial este să pornesc... Am convingerea că odată cu o călătorie cât de scurtă poate începe întotdeauna ceva, altceva... Așa mi s-a întâmplat mereu, am cunoscut în călătoriile în țară sau în Franța – singura țară străină pe care am vizitat-o, însă destul de amănunțit – oameni care mi-au influențat în mod decisiv viața sau chiar i-au schimbat cursul. Nu am regretat niciodată o călătorie făcută, așa cum nu am regretat nicio experiență, bună sau rea, considerând că, oricare ar fi rezultatul ei, este preferabil unui lucru care nu s-a întâmplat deloc.

Cred că am pe undeva un strămoș comis-voiajor, sunt gata să plec într-o călătorie de la o clipă la alta, fără prea multe necesare drumului... De fapt, acesta este idealul meu de călătorie: cu mâinile în buzunare sau cel mult cu un rucsac de umăr, astfel încât să pot cutreiera nestingherită locurile noi. Și, repet, odată cu fiecare călătorie mi se pare că începe ceva, este poate o realizare parțială a unui vis de adolescent, de a-ți schimba identitatea și de a fi pentru o vreme altcineva, altundeva, cu toate datele exterioare schimbate.

În ce privește mijloacele de călătorie, deși recunosc avantajele avionului, pe primul loc se află trenul, cu tot ce comportă călătoria cu trenul, conversația cu vecinii de călătorie sau pur și simplu studierea lor, peisajul care defilează fără să-l mai observi, în timp ce-ți derulezi firul gândurilor, parcă mai concentrat, mai ușor de strâns într-un ghem decât de obicei... O călătorie ideală ar fi cea cu un tren scrutând noaptea spre nicăieri, fumând și ascultând muzică în căști, să zicem Dire Straits sau Janis Joplin.

Despre felul în care am fructificat călătoriile în scris... da, am făcut-o la modul cel mai explicit scriind niște bucăți pe care nici nu știu cum să le numesc, le spun pur și simplu „terase“, ele fiind niște note ce poartă fiecare numele unei terase de cafea pariziene sau marsilizeze, patruzeci și cinci la număr, care au și apărut la editura Centrului Internațional de Poezie din Marsilia. În rest, orice călătorie, orice întâlnire m-a influențat în tot ce am scris, după niște mecanisme obscure. În tot ce scriu sunt toate călătoriile mele și toți oamenii pe care i-am întâlnit, în măsura în care fiecare m-a îmbogățit într-un fel sau altul.

Trebuie să vorbesc, în cele din urmă, despre niște călătorii frecvente, foarte dragi, când ochii îmi urmăresc fără să vadă pereții și tavanul camerei, în ritmul a tot felul de muzici. Sunt călătorii în spațiu și mai ales în timp, când îmi permit să așez altfel bucățile unui puzzle adesea prea complicat, să mă-ntreb „ce s-ar fi întâmplat, cum ar fi fost dacă...?“ Aceste călătorii pe care le visez sau mi le amintesc după niște legi proprii sunt, cred, cele la care țin cel mai mult și fără de care mi-ar fi mai greu să fac față cenușiului cotidian.

Cât despre ceea ce caut cu obstinație pre-tutindeni, răspunsul este simplu: pe mine, ca și cum în fiecare călătorie m-aș privi într-un alt fel de oglindă. Și sper să nu mă găsesc prea curând.

Sublima Poartă

Laura Pamfil

1. Aș dori să reîntâlnesc Istanbulul, poate pentru că el mi-a oferit întâlnirea cea mai surprinzătoare cu altul, cu diferitul. L-am întâlnit pentru prima dată vara trecută: un oraș cu parfum intens oriental, încremenit sub presiunea a 50 de grade Celsius, fără pic de briză, deși postat oportun sub brațul strălucitor al Bosforului și al Cornului de Aur. O avalanșă de țesături complicate, de arabescuri fine și chipuri măslinii, cu misterioase siluete feminine înfășurate din cap până-n picioare în pânze ușoare. „Sublima Poartă“ (vai!) cu zeci de minarete, cu mii de arce și cupole, cu palate trufașe și sărăcie halucinantă la marile-i periferii. O revărsare sufocantă de smaralde și rubine, de miniaturi și migăloase lucrături în aur – jefuite care de pe unde sau create de breslele tradiționale... Locul în care am putut privi minunații derviși zburători dansând ca niște fluturi albi la doi pași de o fastuoasă „fântână a gâdelui“, decorată din belșug cu aur, unde trebuie să fi curs mult sânge la sfârșitul execuțiilor... Un amestec de cruzime și splendoare cum n-am văzut nicăieri în lume și arabescuri ce transmit obsesiv unul și același mesaj încifrat. Ceva de neînțeles din acest imperiu decăzut plutește între Moscheea Albastră și fosta catedrală Sfânta Sofia deghi-zată în moschee.

Am recunoscut, nu-i vorbă, și ușurătatea ființei noastre cea de toate zilele, căci la Stambul toată lumea minte de dimineața până seara. Și încearcă să te fure – cu haz, cu imaginație debordantă și cu succes de netăgăduit. Ești deposedat de monetar cu atâta grație și cu o politețe atât de adânc orientală, încât te miri că vor să intre și ei în UE. În plus, Stambulul îți dă peste cap orice idee de ordine, începând cu străduțele înguste ce coboară haotic, cu mii de hățșuri neașteptate, de pe marginile deluroase către Sultanahmet, inima orașului, și terminând cu circulația rutieră aflată la chermul tocmelii dintre șoferi... Această ultimă redută a Europei nu are nimic din ordinea și simetria liniștitoare a minții europene.

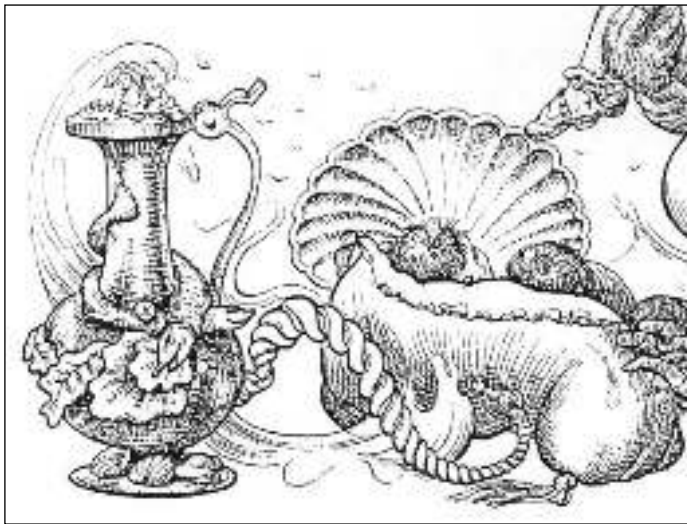
Bineînțeles, aceasta nu este singura destinație dezirabilă. Cu puțin noroc, sper să-i urmeze Capadocia, vechea Zeugma, colonia romană inundată de apele Eufratului la granița cu Libanul, Efesul, Santorini, Bagdadul, Damascul, Ierusalimul, Hebronul, Marocul, micul Cap Monastir din Tunisia și altele...

2. Nu-mi regizez aproape niciodată existența în funcție de recomandări exterioare. Dar într-o perioadă formativă, plină de încântări idealiste, am ascultat de glasul a ceea ce Augustin numește „învățător interior“, oprindu-mă în repetate rânduri în Germania. Patria filosofiei, *hélas!* După câțiva ani de căutări intermitente, eram contrariată și obosită de prolifica Germania a untului și de ubicua ei reverență în fața scopurilor imediate. Ca să-l parafrazez pe Tournier, strălucirea băla-

ie intrase în viața mea. Dar avea cu totul alt efect decât asupra lui Gaspar, regele Meroei... Într-un fel, mi s-a părut de necrezut devitalizarea spiritului ei.

3. Mă documentez, dar insuficient, ca să las loc de descoperiri. Necunoscutul absolut mă angoasează, iar precunoscutul mă plictisește. Pentru că am avut întotdeauna o anumită mefiență față de vizual, călătoria nu e călătorie dacă doar *îmi arată* lucruri și oameni. Mă duc foarte rar să văd reședințe princiere și muzee; gloria lor și destinul inevitabil al spiritului de a fi imobilizat în splendidele sale cavouri îmi lasă un gust neplăcut. Mai curând vreau să am la întoarcere un înțeles al aceluia loc și numai al lui. De aceea documentația și ghidul sunt detalii mai mult sau mai puțin importante.

4. În cazurile obișnuite, călătoriile scurte sunt cele mai plăcute. Aș face însă o călătorie lungă prin deșert, oricare ar fi el. E o atracție inexplicabilă, care mă vizitează tot mai des de câțiva ani încoace.

• Desen de Tudor Banuș (detaliu)

5. Îmi place să visez înapoia ferestrei mașinii sau a trenului, cu peisajele zburând prin fața ochilor. Este o senzație reconfortantă de suspendare, înrudită cu copilăria, pe care o savurez cu aceeași plăcere de fiecare dată. Și pe care compartimentele de tren, cu multele lor discuții și cunoștințe întâmplătoare, o amenință permanent. De aceea, dacă pot să aleg, prefer mașina, pentru solitudinea ei și pentru sentimentul straniu pe care mi-l dă drumul deschis la nesfârșit în fața privirii.

6. Dacă destinația nu este îndepărtată, așteptarea aproape că nu există, pentru că de multe ori iau hotărârea spontan, cu o jumătate de oră înaintea plecării. Iar rememorarea este facultativă. Prezentul însă este cheia călătoriei. Cu cât mai surescitant, cu atât mai bine!

7. Da, caut altceva, caut ceva nou, dar nu ceva determinat – un gust, o imagine, o senzație... Însă puține locuri sunt cu adevărat noi, chiar dacă le văd pentru prima dată.

8. Cu iluziile am o relație foarte bună, știind de la bun început că ele au o constituție fragilă și nu pot trăi o veșnicie. Pierd, bineînțeles, foarte multe, unele prețioase, dar mă grăbesc să fac altele... Puține sunt de neînlocuit, iar în călătorii, din fericire, nu am pierdut niciuna memorabilă. Chiar și atunci când am constatat că Germania culturii s-a topit în Germania untului sau că, așa cum știam deja de la Nabokov, Rusia lui Dostoievski și a lui Cehov nu mai are nicio legătură cu Rusia pragmatică trecută prin stalinism, tot mi se pare că situația nu e chiar atât de rea, că există compensații până la urmă interesante de fiecare parte.

9. Pentru mine, literatura, așa strâns îmbrățișată cu viața cum e, e un fel de a trăi cu pumnalul în rană... iar filosofia un certificat de seninătate. Pe cât de mult o creditez pe prima, pe atât de hotărât am ales-o pe a doua. Venind însă dinspre filosofie, am suspectat întotdeauna scriitura cu caracter autobiografic, imixtiunea efemerului în lucrurile făcute să rămână. Cu siguranță că aceste atere interioare – literatura de călătorie, memoriile, jurnalele ș.a.m.d. – nu sunt deloc neglijabile. Dar cred că marea artă trebuie să fie „doar“ după chipul și asemănarea vieții, nu viața însăși în momente și schițe.

10. Îmi amintesc două călătorii curioase de asemănătoare, în munții patriei. Ambele cu plecare în trombă din Gara de Nord, după soluționarea energică a unor situații de criză (inundații) apărute în ultima clipă în apartament. Prins trenul din mers împotriva tuturor obstacolelor, aruncat bagajele înăuntru și, după o zi de bătut cu pasul creasta muntelui... moment electrizant cu Moș Martin. Avea treburile lui, nu era interesat de micul nostru grup de doi. Iar în al doilea caz suspansul s-a prelungit: din cauza ninsorii am rămas izolați pe un vârf, fără lumină și căldură, cu proviziile pe sfârșite, iar în drum spre București (după ce pierdusem în prealabil biletele deja cumpărate) am ciocnit cu trenul o mașină, apoi, după nici o jumătate de oră, am oprit „la mustață“ de un camion plin cu porci înțepeniți de-a curmezișul șinelor...

11. Călătoresc în grupuri mici și foarte mici. După călătoria de vara trecută am început să-l citesc pe Orhan Pamuk; era deja pe piață excelenta traducere a Luminiței Munteanu din *Mă numesc Roșu*, dar încă nu apăruseră primele recenzii. Dragoste de la prima pagină, bineînțeles. Confirmată, dacă mai era nevoie, pe 12 octombrie, când i-a fost decernat Nobelul.

Visînd la geografii misterioase

Ovidiu Pecican

1. Visez și eu, ca atîția alții, la geografii misterioase, de când mă știu. Fără înși ca mine, ele, probabil, nici n-ar mai exista. O pagină sau două din Platon ori reverberațiile – mai substanțiale un pic – din Jules Verne nu este sigur că ar da drept de cetate Atlantidei. Geografia lui Homer îmi dă mari satisfacții și înțeleg ce anume l-a determinat pe Schliemann să învețe pe de rost epopeea homerică și apoi să își cheltuiască banii și viața pornind în căutarea ei. Dar ceea ce mi se pare fascinant în această experiență nu este să descopăr la Isarlık o cetate multietajată și chiar un tezaur doldora de aur și de rafinament... Mai degrabă mă simt atras de descoperirea țărilor adevărate pe care poemul de acum câteva mii de ani le reflectă magic și mitic, cu forța inegalabilă a artei, atunci când vorbește de „insula lui Circe” și de „țara feacilor”. Când am înțeles, ca student în anul I la istorie și filozofie, că mă interesează mai puțin supraviețuirile și mărturiile materiale conservate, cât transformările suferite de vechile realități în decursul timpului și în spațiul culturii – devenind teme de referință, fulgurații deformati și distorsionați de cunoașterea parțială sau de nevoia de mitificare, de sacralizare, a unui autor sau a altuia – am știut că nu voi fi arheolog, cum crezusem.

Tot de acolo mi se trage și faptul că nu sunt un vânător de exotic. Egiptul și Mesopotamia, teme obligatorii pentru un aventurier care se respectă, fie el Champollion ori Napoleon însuși, mă pasionează moderat, nu mă seduc. În schimb, descoperirea faptului că „terra Bozza” din documentele teutonilor așezați în Carpați ar putea fi Buzăul îmi taie respirația. Asta vrea să spună că, la tipul de imaginație pe care îl am, nu sunt necesare ajutoarele precum distanțele uriașe, biletele de călătorie, materiile și esențele rare, spectrele ultraprestigioase (și un pic prea comerciale). Nu sunt un turist, nici măcar în... lecturile mele. Călătoriile îmi dau șansa de a combina văzutul – posibil, altminteri, și datorită mediilor tehnice ale filmului și fotografiei – cu alte colectări de impresii complementare: odorifice, papilare... Mai fascinantă îmi pare experiența lui Corin Braga, pornit prin marile biblioteci străine în căutarea Paradisului terestru așa cum îl imaginam medievalii și cuantificat în două volume apărute la o editură pariziană.

După ce, profitând de diverse programe europene și americane, am străbătut spațiile cu diverse prilejuri de care alții, poate, nu au putut profita, m-am întors acasă cu sentimentul rabinului din parabolă, uluit de comoara ascunsă chiar în curtea casei lui.

Mi-aș dori, desigur, să ajung în locurile unde stîncea cea cretoasă, garnisită cu olivi, se îmbină cu Mediterana orbitor de albastră. Asta poate fi, desigur, în Turcia, Grecia, Dalmatia, Croația sau Italia de Sud, cum poate fi și în Franța meridională sau în Spania ori Portugalia. Îl înțeleg pe Bălcescu de ce a ales Palermo, dincolo de motivele unei cure iluzorii care l-au purtat și pe Chopin în sud, dar mai aproape de ocean. Dar se poate în-

tâmpla să chiar ajungi „în locul acela” și să realizezi abia mai târziu că ai fost acolo.

În privința asta sunt, cred, un norocos. Într-o după-amiază de primăvară am coborât din mașină în orașul francez Pau. Era ultima oprire înainte de a traversa Pirineii pe drumul către Pamplona lui Hemingway (Iruña, în bască). Am știut instantaneu, din felul cum se apropia blînd soarele de apus, din umbra lăsată pe fațade și din arhitectura spațiului public din acel loc, că aș putea rămâne definitiv acolo, fără nicio pregătire. Cred că mi-ar fi plăcut să trăiesc pentru restul vieții într-un asemenea loc, de care nu mă lega dinainte nici măcar o reverie, vreo referință culturală – eram totuși în capitala micului regat al marelui navarez, Filip al IV-lea al Franței, regele hughenot –, nimic, nimic... Aș reveni acolo cu drag, oricînd, chiar și pentru mai mult timp, fie și într-o lume unde discreția celorlalți te constrînge la anonim dincolo de limita pe care o poți asuma. De ce? Există o frumusețe care nu se epuizează în peisaj, ci mai degrabă în starea de spirit pe care o produce. Or, ce altceva poate fi fericirea, decât bucuria sănătății și a rotunjimii interioare fără fisură, plină de promisiuni, într-un spațiu al locuirii ce te alege, printre oameni necunoscuți, nici mai răi, nici mai buni decât alții, dar ale căror reguli de viață nu te exclud și nu te constrîng, împreună cu toți cei dragi și făcînd ceea ce faci cu dăruire? Probabil că, lăsînd deoparte făcutul, despre tot acest complex de elemente este vorba în căutarea pe care o prilejuiesc unui suflet și unui spirit adevăratele călătorii.

2. Locul acela – care există – se cheamă București. Citisem prin clasa a X-a, cu suflul la gură paginile care glorificau capitala din romanul lui Petru Popescu *Prims*. În a XII-a am aflat peste noapte că primisem un premiu pentru o proză scrisă pe nerăsuflăte și trimisă unui neobosit animator al adolescenților pasionați de literatură. Profesorul meu de română m-a invitat solemn, neîntârziat, sărînd peste ultimele ore, la sediul central al UTC-ului din orașul nostru. Acolo mi s-a pus în vedere ca în dimineața următoare, cu prima cursă Tarom, să descind în metropola visată. La ora 11 ajungeam din aeroportul Băneasa în fața unei piețe enorme, pustii, cu un palat interminabil. Milițianul pe care l-am întrebat unde ar putea fi sediul central al UTC-ului m-a îndrumat greșit. Am oprit alți trecători și, lucru ciudat, fiecare avea o opinie despre asta, diferind însă de a celuilalt. Am băjbăit ce am băjbăit și, după un timp ce mi s-a părut de coșmar, am dibuit intrarea, unde soldați cu instrucțiunile la zi m-au legitimat temeinic înainte de a mă lăsa să intru.

A fost amiaza când l-am cunoscut pe Nicu Ceaușescu. Era în 1978, iar eu așteptam în sală, alături de alți congeneri cunoscuți și necunoscuți, când bătrînul Augustin Z. N. Pop, plecîndu-și spatele onctuos, l-a întîmpinat pe un tînar tuns scurt, subțirel, cu favoriți, care zâmbea cu colțurile buzei descendente, oarecum disprețuitor, și glumea în maniera dâmbovițeană pe care am încă

dificultăți să o descifrez uneori. Am primit diplome și vase de cristal, iar apoi ne-am regrupat afară, cu câțiva dintre poeții și prozatorii cunoscuți de mine într-o tabără de profil, aterizînd, nu departe, într-o cofetărie. O oră mai târziu ne întorceam în același aeroport, gata să luăm ultima cursă către casă. Și așa s-a sfîrșit prima mea vizită în București, pe când aveam deja nouăsprezece ani, vîzînd numai arhitectura severă a edificiilor oficiale și spațiul agorafobic dimprejur, păzit de uniforme albastre și kaki.

Nu am descoperit niciodată *acel* București, al eroului lui Petru Popescu, în care se distingeau totuși elementele concrete ale unei geografii urbane indubitabile. Dacă voi fi trecut prin el, n-am fost în stare, peșemne, să îl recunosc, ceea ce poate însemna că arta înfrumusețează realitatea chiar și atunci când nu își propune să o idealizeze.

Adaug însă, pentru mai multă precizie, că alte descinderi în capitală mi-au permis, în timp, să descopăr zone fermecătoare, unele dispărute între timp. Mă gândesc, de pildă, la invitația unor colegi studenți la istorie – Tibi Spadasinul și Jimmy Cazemată – de a „da o tură” pe înserat pe la ruinele mănăstirii Antim. Era prin 1983, parcă, se pregătea raderea locului în folosul enormei esplanade și al blocurilor ce urmau să se extindă peste aceste amintiri vivante ale altor timpuri, încărcate de un misterios prestigiu, iar eu aveam sentimentul ridicol că îi imitam pe craii mateini, ațînîndu-ne printre pietre somptuoase și tăcute, acoperite de întunericul nopții care se lăsa ca de mușchii verzi, denși și reci ai istoriei. Mai pe urmă am citit despre „Rugul Aprins” și despre Sandu Tudor, în scriitura de o modernitate neașteptată a părintelui André Scrima, și amintirea mea s-a animat de noi volume și de o nouă complexitate.

Și au mai fost asemenea miraje, dar ele nu m-au ajutat să dau peste Bucureștiul petrupopescian, ci mai degrabă să îmi încropesc un București numai al meu, lacunar și compozit. Încă îl mai întregesc, privind gravurile lui Preziosi ori citind în memoriile lui Moses Gaster despre sacagiii ce cărau „din deal” apă de Dâmbovița, așezînd peste ciubere smocuri de iarbă, pentru ca locuitorii interesați să știe că nu este vorba de apa din vale, mult mai măloasă...

3. Cum citesc mereu câte ceva, deja de foarte mulți ani, nu mă gândesc niciodată să învăț pe de rost referințe culturale despre locurile în care voi poposi la vreme de drum. Ori se va fi păstrat câte ceva în tîrtăcuța mea, așteptînd momentul prielnic să se reactiveze, ori mă informez la fața locului; nu din ghiduri, utile și reci, exhaustive și comune, banalizînd ca pentru uzul consumatorului grăbit totul, ci de la oamenii pe care îi întîlnesc, și care îmi oferă nu erudiția, ci memoria lor, istoria trăită sau transmisă dinspre cei care au trăit-o pe alte căi, foarte deseori, decât cele ale paginii tipărite.

• Desen de Tudor Banuș

4. Când am ajuns, în primăvara lui 1993, la Paris, cineva – nu mai știu cine – m-a luat deoparte și mi-a spus cum stau lucrurile: Parisul poți să îl vezi sau în trei zile, sau în trei ani. Lucrurile stau astfel, probabil, și în privința altor locații: ori le „filmezi” pe dinafară, ai domă japonezilor (care chiar plimbă pretutindeni după ei câte o cameră de luat vederi hiperperformantă), ori te „fixezi” în peisaj până începi să îi simți ritmurile secrete, interioare, până devii parte din geografia lui umană.

5. Automobilele confortabile mi s-ar părea în regulă dacă aş avea loc suficient de întins picioarele. Avioanele îmi sunt și ele dragi, fiindcă mă azvârlu cât colo prin lume în minimum de timp. Adevărul este însă că evit cât pot călătoriile, fiindcă mai toate te scot din ritm și îți ia timp până să revii la un fel de normalitate, până să te reinserezi, cum se mai zice... Mai sunt, apoi, și mijloace de transport pe care nu am avut prilejul să le probez. Sunt prudent cu vapoarele, iar în-

tr-un submarin sau într-un batiscaf nu m-aș reperi să mă îmbarc. Deși mă cam tem de înălțime, cred însă că mi-ar putea plăcea o călătorie julesverniană cu balonul. Zepelinul care bombardează Bucureștiul Primului Război Mondial într-un roman al Gabrielei Adameșteanu, și care înflăcărează imaginația lui E. L. Doctorow la venirea lui în New York, în romanul *Ragtime*, nu îmi surâde defel, prea am văzut de multe ori filmul cu incendiul devastator izbucnit la bordul unui exemplar faimos, la începutul secolului trecut.

Motoreta e pentru adolescenți zvăpăiați și fetișcane seductive, bicicleta i-o las prietenului Marcel Tolcea și celuilalt timișorean, Victor Neumann, care pe vremea când era sărac, în război cu birocrăția de la biblioteca județeană timișoreană, în timpul lui Ody, făcea drumul până la amicii lui arădeni pe un velo (împrumutat sau proprietate personală?).

Într-un oraș mare și civilizată îmi place să umblu pe jos, ca un fost infanter ce sunt, manevrând o hartă amănunțită și căutând numele de străzi pe clădirile de pe colțuri.

6. Prezentul e mereu un stres care tinde către distres, mereu călătoresc cu bani insuficienți pentru a mă simți sigur și în ordine. Rememorarea șterge asperitățile și învăluie într-un abur de cultură și subiectivitate fapte adeseori ambigue (cum era strada cutare în acea zi? o promisiune sau o amenințare? etc.).

7. Nu, decât dacă merg cu un scop precis. Atunci mă poate chiar obseda să ajung acolo, dacă accesul la locul sau persoana în cauză se vedește dificil. Altminteri, joc cinstit și aștept ca întâmplarea să îmi propună, iar eu, pe cât posibil, să dispun.

8. Că nu m-aș simți depeizat (în Franța). Că Germania e o țară interesantă. Că SUA nu sunt inventate de Hollywood. Că italienii sunt amabili și asemănători nouă. Că în alte zone ale României ești, necesarmente, tot acasă.

9. Nu. Da. Nu. Nicum.

Un episod catalan

Iovianu

IUBESC BARCELONA. E un oraș pe care l-am descoperit târziu în cariera mea de călător. Când am fost prima dată acolo, am avut numaidecât dorința de-a mă întoarce.

Dacă aș fi petrecut ani la Barcelona, ar fi devenit orașul meu adoptiv, așa cum Stendhal devenise fiul și amantul pasionat al Milanului. N-am avut un astfel de noroc.

Mi-am spus, în repetate rânduri: aici mi-ar fi plăcut să mă nasc.

Odată m-am dus singur la Barcelona, într-o vacanță de trei zile. Era înainte de Paști, cu vremea încă nesigură, recișoară. Te puteai oricând aștepta să cadă ploaia.

Mă așteptam, ca turist solitar, să fiu, cum mai fusesem, un câine vagabond: strecurându-mă pe străzi, invizibil pentru ceilalți, să nu particip la viața locului decât cu ochii, plin de dorințe, neluat în seamă de nimeni.

Și, chiar singur și neluat în seamă, tot mă așteptam la bucurii.

N-am întâlnit aiurea un cartier medieval care să aibă farmecul lui Barri Gótic. La muzeul Picasso, studiile asupra Meninelor velazquiene te fac să iubești toate vârstele picturii. Operele arhitectului Gaudi, de pildă La Pedrera, acea casă enormă care pare că sfidează legile gravitației și ale rezistenței, pe al cărei acoperiș vălurit ai voie să te plimbi, încercând senzații de alpinist, sau incredibilul Palau de la Musica Catalana al lui Doménech, cu coloanele groase și scurte, care ar părea altundeva supărător de disproporționate, se integrează perfect aici, ca jocuri, nebunii simulate, inteligente. Bogăția decorației e tangentă cu kitsch-ul, dar, ca prin minune, scapă de el. Cum? Asta e secretul stilului catalan (poate pentru că dreptele și curbele au, acolo, humor).

Speram să fiu iar încântat într-unul din barurile de tapas de pe Paseo de Gracia. Să intri în decorul acela, bogat ornamentat și elegant, să te așezi pe unul din scaunele de bar, înalte, și să comanzi: olivas, mariscos, albondigas, chocos fritos, gambas, un solomillo sau o tortillita, stropite cu un pahar de Tarragona, ascultând conversația acelor domni eleganți și liberi de lângă tine erau momente pe care, fiindcă le mai trăisem, le așteptam cu plăcere.

Știam că n-aveam să înțeleg spusele vremelnicele mele parteneri de bar. Eram resemnat. Ce altceva eram decât un om cenușiu din mulțime, fără nume, aproape fără identitate. Un turist.

Așa îmi propuneam să mă amuz, puțin câine vagabond, puțin epicureu. A fost să fie altfel, de astă dată, și aproape singura dată.

În autobuzul care mă aducea de la aeroport am intrat în vorbă eu, ciufutul care mă pregăteam de trei zile de tăcere, cu o femeie atrăgătoare. Tenul ei brun îmi evoca tipul local, dar ținuta avea ceva sportiv *chic*, mai degrabă nemțesc. Da, era catalană. Pentru rațiuni care deocamdată îmi scăpau, locuia undeva în Germania, într-un oraș baroc despre care auzisem multe, dar nu-l văzusem niciodată. Nu mai știu ce glumă am făcut; a râs, s-a prăpădit chiar de râs, și ni s-a părut că nici ea, nici eu nu mai răseseam de mult.

Apoi a început să mă descoasă. Cine eram? Simt deseori, în astfel de împrejurări, ispita să confabulez. Ce ocazie, să inventezi, să construiești un personaj, de carne, și nu de hârtie ca scriitorii! Aveam tentația să spun că sunt un negustor de stofe persan în călătorie de afaceri prin Europa; sau consilierul juridic al mitropolitului Atenei. Ce noroc că am rezistat tentației!

De fapt, cel puțin un lucru m-ar fi dat de gol: accentul. Mă adresez celor care n-au mai călătorit: știți ce înseamnă să deschizi gura și, în clipa următoare, să fii diagnosticat: Asta-i un străin? Lucrul mi s-a întâmplat atât de des, și totuși nu reușeam să devin nepăsător. Așa că, în primele trei minute, m-a întrebat de unde veneam. Accentul meu e de nicăieri (fiind dintr-un loc foarte precis, dar ocult). Era inutil să formulez apărarea mea obișnuită, răspunzând: din Elveția, un răspuns care lăsa perplex, dar era, sigur, urmat de o a doua întrebare. Am spus că eram din România, deși asta necesita câteva explicații suplimentare (întotdeauna răspunsuri de felul celor la celebra întrebare „Comment peut-on être Persan?“). „Extraordinar“, mi-a răspuns noua mea prietenă, „dar diseară sunt invitată la o româncă. Vino și d-ta!“

... La ora hotărâtă am ajuns la adresa pe care o căpătasem. Cu taxiul, mă depărtasem de centrul pe care îl cunoșteam, acolo unde merg cohorte de turiști. Era pe o stradă la jumătatea dealului, un fel de terasă, de unde se puteau bănui luminile orașului... Am ajuns în fața ușii apartamentului. Un nume stătea pe ușă, care m-a surprins: Aparicio.

Lumea se adunase. Firește, nu cunoșteam pe nimeni, în afara celei care mă invitase. Gazda era la curent cu străinul ce avea să vină. Era o tânără doamnă care semăna izbitor cu o cunoscută actriță, m-a întâmpinat cu cea mai mare naturaletă. N-am cutezat s-o întreb de unde venea. Care era legătura ei cu România mi-a explicat ea, neîntrebată. Se născuse acolo, dar familia plecase când ea era foarte mică. Copilărise într-o țară sudică, vorbind românește cu părinții (vorbea corect, cu un indefinisabil accent de nicăieri). Trăia acum de mai mulți ani în Barcelona, era psihanalistă, specialistă în copii.

Era o locuință plăcută, plină de tablouri și de flori. Un interior elegant și nepretențios. Salonul se deschidea către o verandă semicirculară. Vara, mi-am spus, se putea petrece și în grădină.

Cu atât mai puțin ușor mi-ar fi fost să spun, dintre musafiri, cine de unde venea. Am vorbit pe rând cu fiecare din ei. Meseria mea m-a învățat că, dacă vrei să afli ceva despre oameni, nu trebuie să pui întrebări. Cu cât vei fi mai discret, cu atât lumea îți va face mai multe destăinuiri. Așa că am trecut de la un musafir la altul, spunând bună seara, prezentându-mă, lăsând mărturisirile să vină... și veneau.

Erau, printre ei, exilați. Cei mai mulți veneau din Argentina. Unii părăsiseră țara în timpul dictaturii. Alții erau în Spania de

curând, goniți din marea țară latino-americană de criza economică. O fată blondă, înaltă, pe jumătate rusoaică de fapt, a povestit cum se petreceau lucrurile pe acolo, în ziua de azi. Țara era tot mai mult un loc al banditismului. Relată, râzând delicios, despre cineva, un bărbat, care fusese răpit de două ori în aceeași zi. Mai întâi, a fost închis într-un apartament de niște gangsteri care, prin telefon, ceruseră o răscumpărare; apoi, o altă bandă năvălise în locul de detenție, răpindu-l de la primii răpitori. Situația se complicase; prima bandă trebuia să-l răscumpere de la cea de-a doua. Avură loc negocieri complicate, prima bandă plăti ceva, recuperează o parte din bani de la familie. Seara, omul era acasă.

Lumea stătea de vorbă în mici grupuri, ciugulind câte ceva, bând vin. Am salutat o doamnă care vorbea franțuzește. Era o cunoscută psihanalistă de la Paris, auzisem de ea, numele ei se întâlnea în revistele specializate. Venea regulat la Barcelona, unde conducea un seminar. Avea, dacă pot să mă exprim așa, o cordialitate rece. Făcusem altă dată constatarea: francezii sunt destul de reci, când nu sunt provensali.

Mai era un domn, cineva deschis fără să fie expansiv, un om între două vârste, de o mare și de bun-gust simplitate, cel mai celebru arhitect din oraș; apoi, un ins puțin grăsuliu, cu mâini mici și rotunde, pe care toată lumea îl trata ca pe un copil răsăfat... era însoțit de prietenul lui oficial, un tânăr dansator... Mi-am dat seama că el era cel mai ilustru dintre musafiri, marele om al serii. Asta nu excludea, chiar presupunea, hârjonelile. „Trebuie să-i dai ultimul tău volum de versuri“, insistau, arătându-mă pe mine. „Nu, nu mai am“, se apăra, „am dat la toată lumea.“ Vocea lui trăda o adevărată disperare. Gazda însă îl persecuta și, pentru a-l pune într-o situație dificilă, îmi dădu propriul ei exemplar, spunându-i: Îmi vei da tu altul. Poetul era gata să izbucnească în plâns, iar adunarea îl mângâia cu entuziasm și maximă tandrețe. Era, pesemne, un scenariu perfect rodat.

Am stat până la o oră decentă a nopții, vorbind câte în lună și în soare, mici și mari povești. Era foarte plăcut și am continuat să cred asta chiar și când mi-am dat seama că eram o bandă de dezrădăcinați, pierduți printre câțiva fii ai locului, și noi, și ei toleranți, decent melancolici.

Când am ieșit, ploaia încetase. Aerul era calduț-mediteranean. Avusesem parte de o seară surprinzătoare. Ce diferență, față de situația de turist-câine... de ins al mulțimilor, invizibil. E un dar neprețuit, să intri într-o casă de oameni, într-o țară străină. O altă formă, inedită, pentru mine, de singurătate.

Anchetă realizată de

Iovianu

De ce singura critică e... singură

Gelu Ionescu

MIRCEA MARTIN este un critic sever. O severitate calmă; indulgența, atunci când e „silit” să o accepte, îl indispune și de aceea e foarte rară în scrisul său; nu-i place „spectaculosul” sub nicio formă – când îl întâlnește în scrisul confrăților îl remarcă, îl elogiază, dar de la o distanță care îi asigură un fel de securitate, o distanță prudentă, parcă temătoare de contagiune... Ceea ce își îngăduie însă, cu satisfacție vizibilă, sînt formulările memorabile, un fel de „concesie” făcută beletristicii în scrisul său riguros, armonios, cîtuși de puțin pedant sau rece (doar uneori, rareori, crispat). Această severitate nu ajunge însă niciodată la agresivitate, sobrietatea tonului nu are nimic posomorît, eleganța formulării nu înseamnă evazivitate, fermitatea opiniilor nu ajunge la inflexibilitatea dogmatică, polemica sa e, de cele mai multe ori, implicită – iar cînd e explicită, ca într-o bună parte a primelor secțiuni ale volumului de față, nu e clamată, ci precis și irevocabil formulată. Titlul volumului la care ne referim acum este șocant: *Singura critică* – apodictic, nenegociabil deci. Apărut pentru prima oară în 1986, el era menit să răspundă ferm, dar calm aberațiilor propagandistice ale grupării stalinist-naționalist-protocroniste, cea care reprezenta punctul de vedere oficial, pe cît de antiintelectual și antiliterar pe atît de lamentabil și aberant (de altfel, în genere, lui Mircea Martin îi displac demonstrațiile pătimașe sau decisiv militante). Așadar, un grupaj de texte amintea niște principii fundamentale ale spiritului și practicii a ceea ce știm că se numește critica literară. Era nevoie de reamintirea acestor principii contrazise violent, isteric și în fiecare zi, de liderii literaturii de partid, de oribilul lor antiintelectualism, de propaganda totalitaristă – cea de care ne amintim numai noi, astăzi, noi cei ce am trăit-o pe propria piele, cum se spune.

Rezumîndu-le, am ajunge, prin cumulara opiniilor, la precizări fundamentale precum:

Critica e una singură, indiferent de formele ei... Singura critică valabilă este cea adecvată la obiect (dar nu există numai o singură critică adecvată la obiect), căci adecvarea presupune coerența discursului și validitatea demersului... Ce înseamnă izolarea criticii decît o dispensare de servicii ei? Rîscul grav apare astfel nu din dispariția instituției, ci a funcției critice, deprofesionalizarea ei... În literatură [în artă în genere, n.n.] operele nu pot avea aceleași drepturi: democrația încetează în teritoriu artistic... Nimic mai democratic decît respingerea tabu-urilor, a concesiilor făcute

autorității... Principiul intangibilității nu are ce căuta în artă, nici măcar atunci cînd e vorba de valori... Suspiciunea față de critică n-a fost și nu este altceva decît suspiciune față de intelectualitate și față de cultură în genere...

Sînt aceste fraze numai o parte din demonstrația calmă, dar incontestabilă pe care Mircea Martin o opunea propagandei oficiale, cea care încerca să supună toată viața intelectuală și spirituală a țării. Ar mai fi de adăugat că autorul *Singurei critici* polemizează scurt, dar decisiv cu clișeul provocator al atîtor confuzii, cu ideea că „critica reprezintă conștiința literaturii”. Sînt și astăzi scriitorii, nu puțini și nu obscuri, care mai cred în acest slogan imbecil.

Se vor întreba cei tineri cum de a tolerat cenzura apariția acestor „declarații” (și a multor altora necitate aici), a acestei opoziții clare, a acestei incriminări directe a „tezelor” de partid? Răspunsul e lesne de dat: pentru că cenzura reacționa, de cele mai multe ori, în funcție de audiența unei reviste, a unei cărți etc. Or, critica literară era un sector de mică audiență, incomparabil mai mică decît aceea a romanului sau a ziarelor cotidiene. Iritații propagandiști-delatori reacționau după o apariție, rar înainte – lansau o campanie care ne privea pe noi, scriitorii și criticii, minoritatea celor avizați, nu și marele public. Apare aici o consecință interesantă, despre care am mai scris, și anume aceea că, neputîndu-se orienta spre filosofie, psihologie, sociologie și alte discipline umaniste care erau strict blocate ideologic, unii tineri de mare valoare și talent s-au orientat către critica literară, unde presiunea nu era atît de mare și unde abaterile de la normă, de la dogmă, erau mai tolerate, dată fiind și distanța mai mare dintre artă și așa-zisa doctrină de partid: un fel de marxism total desfigurat de leninism, de naționalismul egolatră și de analfabetismul dictaturii.

Nu mai puțin de 20 de ani despart ediția întâia de cea de a doua, apărută în 2006. Contextul e atît de diferit, încît te întreb, în principiu, de ce această reeditare, în care autorul anunță numai minime modificări. Sînt, cred eu, mai multe motive care justifică reeditarea.

În primul rînd, este actual și util ca noile promoții de critici, numeroși și mulți din ei dovedind că au și talent, și „știință de carte”, să știe cam cum au „trăit” și scris colegii lor mai vîrstnici în general, indiferent de preferințe sau chiar de refuzul total al înaintașilor, buni-răi cum au fost. Multora dintre cei care au deja un nume – sau se pregătesc să și-l impună, mai mult sau mai puțin cu orice preț – nu le strică să-și reamintească sau să-și împropăteze chiar baza teoretică și principiile practice ale unui comportament profesional și moral al criticului, în nume-

le cărora să-și construiască magistratura, domenii asupra cărora Mircea Martin insistă. Am observat, de departe și nu fără surpriză, că această critică literară atrage în continuare un mare număr de tineri, între 25 și 40 de ani, și că destul de mulți dovedesc nu numai vocație, dar și pregătire teoretică mai deschisă și mai modernă decît aceea pe care ne-o puteam noi face acum mai bine de 40 de ani; pregătire pentru care dădeai bătălii grele chiar și pentru procurarea unor cărți sau pentru apropierea de mari critici, teoreticieni și esteți care nu erau nici agreați, nici recomandați de literatura „oficială”. Citesc cu satisfacție considerațiile critice ale multor tineri – chiar și cele programatic teribiliste; nu se poate fără această „sfidare” a ierarhiilor „primite”, nu se poate altfel, chiar dacă unii dintre contestatarii vor eșua în capcanele unei cariere și vocații gîndite prost și conduse așisderea. Oricît de departe cu „despărțirea de trecut” vor merge, aceste promoții noi de critici, fatalmente – de la un moment dat – vor trebui să prefere sau să se... alieze cu unii confrăți din trecutul mai apropiat sau chiar din cel de acum 150 de ani; vor descoperi afinități sau chiar identități de opinie, deocamdată privite, nu de toți, cu suspiciune. Eu cred în viitorul „strălucit” – un adjectiv nu numai compromis, dar și respingător! – al celor care vin sau au venit deja. Oricît i-ar agasa această afirmație pe comilitonii din generația mea.

Revenind la Mircea Martin și la *Singura critică*: partea cea mai mare a volumului adună considerațiile critice, analizele operelor și carierelor unor confrăți esești, teoreticieni, critici de întîmpinare – nume mai mult decît cunoscute: Edgar Papu, Adrian Marino, Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Lucian Raicu. Lectura analizelor scrierilor și personalităților acestora îmi confirmă o opinie veche, chiar foarte veche, și anume aceea că Mircea Martin este cel mai competent, virtuos și profund analist al fenomenului critic românesc și nu numai. Textul său este limpede, deloc echivoc, nici chiar în părțile ironice care întregesc eleganța stilului său, o eleganță care domină atît în privirea generală, cît și în observațiile de amănunt. Limpede și deloc grăbit, textul său apare ca îndelung meditat – ceea ce și este –, dar și bine cîntărit, ferit de exagerări chiar și la momente festive – adică ferit de entuziasme sau de acreli. Un pas egal, adecvat drumului către esență și specificitate al fiecăruia dintre cei menționați, dar și o plăcere a formulărilor memorabile, a prozei artistice pe care o încearcă, din cînd în cînd, spre avantajul discursului său. Privind aceste cinci nume, cinci personalități și stiluri atît de diferite – într-un fel ele delimitînd „suprafața” pe care s-au desfășurat toate acțiunile

→

(1881 – 1914)

Trist văzduh. Rușine-ntunecată.
Nici tu-ncălțat, nici tu spălat,
Lângă ușa încă încuiată
Stau umil. Pir uscat și scai
Înrourați cu picături mărunte.
Las în grădina tatălui ogarii
Picioarele să-mi lingă,
Și nu zdrențele fugarului,
Nu jegul mâinilor mortificate,
Ce au ținut coarne de plug în arșiți
Sau cu o tâmpită nevoiță
Mănat-au porci spre stânci, la adăpat;
Dar praful răutății pământene
În suflet e atât de greu,
Încât chiar de s-o fi-ntâmplat
Părinții veseli să fi exclamat,
Când însăși mama să mă fi condus
În casă, străduindu-se-amănat
Broboada să-și dezlege,
În stare n-aș fi fost să povestesc...
Tatăl – ce călău nerușinat! –
N-ar fi reușit să stăvilească
Femeiescul plâns sau, poate, bocet!
De-a bea din sufloteasca adâncime
Nu oțetul caznei... ci – pardon – păduchi,
Păcatul fetelor din Babilon,
Dintr-odată încercând furie,
Spre-a te jena, că la judecată
Nu ai de dus decât cupa scuipată.

(1911)

Traducere și antologie de
LEO BUTNARU

• Desen de Tudor Banuș (detaliu)

→
criticii din „epoca“ 1965-1989 –, vedem distanțele dintre ele, deosebirile pe care Mircea Martin le desprinde și analizează cu egală competență și fără a se delimita – pentru că el este, de fapt, egal îndepărtat sau apropiat de toți, fără preferință; este ceea ce Mircea Martin admiră mai mult, adică impersonalitatea, cum scrie el în asentimentul unei tradiții, o impersonalitate cu mult mai greu de atins și practicat decât „personalitatea“, „originalitatea“ criticului. El se așază, așadar, la întretăierea liniilor ce vin din cele cinci colțuri în teritoriul denumit „singura critică“, fără a eluda diferențele de „metode“ sau prac-

Scriitorul

Mod de întrebuințare

Orvidiu Pecican

„NU ÎNTOTDEAUNA s-a scris literatură“, spune Ioan Buduca („A fi scriitor. Sau a schimba literatura“, în *Ideii în dialog*, ianuarie 2007, p. 28). Ba, mă tem că literatura a fost întotdeauna; chiar și atunci când încă nu era literă, ci doar sunet. Ea a fost astfel nu doar întrucât, cum bine zicea diavolul bulgakovian, „Cărțile nu ard!“, ci și pentru că, înainte de a fi o rezolvare tehnică (conservare pe un suport material, cu ajutorul unui cod specific, într-un anume regim de producere-consum), ea a fost, este și, probabil, va continua să fie un orizont al existenței omului, un tip de de raportare umană la viață, un registru al comunicării interumane a cărui explicare integrală ne scapă.

Sigur că, dintr-un punct de vedere, ceea ce este scris se poate numi literatură, tot așa cum, pentru rigoriștii ca Florin Iaru – de care mă simt aproape în calitate de scriitor, revenind în orizontul mai puțin discriminatoriu dinaintea atunci când reintru în pielea cercetătorului trecutului cultural –, numai *beletristica*, numai „literale frumoase“, cele care surprind și redau fantezia, ficțiunea, creativitatea întemeiată pe necunoscutele care se cheamă intuiție și talent pot avea drept de cetate... Dar în cultura română, istoricul chestiunii și chiar hermeneutica acesteia le-a făcut deja, strălucit și doct, vreme de un deceniu (ultimul din secolul și milenul trecut), Adrian Marino în *Biografia ideii de literatură*. În întreaga alegorie a sensurilor pe care cuvântul – ori sinonimele sale – le-a(u) îmbrăcat de-a lungul vremurilor, în diversele locuri și contexte unde a venit vorba despre așa ceva, se vor regăsi, cu siguranță, și Ioan Buduca, și Florin Iaru.

În ce mă privește, merg totuși pe mâna ultimului nu numai pentru că viziunea lui separă apele între un tip de creativitate și altele ce se exprimă tot cu ajutorul scrisului și al onora dintre convențiile literare, dar și fiindcă acest mod de a privi încearcă să facă un pas înainte în autonomizarea condiției de scriitor, ajutând la mai restrictiva reprezentare a profesiei de literat sau de scriitor și contribuind astfel la profesionalizarea acestei condiții (cea de poet sau „povesteaș“). Cu morgană lor, eseistica înaltă ori nara-

rea științei, monografia filosofică sau textul religios vor câștiga mereu admirația și devotamentul unei majorități de cititori cultivați, dornici să priceapă mai mult, să cunoască atâta cât poți omenește cunoaște, să îi învețe, eventual, și pe alții. Nu este de mirare, câtă vreme convențiile specifice acestor domenii – de la cele exterioare, de tipul comentariilor marginale, al notelor de subsol, al bibliografiei și indicilor, la acelea care fac din ele niște contribuții oficializate și recunoscute prin puterea simbolică a vreunei autorități – le avantajează în raport cu fulgurațiile unui poem ori cu „fanteziile“ unei scrieri prozastice, dând asigurări suplimentare, de natură rațională sau de felul binecuvântării politice ori bisericești, că *acest* tip de scris reprezintă o literatură mai bună, mai... sigură; mai puțin improvizată.

Și totuși: există nevoi care nu pot fi rezolvate prin recursul la paginile de acest fel. Sunt în om resorturi care funcționează doar dacă le alimentăm și cu altceva. De circa un secol încoace, acest altceva poate însemna, pe lângă muzică și plastică, film artistic. Narațiunea clasică fuge din pagină pe ecran, cum tot mai mult o face și atunci când urcă – e drept, altminteri – din pagină pe desktopul computerului. Această ofertă diversificată, de dată recentă și ultrarecentă, nu schimbă însă datele fundamentale ale problemei. Scriitorul, prin excelență, rămâne ficționarul de serviciu. Poet, prozator, dramaturg, el nu se rezumă la rolul de comentator ori vulgarizator. Acest ins rămâne un artist; al cuvintelor, dar și al conținuturilor care se transmit prin cuvinte, al viziunilor. El oferă comentatorilor de diverse tipuri materialul primordial, solul în care își vor înfige picioarele, instrumentele de măsurare telescopice și, cei mai isteți dintre ei, și rădăcinile.

tici, de stiluri. Nu preferă, ci se simte „congener“ atât cu teoreticianul fanatic al analizei „ideilor literare“, intransigentul, doctul și antifoiletonistul care a fost Adrian Marino, cât și cu entuziasmul candid și exaltant ce-l degajă personalitatea și eseistica lui Edgar Papu (minus aberația protocronică, pe care o amendează scurt și precis); competența și primordialitatea necontestabilă (ingrată numai cu... confrății), a lui Nicolae Manolescu, recordman infatigabil al virtuozității cronicii de întâmplare, dar și autorul unor studii eminente, este la fel de prețuită și admirată, din unele puncte de vedere, ca același gen de critică practicat de Gheorghe Grigur-

cu, probabil cel mai sensibil și virtuos al formulării, mai ales când scrie despre poezie; în fine, este atras nu atât de „identificarea“ caracteristică a operei (pseudo)critice a lui Lucian Raicu, cât de stupefianta capacitate a acesteia de a pune viața înaintea literaturii, a criticii pe care o practică, dându-i o dimensiune cu totul proprie.

Pe scurt, textele lui Mircea Martin privind opera acestor cinci „colțuri“ ale teritoriului critic al epocii noastre au devenit acum pagini de... istorie literară, nimeni care va mai scrie despre ei – dacă cineva va mai avea curiozitatea să analizeze epoca și valorile ei – neputându-le ocoli.

Neoavangarda moderată

Lalin Teutizon

ROMANUL LUI Augustin Cupșa *Perforatorii* (Cartea Românească, 2006) este un bun roman de debut. Aflu din medalionul de pe coperta a patra că autorul a debutat ca poet, că a făcut un scenariu (premiat) de film și că *Perforatorii* are, la rândul

lui, două premii (premiul pentru proză la concursul de manuscrise al Uniunii Scriitorilor din România și un premiu al concursului de debut al Editurii Cartea Românească, în 2005). Un palmares impresionant, care poate funcționa ca recomandare pentru o lectură empatică. *Perforatorii* permite o asemenea lectură, de la primele pagini. *Rezumatul* care deschide cartea semnalează deja tipul de opțiune narativă a autorului, precum și stilul său caracteristic. În primul rând, gestul de a pune un „rezumat“ la începutul lucrării, și nu la sfârșitul ei, e semnul unui avangardism structural, pe care Cupșa și-l asumă cu naturalețe. Apoi, epicul se derulează pe baza unei scheme a imaginărilor ținând întrucâtva de formula suprarealistă. N-aș spune chiar urmuziană, întrucât Cupșa practică un neoavangardism ponderat, interesat mai puțin de experimentul (sau de șocul) lingvistic și mai mult de substanța scriiturii, de sensurile intime ale lumii descrise.

Rezumatul explică, printr-o halucinoză *cu mășuri*, titlul insolit al romanului:

tata s-a lăsat de slujbă și s-a apucat să perfora. La început a făcut fântâni. Apoi feresire, vizoare, hublouri, pivnițe. Când se îmbăta, perfora orice. Casa noastră ajunsese un imens șvaițer [...] S-a extins la casele vecinilor și apoi la întregul sat. A trecut la oamenii. A început cu noi, cei dragi, rude, vecini, prieteni. Toți aveam una, două, ba chiar mai multe găuri [...] Mie nu mi-a făcut decât o gaură în burtă.

Pentru ca, într-o bună zi, povestitorul să constate „cu stupeoare că perforația mi s-a lărgit îngrozitor. Până acasă pur și simplu dispar, fiind cuprins cu totul în această gaură, dar continui să mă plimb, să fumez și să mă gândesc că tata avea dreptate“. Prin urmare, în *Perforatorii*, un simbol fundamental al imaginărilor este cel al „găurii“. Asupra ei se poate specula ușor, mai ales că suntem ghidați deja de autorul/ naratorul însuși: ea, „gaura“, e o formă de reprezentare a vidului existențial, cu care făptura de hârtie a povestitorului se aseamănă până la identificare. „Lumea din oglinda vidă“, iată cum s-ar mai putea numi, cu un subtitlu fictiv, această anti-teză a imaginărilor. Desigur, Blecher brodase epic mai original asupra ei, într-o faimoasă scenă – din *Întâmplări în irealitatea imediată* – a „golului plin“ sau „plinului gol“ (unde lumea se vedea în „negativul“ ei fotografic, aerul, de pildă, fiind un „plin“ prin care se mișcă ființele, ca „goluri“ etc.).

Totuși, imaginea „găurii“ care covârșește „plinul“, vidându-l, are (încă) putere epică de reprezentare simbolică, iar Cupșa, fără a fi inovator în acest punct, nu greșește apelând la ea. Instinctul narativ funcționează corect în cazul tânărului autor.

Tot aici, în *Rezumat*, apar și două personaje cu o pondere importantă în economia romanului: prietenii naratorului, Ta și Robert. Doi marginali (unul – artist plastic ratat, celălalt – cu o identitate sexuală la fel de ratată sau cel puțin incertă). Ei evocă mult din atmosfera fapturilor care populează romanele lui Horia Bonciu. Nimic spectaculos însă în descrierea ciudatelor personaje, nicio notă stridentă, de speculație narativ-comercială a imaginii sau de dorință de a șoca fără discernământ. Din nou, instinctul romancierului debutant funcționează bine. Un echilibru sec, structural, se degajă tot mai evident din paginile romanului. O frază clară, țintită, lipsită de orice balast cosmetic al manierismelor stilistice, urmărind doar sensul de comunicat. Anticalofilismul (și chiar antistilismul) devin *stilul* caracteristic al lui Augustin Cupșa. Romanul e paradoxal: o scriitură ultraraționalistă, care sprijină un imaginar fundamental subiectiv, uneori cu derapaje în oniric, dar controlat de o logică a confesiunii care nu-i lezează autenticitatea. O miză mare pentru roman, o miză pe care talentul evident al lui Cupșa reușește adesea să o „țină“.

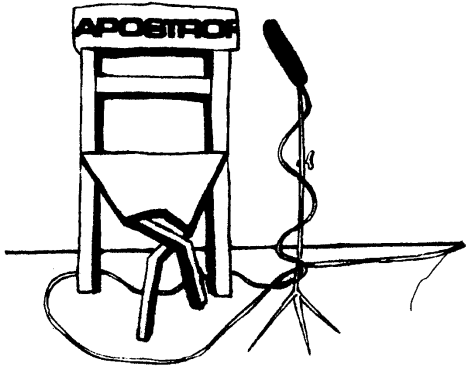
Excelentă scena săpatului din *Capitolul XI (Marea plictiseală)*. Povestitorul găsește în grădină un cui ruginit. Scos din pământ, el se dovedește a fi o săgeată „din perioada indienilor sioux“, care declanșează o febră a săpăturilor arheologice, tot mai adânci. O întreagă antropologie istorică, populată de vestigii, dar și de ființe vii (!), întâlnite pe parcurs în diverse situații existențiale simbolice, se desfășoară, din ce în ce mai acaparant, în jurul săpăturilor. O întreagă viziune socio-filosofică (și ironică, desigur) a lumii se naște și se dezvoltă în câteva pagini de drum arheologic către miezul pământului. Fără îndoială că scena suportă interpretări psihanalitice. Totuși, dincolo de schemele de manual ale psihanalizei, nu cred că ea se reduce doar la transpunerea textuală a bătăitului unor motoare subconștiente. Intellectul are un rol important aici, în sensul unei raționalizări (conștient proiectată textual) a propriului eu al naratorului, care se lansează într-o căutare a *sensului* lumii, al ființei ș.a.m.d. Un sens nu doar psihanalitic, „natural“, ci și cultural. Augustin Cupșa (medic psihiatru de meserie) scapă de capcana fascinației față de psihanaliză și o depășește înspre psihologia *narativă* de calitate.

Desigur, unele personaje ar putea fi mai bine (sau mai devreme, în derularea prozei) conturate. Un anumit halou al indeterminării plutește peste o parte dintre figurile din roman, probabil din dorința autorului de a

le reprezenta ca „studii de caz“ sau secvențe simbolice, nu neapărat ca noduri în structura de relații a romanului. Tratate astfel, ele riscă însă să accentueze excesiv fragmentarismul textului, în defavoarea unei coerențe interne pe care autorul totuși mizează în chip evident. Apoi, Augustin Cupșa mai are de descoperit certitudini în legătură cu propriul registru discursiv. El pare că încearcă vreo două-trei asemenea registre (e drept, din aceeași familie a monologului interior), fără să se poată decide definitiv, în *Perforatorii*, asupra vreunuia dintre ele. În ce mă privește, partea cea mai bună a romanului – și, implicit, a stilului – se află în secțiunea a treia, intitulată *Mărturisiri*. Ca în *Cvartetul din Alexandria* al lui Durrell, romancierul cedează aici cuvântul unor personaje ale sale (cinci la număr: Clara, Ta, Colonelul, Robert și doctorul, acesta din urmă – un alter ego destul de evident al autorului), care oferă uneori puncte de vedere subiective diferite asupra acelorași întâmplări sau personaje, ori motivații ale unor gesturi prezente anterior în text, dar rămase neexplicate, în logica subiectivă a naratorului unic de până acum. Polifonia personajelor e inspirat susținută de autor, care intră convingător în pielea acestor *personae*, dând fiecăreia dintre ele o voce individuală pregnantă. E de semnalat, de asemenea, arta poetică din capitolul ultim, *Mesajul doctorului meu*.

Dincolo de unele ezitări și indecizii de formulă discursivă, opțiunea pentru proză a lui Augustin Cupșa mi se pare foarte legitimă. *Perforatorii* este, pur și simplu, romanul de debut al unui talent indiscutabil. ■

Horia Bădescu: „Poemul aduce pe lume / chiar lumea“, spui tu, Werner. E orgolios, dar e adevărat, fiindcă înseamnă să redai realitatea realului său! Te-aș putea atunci întreba: își dorește lumea de azi acest lucru?

Werner Lambersy: Poemul aduce pe lume chiar lumea și pe oameni în lumea oamenilor. În fiecare zi. Într-adevăr, totul trebuie mereu început. Nu reînceput! Dar trebuie prezervate frumusețea, invenția și bucuria începuturilor.

Neavînd altă finalitate decît aceea de a fi, lumea nu are voință proprie. Nu există lume fără privirea celui care o contemplă, prin urmare, privirea noastră e cea care trebuie schimbată, dacă lumea se pierde. Poemul este, esențialmente, privirea noastră asupra lumii; tocmai de aceea poezia își recapătă, pe de-a-ntregul, locul și vigoarea atunci cînd totul merge prost, fiindcă n-a mai rămas decît ea care să ne spună cine suntem.

Ca să contempli, ai nevoie de un punct din care să contempli; acest punct e cîntecul: „Totul a început cu frumusețea“. Doar uluirea noastră dinaintea ei (Quinard o numea siderație) ne va reda ineputabila noutate a originilor, neobosita forță creatoare a lumii cuantice a ființei și a neantului, pe care am putea, de asemenea, s-o numim iubire, fiindcă iubirea e cea care ține împreună oamenii și sufletul „marelui țarc“ (?) în care aceștia se învîrtesc. Voința este un capăt al gândirii, e deja trecutul... Frumusețea e o promisiune; chiar neîmplinită, ea rămîne ultimul nostru contract cu timpul. Timpul e treaba oamenilor, fiindcă au prea puțin. Eternitatea e o bătaie de gene.

H. B.: Care ți se pare a fi astăzi urgența urgențelor?

W. L.: Urgența se află în extrema încetineală cu care ne vom apropia de lucrurile vieții pentru a extrage din ele „măduva substanțială“. Ceea ce presupune atenția, respectul și iubirea care decurg firesc dintr-o asemenea faptă; restul vă va cădea de pe ochi precum solzii, precum obloanele, cum ar trebui să numim disprețul, ura și gustul puterii care ne separă de posesia adevărată a vieții: să bucuri, să te bucuri, să te smulgi din acel nimic care suntem, dar din care putem face orice.

H. B.: „O legătură necunoscută/ cu adevărul/ este poemul“, scriai, de asemenea. Știm amîndoi despre ce fel de adevăr vorbeai. Crezi tu că el îi interesează pe semenii noștri?

W. L.: Mituri, minciuni și adevăruri. Adevărul meu e alcătuit cu ceilalți doi termeni ai acestei trinități. Avem atîta nevoie de mit

pentru a continua să credem că suntem aici, de minciună pentru a ne convinge că putem rămîne, că putem descoperi și abstrage de aici adevărul, Adevărul nostru. Cel care îți permite să ajungi la real, deci să trăiești, și cred că necesitatea de a scrie izvorăște neîndoielnic de-aici. Singurul meu raport cu adevărul a fost poemul; singurul meu raport cu frumosul – contemplarea găurii originare pe care o lasă smulgerea lui. Eu nu scriu pentru semenii mei: fiecărui adevărul său. Scriu ca să nu-mi semăn. Semenii mei să facă la fel! Că sunt interesați sau nu de acest adevăr, oricum moartea-i va constrînge să o facă, dacă nu a și făcut-o deja.

H. B.: Cu ocazia celei de a șasea ediții a Colocviilor Internaționale „Lucian Blaga“ de la Paris, a cărei temă a fost „Ontologia suferinței în poezia lui Blaga“, vorbeai despre natura subversivă a poemului. În ce consistă aceasta?

W. L.: Este astăzi, încă, poezia altceva decît un act învechit, vag infantil, indecent sau, și mai radical, imposibil de cînd fiecare dintre cuvintele noastre poartă doliul genocidurilor noastre, masacrelor noastre, cruciadelor și războaielor noastre rușinoase, asasinatelor comandate și, mai ales, doliul de neiertat al confortului nostru, al indiferenței noastre și al sentimentului atît de plin de distincție al culpabilității noastre?

Nu! Nimic din toate astea. Poemul este: nimic mai mult. El e aici atîta timp cît noi suntem. Nu luminează, nu lămurește nimic, nu dă și nu ia, nu explică, ci constată. El sporește misterul lumii și enigma emoțiilor, așezînd prin aceasta libertatea dincolo de și în afara așteptărilor celor care folosesc cuvîntul pentru a lua puterea. El e jubilație, fie ea disperată, a realului; slăvirea, chiar dacă nimănui adresată, a unei realități miraculoase: viața, debarasată de toxinele discursului, dogmei și iluziei.

• Desen de Tudor Banuș

H. B.: A veghea și a trezi, acesta ar fi rolul poeziei. Nu devine ea atunci și mai subversivă într-o lume adormită, anesteziată, precum lumea noastră?

W. L.: Îți voi răspunde printr-un poem:

Doar doi mari zei au un mormînt: Zeus
în Creta, -n Delfi, Dionysos

Cîțiva sunt morți și-n bănuielei ne lasă
Alții din contră liniștiți domnesc
Și ne veghează îndoiala de-a fi nemuritori
sau nu

„Să-închirieze-o casă, să pregătească un
auditoriu, să împrumute scaune
Și să distribuie anunțuri pentru vreo două
complimente, timp de o zi sau două“
Zice, despre poeți și Bassus, Aper.

Atunci șoptind ca pentru el sau cum în
fața unui mormînt
Memoria – le-o evocă trecătorul și numele pe
care le pronunță
N-aduc decît o umbră de tristețe în șpartele
refrene vagi de vînt

Preafericită creatură, de e vreuna, astfel sudată
fericirii tale
Printre sărace focuri de bivouac aprinse în
rumoarea nedeslușită-a nopții

H. B.: Trăim vremuri în care contingentul se proclamă, cu insolență, metafizică, evenimentul se prezintă drept Existență, vorbele drept Verb, informația drept Cunoaștere, retorica rațională drept discurs despre Ființă, „vremuri sărace“, cum le-ar fi numit Hölderlin. „La ce bun poezii în vremuri sărace“, Werner?

W. L.: Istoria tuturor popoarelor începe cu un poem. Acest text fondator a devenit foarte repede anonim (sau divin, e același lucru), pentru că el aparține tuturor și se revarsă dincolo de numele pe care-l purta. A citi sau a scrie un poem înseamnă a scăpa de măștile sinelui, a te întoarce la țipătul dinții al primului suflu care ne-a aruncat, sfișiați, din forjele galaxiei aici, pe acest pămînt.

Înseamnă și celălaltul, altfelul, neașteptatul cuvintelor... Cum ai lăsa, într-un șezlong, pe plajele spațiului și dinaintea oceanului de timp, pălăria de paie a existenței noastre și nasul de claun al destinului nostru. Înseamnă a întocmi inventarul soldurilor creației, mai înainte de a risipi colecția simțurilor noastre în vânzările publice ale sufletului și la licitațiile uitării. Înseamnă, în fine, să recunoști această datorie de iubire ai cărei debitori insolvabili vom rămâne pentru totdeauna, fiindcă din neant s-a întâmplat să ne naștem, să fim aici, dotați, infectați, afectați de cuvânt, precum imensitatea tenebrelor de o lumină rară și misterioasă.

Poți ispiti poemul în acest punct derizoriu așa cum ispitești aventura de-a vedea doar aici darul unei copilării întârziate sau căutarea nebunească a genomului uman al iubirii?

H. B.: *Poetul, poetul adevărat trăiește pe marginea abisului, care nu e decât felul lui de a exista. Dar cum să trăiești mereu cu conștiința acestui pericol iminent?*

W. L.: Într-o carte pe care mi-o va publica Alain Lucien Benoit și care se intitulează *Iubirea e un trapezist ciumg*, scriam:

Da, mi-e teamă să nu trec pe lângă această săracă bucurie (fiecaruia abisurile sale!), această jubilație a preapuinului, pe lângă această evidență a veritabilului, care mă bulversează de fiecare dată când tu te apropii de mine, ca să mă faci să simt, și să împărtășesc acest flux și reflux oceanice ale căror delicii sunt valul și prăpastia lui, și în afara căreia nu cred că e necesar, nici măcar de dorit, să trăiesc și să-mi urmez drumul printre atâtea orori și mizerii umane. Precum Homer și atîția alți poeți, din locul cel mai umil în care mă așez pe mine însumi, încerc să golesc universul de fatalitatea și de legile lui, ca să-l redau clocotitoare frumuseți a seminței simțurilor noastre; încoronare și întâmplări ce nu vor fi niciodată posibile decât datorită ție și pericolului de a te pierde; aici se află misterul originar al cărui secret și pază ne-au fost încredințate de neantul fecund.

H. B.: *O asemenea viziune nu e străină de o bună parte a poeziei românești. Spune-mi, Werner, ce imagine ai tu asupra acesteia?*

W. L.: Acea pe care cei mai mulți dintre francofoni o pot avea din antologii precum cea alcătuită de Constantin Abăluță, el însuși poet, din colecția coordonată de Basarab Nicolescu, ori din neobosita animație culturală a unui anume Horia Bădescu, poet, eseist, romancier și traducător... Cunoaștem lunga listă de poeți români care au „făcut“ suprarealismul francez, îi cunoaștem mai puțin pe succesorii lor, fie implantați în Franța, fie rămași în țară. Revistele lucrează pentru o mai bună cunoaștere, de

• Horia Bădescu. Foto: Lukács József

o parte și de cealaltă a frontierei lingvistice, editorii de asemenea, dar cu picătura. Ceea ce nu-mi dă dreptul să vorbesc despre o imagine asupra poeziei române de astăzi, în afară de faptul știut că ea se bate în primele rânduri ale modernității, într-un spirit mult mai deschis către lume și către ansamblul culturilor decât marea majoritate a scriitorilor din Hexagon, mai puțin curioși și mult mai convinși de universalitatea limbii lor și deci de pertinența ei, dar și a impactului său internațional.

Nu voi cita nume, pentru că ar fi inutil aici. Mi-aș dori doar ca spiritualitatea, creativitatea românească să nu devină încă o victimă a miniei și amărăciunii unei sensibilități rănite de negustoria lumii, de cinismul banului și de universală acțiune de abrutizare care are loc. Am încredere! Poezia, și mai ales poezia română, va rămâne totdeauna un fel de ultimă piesă a unui puzzle în care niciodată nu va putea fi introdusă cu forța...

H. B.: *O convorbire despre poezie, oricât de scurtă ar fi ea, nu se poate încheia decât...*

W. L.: ... decât cu un poem, fiindcă

Aici
începe cîntecul
și secretul ce-l însoțește

chiar
pentru cei care tatuați sunt
pe limbă
precum evadații prinși iar
de justiție
cu pecetea de ritmuri
și sonuri

Fiindcă

nu știm nimic altceva
decît a face și a desface
legături și iubiri
visuri minciuni
și de-a aprinde pâlăia
sexelor noastre
ca să scăpăm de moarte precum
am sări din tren
în plin mers

Fiindcă nimica nu știm
nici măcar
pînă unde se-ntinde materia
sufletului
atunci cînd încăpățînatul răsuflet
precum
crestele și rostogolul
valurilor
urcă din nou pe plaja pustie
a vieților noastre
pe care-am rămas
îndelung
la apă scăzută
cu meduza privirilor
între două ape
de neant
și cu inima mult mai netedă
decît osul de sepie

Aici începe cîntecul
care în fiecare piept
își caută drumul

În scuiatul
de caracatiță al plămînilor noștri
în cuiarul jugularei
și-n groapa gîtlejului
între cîrțițe
aproape de gură
cîrșind ceea ce prisosește
din țărîna
unui suspin reținut

Dinaintea
oricărui crepuscul
dospit
de echimoze mortale
oricărui trandafiri bănuși
de-a fi trăit interzise extaze
și-n înaltul prea pur
spectacolul
tenebrelor bovine dar
dulci
ale catifelaților iriși astrali

Lucru
dinaintea căruia sufletul rămîne
fără răspuns și nu poate
nici rîde nici plînge
fără acel ceva
din care cuvintele nude
lipsesc.

Interviu realizat de
HORIA BĂDESCU

Cărți primite la redacție

• Norman Manea, *Plicul negru*, ediția a IV-a, revăzută, postfață de Matei Călinescu, Iași: Polirom, 2007.

- Monica Ilaș, *Icoane de aer*, Timișoara: Waldpress, 2006.
- Monica Ilaș, *Ploaie albastră*, Timișoara: Editura Marineasa, 2006.
- Valentin Talaparu, *Acordul de semne*, Iași: Editura Junimea, 2006-2007.
- Cristian Balint, *Nocturnele lumii*, 77 de poeme, București: Criterion Publishing, 2006.
- Horia Bădescu, *D'un jour à l'autre, De la o zi la alta*, Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2006.
- Marin Mincu, *Intermezzo*, ediția a III-a, revăzută, postfață de Bogdan-Alexandru Stănescu, Iași: Polirom, 2007.
- Daniela Micu, *Transplant de ghimpi*, poezii, București: Criterion Publishing, 2006.

Anunț

UNIUNEA SCRITORILOR din România anunță scoaterea la concurs a postului de director al agenției de impresariat literar. Candidații vor depune la Secretariatul Uniunii Scriitorilor, din Calea Victoriei, nr. 115, București, un CV și un proiect privind organizarea și funcționarea unei agenții de impresariat literar.

Cerințe impuse candidaților:

- cunoașterea sistemului editorial și a pieței de carte;
- studii superioare de lungă durată;
- capacitate de negociere;

- cunoștințe de marketing;
- abilități de comunicare;
- cunoștințe de operare pe calculator;
- cunoștințe literare;
- să cunoască două limbi străine (de preferință, engleza și franceza).

Termenul-limită de înscriere la concurs este data de 1 martie anul curent.

Comunicat

COMITETUL DIRECTOR al Uniunii Scriitorilor din România a luat în discuție proiectele culturale depuse la concursul de finanțare pe semestrul I al anului 2007 de membri ai USR, reviste, filiale ale USR și alte organizații din care fac parte membri ai USR.

Comitetul Director a avut în vedere următoarele:

- suma maximă acordată unui proiect a fost de 10.000 RON.
- nu s-a acordat sprijin proiectelor privind editarea de cărți sau reviste, acestea făcând obiectul altor programe finanțate de USR.

Proiectele care vor primi sprijin financiar pe semestrul I al anului 2007 sînt următoarele:

1. Fundația Culturală Hyperion Botoșani (Gellu Dorian) – Congresul Național de Poezie, ediția a II-a – 10.000 RON
2. Filiala Chișinău – Club literar, manifestare săptămînală – 4.900 RON
3. Filiala Chișinău – Festivalul de literatură de la Cetatea Orheiului Vechi – 4.000 RON
4. Revista *Convorbiri literare* – Iași – Manifestare omagială 140 de ani – 10.000 RON
5. Revista *Orizont* (R. Șerban, C. Chevereșan, R. Gheo, C. Lazurcă) – „Citește! Redescoperirea diversității” – 10.000 RON
6. Asociația Nevăzătorilor (Radu Ruba) – „Să ne cunoaștem scriitorii în MP3” (înregistrări audio de opere literare pentru nevăzători) – 7.000 RON
7. Asociația Scriitorilor București, Secția poezie (Linda Maria Baros) – Primăvara Poeților (festival de poezie în 35 de orașe) – 9.000 RON
8. Filiala Sibiu – „Marile orașe și literatura”, coloviu în cadrul manifestărilor „Sibiu, Capitală Culturală Europeană” – 3.000 RON
9. Fundația 22 – Promovarea imaginii USR în revista *Bucureștii cultural* – 5.000 RON
10. Andrei Bodiu – Maratonul poezilor – recitaluri poetice în cadrul manifestărilor „Sibiu, Capitală Culturală Europeană” – 10.000 RON
11. Filiala Sibiu a USR – Colocviul „Cercul Literar de la Sibiu” – 1.000 RON
12. Filiala Sibiu a USR – Colocviu literar: „Zilele Iustin Panța” – 1.700 RON

13. Fundația Culturală Orient-Occident (Carolina Ilica) – Nopti de poezie la Curtea de Argeș – 5.000 RON
 14. Fundația Culturală Ramuri – Concurs de eseuri „România, brand de țară” – 7.500 RON (proiectul a fost retras de inițiator)
 15. Asociația Scriitorilor București, Secția dramaturgie (M. Ghițulescu) – „Clubul Dramaturgilor”, manifestare lunară: lecturi de piese inedite, sub forma unor spectacole urmate de dezbateri – 6.000 RON
 16. Miljurko Vukadinović – Cât de bine ne cunoaștem minoritățile? Prezentări de scriitori minoritari la București și Belgrad – 5.000 RON
 17. Filiala Bacău – Festivalul poeziei de avangardă „Avangarda XXII” – 2.000 RON
 18. Filiala Bacău – Salonul Artelor – 6.000 RON
- Total acordat: 99.600 RON**

În cazul altora dintre proiectele depuse, Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor a hotărît următoarele:

1. Filiala Cluj (R. Cesereanu) – Colocviu de cursuri *creative writing* – se amînă pe semestrul II 2007.
2. Al. Dobrescu – Documentare pentru lucrarea *Istoria plagiatului* – se acordă ajutor pentru deplasări din alte programe (2.000 RON).
3. I. Lazu, G. Istrate, I. Murgeanu – Crearea unor biblioteci în casele de creație – se află în desfășurare prin alte programe ale USR la care inițiatorii se pot alătura.
4. I. Lazu – Poezia română în metrou – se află în desfășurare prin alte programe ale USR la care inițiatorul se poate alătura.
5. Fundația Secolul XXI – Studierea fondului de carte donat de Ștefan Aug. Doinaș Uniunii Scriitorilor – se amînă decizia pentru precizări din partea inițiatorului.

Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor precizează că pentru concursul de finanțare pe semestrul II al anului 2007 se primesc proiecte pînă la data de **1 mai 2007**. Discutarea lor va avea loc în cursul lunii mai 2007.

Circulara Uniunii Scriitorilor din România

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

Comitetul Director
al Uniunii Scriitorilor
5 iunie 2003

Către cititorii din țară ai revistei *Apostrof*

Pentru anul 2007, vă rugăm să vă abonați *direct la redacție*. Pentru aceasta, vă rugăm să plătiți contravaloarea abonamentului, prin *mandat poștal*, pe adresa:

Lukács Iosif
Fundația Culturală *Apostrof*
Cluj-Napoca, 400079, Str. I. C. Brătianu, nr. 22

Prețul abonamentului este:

pentru 3 luni: 9 lei
pentru 6 luni: 18 lei
pentru 1 an: 36 lei

Taxele de expediere sînt incluse în această sumă.

Pentru cei care se abonează prin această modalitate, asigurăm expedierea promptă a revistei. Cei care se abonează pe 1 an primesc revista fără majorările de preț provocate de inflație.

Către cititorii din străinătate ai revistei *Apostrof*

Pentru anul 2007, vă rugăm să vă abonați *direct la redacție*, trimițînd contravaloarea abonamentului printr-un cec (*money order*) în contul:

Fundația Culturală *Apostrof*
Cont euro: RO73BRDE130SV06534401300
Cont USD: RO58BRDE130SV06674381300

Banca Română pentru Dezvoltare – Groupe Sociétés Générales – Sucursala Cluj, Bd. 21 Decembrie 1989, nr. 81-83, SWIFT BRDEROBU

Prețul abonamentului este:

pentru 3 luni: 13 us\$
pentru 6 luni: 26 us\$
pentru 1 an: 52 us\$

În costul abonamentului sînt incluse și taxele de expediere par avion.

Cuprins

• CAFÉ APOSTROF		
Apostrof la aniversare 200	Praetextatus	2
• IN MEMORIAM GHEORGHE CRĂCIUN		
L-am �nt�lnit pentru ultima oară...	Ștefan Borbély	5
• CRONICA LITERARĂ		
(Dez)integrările eului	Irina Petraș	6
• ANCHETA APOSTROF: Tren de plăcere		
Liviu Antonesei, Ștefan Borbély, Ruxandra Cesereanu, Marius Chivu, Ioana Cistelean, Michael Finkenthal, Carmen Firan, Horia Gârbea, Cătălin Ghiță, Letiția Ilea, Rolf-Frieder Marmont, Basarab Nicolescu, Laura Pamfil, Ovidiu Pecican, Irina Petraș, Ion Vianu		10
(anchetă realizată de Dora Pavel)		
• CONVERSAȚII CU...		
Nicolae Breban		7
(interviu realizat de Dora Pavel)		
Werner Lambersy		28
(interviu realizat de Horia Bădescu)		
• CU OCHIUL LIBER		
De ce singura critică e... singură	Gelu Ionescu	25
Scriitorul. Mod de întrebuintare	Ovidiu Pecican	26
Neoavangarda moderată	Călin Teuțișan	27
• AVANGARDA RUSĂ		
Fiul rătăcitor	Vasili Komarovski	26
(traducere și antologie de Leo Butnaru)		

Editura Biblioteca Apostrof vă oferă următoarele cărți:

- MIRCEA ZACIU, **Jucătorul de rezervă**
poezie, 2000, 88 p. 5 lei
- GABRIEL MARCEL, **A fi și a avea**
traducere de CIPRIAN MIHALI, 1997, 192 p. 3 lei
- FRIEDRICH NIETZSCHE, **Antichristul**
traducere de VASILE MUSCĂ, 2003, 128 p. 10 lei
- VLADIMIR JANKÉLÉVITCH, **Să iertăm?**
traducere de JANINA IANOȘI, postfață de ION IANOȘI, 1998, 82 p. 3 lei
- JÜRGEN HABERMAS, JOSEPH RATZINGER, **Dialectica secularizării: Despre rațiune și religie**, traducere de DELIA MARGA, prefață de ANDREI MARGA, 2005, 120 p. 20 lei
- SF. ANSELM DIN CANTERBURY, **Monologion despre esența divinității**
traducere de ALEXANDER BAUMGARTEN, 1998, 162 p. 3,50 lei
- HENRY CORBIN, **Paradoxul monoteismului**
traducere de JANINA IANOȘI, 1997, 216 p. 4 lei
- ION IANOȘI, **O istorie a filosofiei românești**, 1996, 392 p. 10 lei
- VASILE MUSCĂ, **Spusul și de nespusul**, 2003, 146 p. 10 lei
- N. STEINHARDT, **Cartea împărțirii**, ediție gândită și alcătuită de ION VARTIC, ed. a IV-a, 2004, 140 p. 8 lei
- D. D. ROȘCA, **Introducere la „Viața lui Isus”. Mitul utilului**
traducere de DUMITRU ȚEPENEAG, ediție și postfață de MARTA PETREU, 1999, 138 p. 3,50 lei
- BUCUR ȚINCU, **Apărarea civilizației**
ediție îngrijită și prefață de MARTA PETREU, 2000, 132 p. 5 lei
- OVIDIU PECICAN, **Trasee culturale Nord-Sud**, 2006, 228 p. 15 lei
- CĂLIN TEUȚIȘAN, **Textul în oglindă: Reflexii ale imaginarului eminescian**, 2006, 202 p. 15 lei
- PETRU POANTĂ, **Efectul „Echinoc” sau despre echilibru**, 2003, 176 p. 10 lei
- DORLI BLAGA, **Tatăl meu, Lucian Blaga**, 2004, 380 p. 20 lei
- GEORGE BANU, **Uitarea**, 2003, 80 p. 5 lei
- NORMAN MANEA, **Despre clovni**
eseuri, 1997, 230 p. 4 lei
- NORMAN MANEA, **Octombrie, ora opt**
proză, 1997, 186 p. 4 lei
- NORMAN MANEA, **Fericirea obligatorie**
proză, 1999, 192 p. 5 lei
- FLORIN SICOIE, **Sîmbăta engleză și alte povestiri**, 1998, 130 p. 2 lei
- RAMIRO DE MAEZTU, **Don Quijote, Don Juan și Celestina**, traducere de MARIANA VARTIC, prefață de ION VARTIC, 1999, 264 p. 6 lei
- LIVIU BLEOCA, **Biblioteca de buzunar**
roman, 2001, 128 p. 5 lei
- PHILIP ROTH, **Animal pe moarte**
roman, traducere de IRINA PETRAȘ, 2001, 132 p. 9,90 lei
- SANDA CORDOȘ, **Literatura între revoluție și reacțiune**, ediția a II-a, adăugită, 2002, 284 p. 15 lei
- LEV TOLSTOI, **Moartea lui Ivan Ilici**
traducere de JANINA IANOȘI, prefață de ION VARTIC, 2003, 96 p. 7,50 lei
- LUKÁCS JÓZSEF, **Povestea „orașului-comoară”: Scurtă istorie a Clujului și a monumentelor sale**, volum ilustrat cu fotografii de VÁRDAI LEVENTE, 2005, 146 p. 20 lei
- GEORGETA HORODINĂ, **Duminică seara**, 2006, 231 p. 20 lei
- ALEXANDRU VONA, **Să mai fiu o dată îndrăgostit**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2005, 188 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Despre Thomas Mann și alte eseuri**, 2005, 172 p. 20 lei
- MARTA PETREU, **Conversații cu...**, vol. II, 2006, 132 p. 20 lei
- RUXANDRA CĂSĂREANU, MARTA PETREU, CORIN BRAGA, VIRGIL MIHAIU, OVIDIU PECICAN, ION VARTIC, **Sadovaia 302 bis**, 2006, 204 p. 20 lei
- ZAHARIA BOILĂ, **Amintiri și considerații asupra mișcării legionare**
prefață de LIVIA TITIENI BOILĂ, ediție îngrijită de MARTA PETREU și ANA CORNEA, notă asupra ediției de MARTA PETREU, 2002, 160 p. 10 lei
- ZAHARIA BOILĂ, **Memorii**, 2003, 256 p. 12 lei
- PROCESUL „TOVARĂȘULUI CAMIL”, ediție îngrijită de ION VARTIC, prefață de MIRCEA ZACIU, 1998, 96 p. 2 lei
- I. D. SÎRBU, **Scrisori către bunul Dumnezeu**
ediție îngrijită de ION VARTIC, 1998, 244 p. 5 lei
- LUDOVICA REBREANU, **Adio pină la a doua Venire: Epistolă matern**, ediție îngrijită, prefață și note de LIVIU MALIȚA, 1998, 288 p. 5 lei
- ARTHUR DAN, **Mituri căzute (Din jurnalul unui psihiatru): Aforisme**, prefațe de I. NEGOIȚESCU, ION VIANU, ALEXANDRU PALEOLOGU; ediție și notă asupra ediției de MARTA PETREU, 1999, 96 p. 3 lei
- RADU PETRESCU, **Corespondență • Sinuciderea din Grădina Botanică** (varianta întâi în facsimil), ediție de MARTA PETREU și ANA CORNEA, prefață de MARTA PETREU, 2000, 188 p. 5 lei
- RADU STANCA, **Aquarium**
selecția textelor și cuvînt-înainte de ION VARTIC, ediție de MARTA PETREU, 2000, 202 p. 5 lei
- DUMITRU ȚEPENEAG, **Destin cu popești. Șotroane** (în colaborare cu Editura Dacia), 2001, 144 p. 6,30 lei
- ALEXANDRU VONA, **Esmeralda**, fișă de dicționar de FLORIN MANOLESCU, desene de GABRIELA MELINESCU, 2003, 112 p. 7,50 lei
- IRINA PETRAȘ, **Camil Petrescu: Schițe pentru un portret**, 2003, 150 p. 8 lei
- CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU, **F. W. Nietzsche: Viața și filosofia sa**, 2003, 128 p. 10 lei
- TRISTAN JANCO, **Memoriile Șoahului**, 2006, 84 p. 15 lei
- JACQUES JOUET, **Poeme de metrou**
traducere de LETIȚIA ILEA, 2006, 164 p. 5 lei
- ION VARTIC, **Bulgakov și secretul lui Koroviev: Interpretare figurală la Maestrul și Margareta**, ed. a II-a, adăugită, 2006, 160 p. 17,95 lei
- ION VIANU, **Blestem și Binecuvântare**, 2007, 182 p. 19,95 lei

Cărți în coeditare cu Ed. Polirom (le puteți comanda la www.polirom.ro):

- ION VARTIC, **Bulgakov și secretul lui Koroviev: Interpretare figurală la Maestrul și Margareta**, ed. a II-a, adăugită, 2006, 160 p. 17,95 lei
- ION VIANU, **Blestem și Binecuvântare**, 2007, 182 p. 19,95 lei

REDACȚIA:

MARTA PETREU
(redactor-șef)

IRINA PETRAȘ
ALINA MARIA FÎNAR
VIRGIL LEON
LUKÁCS JÓZSEF

Tehnoredactare:
FOGARASI EDITH

Vignetele revistei reprezintă variațiuni grafice de Mihai Barbu după desene de Franz Kafka.

ANA POP
(contabilitate)

MIHAI MAGA
(întreținerea calculatoarelor)

EDITORI:

- Uniunea Scriitorilor din România
 - Fundația Culturală Apostrof
- Cont la BRD Cluj:**
în lei: SV7853701300
în euro: SV6534401300

Revista apare cu sprijinul:

- Fondului Cultural Național
- Consiliului Local Cluj-Napoca

ADRESA REDACȚIEI:

Cluj-Napoca
Str. I. C. Brătianu, nr. 22
cod 400079
Tel., fax: 0264/432.444
e-mail: apostrof@revista-apostrof.ro

Pentru corespondență:
Revista Apostrof, CP 1095, OP 1,
Cluj-Napoca, 400750

• Revista APOSTROF figurează în Lista-catalog a publicațiilor interne, editată de RODIPET SA, la poziția 4251.

Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază.

ISSN 1220-3122
Revista este înregistrată la OSIM cu nr. 45630/22.05.1996.

Revista APOSTROF este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editorilor Literare (ARIEL), asociație cu statut juridic, recunoscută de Ministerul Culturii și Cultelor.

Tiparul:
Centrul de Presă Reformat

Unica responsabilitate a revistei *Apostrof* este de a găzdui opiniile, oricât de diverse, ale colaboratorilor noștri. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text aparține, în exclusivitate, autorului.

Apostrof

Puteți comanda orice carte la adresa: Cluj-Napoca, 400079, Str. I. C. Brătianu, nr. 22, tel. 0264/432.444 sau prin www.revista-apostrof.ro